

Legitimaatio- ja illegitimaatiostrategiat ympäristö- ja turvallisuusriskien viestinnässä - Diskurssianalyysi ydinvoiman riskiviestinnästä

Talouselämän viestintä
Maisterin tutkinnon tutkielma
Anu Peltonen
2012

Legitimaatio- ja illegitimaatiostrategiat ympäristö- ja turvallisuusriskien viestinnässä: Diskurssianalyysi ydinvoiman riskiviestinnästä

Tavoitteet

Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisille ideologioille ydinvoiman ympäristö- ja turvallisuusriskien viestintä perustuu, ja mitä kielellisiä strategioita organisaatiot käyttävät legitimoidessaan tai illegitimoidessaan riskiä. Lisäksi tutkielma pohtii legitimaatiostrategioiden ja riskiviestinnän laajempaa merkitystä organisaatioiden ja yhteiskunnan näkökulmasta.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusaineistona käytetään kolmen ydinvoimateollisuuden intressiorganisaation, Fortumin, Greenpeacen ja Säteilyturvakeskuksen, ydinvoiman riskeistä ja turvallisuustyöstä kertovaa verkkosivuaaineistoa. Tutkielman viitekehys nojaa diskurssiteoriaan ja kriittisen diskurssianalyysin perinteisiin sekä legitimaatioteoriaan. Analyysissa sovelletaan Vaaran ym. (2006) empiiristä mallia kielellisistä strategioista, jotka toimivat legitimoivien diskurssien rakennusosina. Menetelmä jakautuu temaattiseen analyysiin, ideologisten diskurssityyppien tunnistamiseen sekä legitimaatiostrategioita tunnistavaan tekstianalyysiin.

Tulokset

Ydinvoiman riskiviestinnässä voidaan erottaa kahdeksan keskeistä teemaa. Teemat käsittelevät turvallisuusjärjestelmiä, riskien realiteetteja, päästöjä ja jätteitä, tulevaisuutta ja organisaation tavoitteita, ilmastonmuutosta, osaamista, vastuuta, valvontaa ja päätöksentekoa sekä ydinaseita. Aineistosta voidaan tunnistaa yhdeksän erilaista ideologista diskurssityyppiä, jotka ovat neoliberaali, nationalistinen, humanistinen, kansainvälisen solidarismien-, ekologistinen, populistinen, oikeuspositivistinen, environmentalistinen ja positivistinen diskurssityyppi. Näissä diskurssityypeissä hyödynnetään viittä legitimaatiostrategiaa, jotka ovat normalisointi, autorisointi, rationalisointi, moralisointi ja narrativisointi.

Avainsanat: riskiviestintä, legitimaatio, ydinvoima, diskurssianalyysi

Sisällys

1	JOHDANTO	2
1.1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	2
1.2	AIEMPI TUTKIMUS	3
1.3	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	8
1.4	TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA MENETELMÄT	8
1.5	TUTKIELMAN KULKU	9
2	RISKIEN LEGITIMOINTI VIESTINNÄSSÄ	11
2.1	LEGITIMOINTITARVE NOUSEE ORGANISAATION IDEOLOGIASTA.....	11
2.2	RISKIViestintä perustuu tavoitteille ja velvollisuuksille	13
2.3	RISKIViestinnässä dialogisuus on legitimaation edellytys	15
2.4	RISKIViestinnällä on oma kieli	18
3	TUTKIMUSASETELMA JA LÄHTÖKOHDAT	22
3.1	YDINVOIMA-ALAN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	22
3.1.1	<i>Ydinvoimateollisuuden intressiryhmät</i>	<i>22</i>
3.1.2	<i>Ydinvoimalainsäädäntö ja kansallinen päätöksenteko</i>	<i>23</i>
3.1.3	<i>Ydinvoimapolitiittinen tilanne ja -keskustelu Suomessa</i>	<i>24</i>
3.2	INTRESSIORGANISAATIOIDEN JA AINEISTON ESITTELY.....	27
3.2.1	<i>Fortum.....</i>	<i>28</i>
3.2.1	<i>Greenpeace.....</i>	<i>29</i>
3.2.2	<i>Säteilyturvakeskus</i>	<i>30</i>
4	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	32
4.1	DISKURSSIANALYYSI TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	32
4.2	KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI METODINA	34
4.2.1	<i>Diskurssianalyysin dimensiot</i>	<i>35</i>
4.2.2	<i>Kätketyt valtasuhteet</i>	<i>36</i>
4.2.3	<i>Diskurssien ideologisuus.....</i>	<i>37</i>
4.3	LEGITIMAATIOTEORIA	39
4.3.1	<i>Legitimaatio, legitimointi, legitimizeetti</i>	<i>39</i>
4.3.2	<i>Legitimaatiostrategiat</i>	<i>40</i>
4.4	MENETELMÄN ERI ULOTTUVUUDET.....	43
5	YDINVOIMAN RISKIViestinnän teemat, ideologiat ja legitimaatio- strategiat	47

5.1	RISKIViestinnän teemat ydinvoiman riskiviestinnässä.....	47
5.2	ideoLOGiset diskurssityypit ydinvoiman riskiviestinnässä.....	49
5.3	LEGITIMAATIOSTRATEGIAT ydinvoiman riskiviestinnässä	50
5.3.1	<i>Neoliberaali diskurssityyppi</i>	51
5.3.2	<i>Nationalistinen diskurssityyppi</i>	53
5.3.3	<i>Humanistinen diskurssityyppi</i>	55
5.3.4	<i>Kansainvälisen solidarismien diskurssityyppi</i>	58
5.3.5	<i>Ekologistinen diskurssityyppi</i>	61
5.3.6	<i>Populistinen diskurssityyppi</i>	64
5.3.7	<i>Oikeuspositivistinen diskurssityyppi</i>	66
5.3.8	<i>Environmentalistinen diskurssityyppi</i>	67
5.3.9	<i>Positivistinen diskurssityyppi</i>	69
6	PÄÄTELMIÄ ANALYYSISTA	72
7	LOPUKSI.....	84
8	LÄHTEET.....	89

TAULUKOT JA KUVAT

Taulukko 1: Diskurssityyppien esiintyminen aineistoissa	50
Taulukko 2: Greenpeace – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin	76
Taulukko 3: Fortum – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin	77
Taulukko 4: STUK – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin	78
Kuva 1: Riskien legitimoinnin vaikutusketju	12
Kuva 2: Diskurssianalyysin dimensiot	36
Kuva 3: Legitimaation dynamiikka	42
Kuva 4: Legitimaatiostrategioiden suhteellinen esiintyminen	75

1 JOHDANTO

Riskien hyväksyttävyyden on keskeinen osa ydinvoimasta käytävää eettistä keskustelua. Ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden viestintä on merkittävässä roolissa tässä keskustelussa sen suhteen, millainen kuva riskeistä muodostuu. Ydinvoiman riskikeskustelua on tutkittu paljon, mutta näkökulma on ollut yleensä mediakeskustelussa – millaisena ydinvoima näyttäytyy mediassa. Sen sijaan ydinvoiman intressiorganisaatioiden myötävaikutus riskien yleisen hyväksyttävyyden tai epähyväksyttävyyden viestinnällisessä edistämiseksi on jäänyt vähemmälle huomiolle.

Tarkasteltaessa riskikeskustelua tieteellisesti on hyvä olla selvillä keskustelijan arvoperusteista, jotta argumentointi voidaan asettaa oikeaan kontekstiin. Tutkittaessa ydinvoiman intressiorganisaatioiden riskiviestintää onkin tarpeen ottaa erityisen huolellisesti huomioon organisaation toiminnan ideologia. Tämä ideologia – tai ideologiat – näkyvät myös organisaation viestinnässä ja siinä, miten se tekee riskistä oikeutettua tai epäoikeutettua. Nämä legitimoinnin ja illegitimoinnin tavat sekä näiden taustalla olevat ideologiat ovat tutkielmani päämielenkiinnon kohteina.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Ydinvoimateema on ollut pinnalla erityisesti vuoden 2011 Japanin tsunamin ja sen aiheuttaman ydinvoimalakatastrofin jälkeen. Ydinvoimakeskustelun tutkimuksessa pyritään yleensä tuomaan esille argumentteja puolesta ja vastaan. Tällainen tapa lähestyä aihetta on toki kiinnostava, mutta se jää viestinnän tutkimuksen näkökulmasta melko pinnalliselle tasolle. Tutkielmani tarkoitus onkin mennä syvemmälle itse riskin legitimoinnin tapoihin ja selvittää, millaisista legitimointistrategioista organisaatioiden riskiviestintä rakentuu ja millaisille ideologioille se perustuu.

Tutkielmani tarkoituksena on selvittää tarkemmin ottaen ympäristö- ja turvallisuusriskeihin liittyvää keskustelua diskurssianalyttisesti. Tutkielmani avulla hahmotan samalla sitä, mikä rooli eri organisaatioilla on riskien ympärillä käytävän arvokeskustelun ylläpitäjänä ja siinä näkyvien diskurssien vahvistajina, ja mikä merkitys ideologioilla on keskustelussa ja diskurssien rakentumisessa. Tutkimukseni aineistona käytän kolmen ydinvoimateollisuuden intressiryhmän, Fortumin, Säteilyturvakeskuksen ja Greenpeacen, verkkosivujen ydinvoiman riskejä ja turvallisuustoimia käsitteleviä osioita.

Riskiviestintä on viestinnän lajina erityinen siksi, että siihen liittyy sellaisia vaatimuksia, joita ei muihin viestinnän lajeihin usein liity. Nämä vaatimukset ovat ennen kaikkea yhteiskunnallisia: riskiviestinnän pyrkimysten tulee olla rehellisiä, sen tulee tukea turvallisuutta ja sen tulee huomioida monia eri sidosryhmiä. Riskiviestinnällä osallistutaan julkiseen keskusteluun, joka lopulta vaikuttaa kansalliseen energiapolitiikkaan ja päätöksentekoon. Riskiviestintää tuleekin arvioida myös sen mukaan, mikä on senhetkinen ydinvoimapolitiittinen tilanne. Menetelmänä kriittinen diskurssianalyysi huomioi juuri tämän kontekstin – mikä merkitys organisaation verkkosivuilla olevalla informaatiolla on sillä hetkellä käytävässä keskustelussa ja politiikassa.

1.2 Aiempi tutkimus

Yrityksiä ja yhteiskuntaa tarkastelevia, kriittisenä diskurssianalyysina toteutettuja tutkimuksia ei toistaiseksi ole tehty kovinkaan paljon (Hirsto 2010, 14). Ydinvoiman ympärillä tapahtuvaa viestintää tarkasteleva kriittinen diskurssitutkimus on ollut sitäkin harvemmassa. Sen sijaan ydinvoimaa tarkasteleva viestinnän tutkimus on painottunut voimakkaasti mediatutkimukseen ja sen perinteisiin menetelmiin. Tutkimuksen painottuminen median roolin tarkasteluun johtuu siitä, että median on nähty vaikuttavan merkittävästi ihmisten riskikäsitteiden muodostumiseen. Median uskotaan rakentavan ydinvoimadiskursseja ja muokkaavan ihmisten käsitystä ydinvoiman ympäristö-

ja turvallisuusriskeistä (Gamson & Modigliani 1989; Sjöberg 2000). Sen välityksellä tuodaan riskejä ihmisen tietoisuuteen, rakennetaan yleistä hyväksyttävyyttä tai epähyväksyttävyyttä sekä motivoidaan ihmisiä ottamaan vastuuta riskeistä (Bakir 2010).

Media voidaan nähdä ”riskiviestinviejänä” ja siten yhtenä riskiviestinnän osa-alueena. Riskiviestinnän tutkimusta ovat vauhdittaneet erilaiset teknologiset onnettomuudet ja kiinnostus niiden vaikutuksesta ihmisten riskikokemukseen (esim. Fischhoff 1995; Slovic 1997). Teknologisten riskien lisäksi myös luonnollisemmat ympäristökatastrofit ovat kiinnostaneet riskiviestinnän tutkijoita. Median roolia riskikeskustelussa ovat tutkineet esimerkiksi Smith & Kain (2010) tarkastellessaan median ja viranomaisten narratiivein luomia representaatioita hirmumyrskyjen riskistä. Arkisemmat asiat, kuten ruoka, ovat niin ikään olleet riskiviestinnän tutkijoiden kohteena. Loftsedt (2006) on havainnut, että ruokaan liittyviin joukkohysterioihin liittyy usein median tapa kuvata riskejä.

Median riskikuvaa on tutkittu usein kehysanalyysin avulla, jolloin jäädytään kuitenkin melko pinnalliselle tasolle. Kehysanalyysissä tarkastellaan niitä näkökulmia, eli ikään kuin ikkunoita, joiden kautta riskit kuvataan. Esimerkiksi Allan ym. (2010) ovat tutkineet, miten nanoteknologian riski on kehystetty mediassa. Samaa lähestymistapaa on käytetty myös kemianteollisuuden osalta (Castelló 2010). Vaikka kehysanalyysia hyödyntävät tutkimukset eivät juuri tuo omaan tutkimukseeni menetelmällistä lisäarvoa, auttavat ne ymmärtämään julkisen riskikeskustelun näkökohtia. Lisäksi ne tuovat esille riskiviestinnän tutkimuksen puutteet – mediassa esitetty riski on vain yksi osa riskiviestintää ja riskikeskustelua. Usein median tapaan kuvata riskiä sekoittuvat muut intressit, kuten pyrkimys lisätä juttujen kiinnostavuutta ja huomioarvoa, jolloin riskikuva värityy. Riskiviestinnän tutkimuksessa onkin jäänyt paljon vähemmälle huomiolle riskikeskustelun muiden osapuolten, kuten ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden, välittämä kuva riskeistä.

Organisaationäkökulman sisältävä riskiviestinnän tutkimus rajoittuu pitkälti riskiviestinnän ohjeistamiseen. Tutkijat ovat jonkin verran esittäneet näkemyksiä esimerkiksi siitä, millainen riskiviestintä on tehokkainta tai mitä siinä tulee ottaa huomioon (esim. Abkowitz 2002). Riskiviestinnässä haastavaa on se, että viestijät eivät usein osaa arvioida, miten riskin aiheuttajaa tarkemmin tuntemattomat kokevat riskin. Smillie & Blisset (2010) ovat esittäneet ongelmaa helpottaakseen mallin, jonka avulla viestijät voivat luotettavasti arvioida riskiä, ja jonka avulla voidaan luoda mahdollisimman tehokas viestintästrategia. Myös OECD (esim. 2002 ja 2003) esittää ohjeistuksia organisaatioiden riskiviestintään. Tällaiset tutkimukset ovat tuoneet omaan tutkielmaani lähinnä näkemystä siitä, millaisia erityispiirteitä riskiviestinnällä on.

Mediatekstien lisäksi myös poliittiset puheet voidaan nähdä osallistumisena riskikeskusteluun. Ydinvoimakeskustelun analysoinnissa syvimmälle on tietääkseni päässyt Windisch (2008) tutkiessaan ydinvoimadebattia poliittisissa puheissa. Hän on tarkastellut sitä, millaisten strategioiden varaan sosiaalinen ja poliittinen legitimaatio rakentuu viestinnässä. Windisch on kuitenkin kiinnostunut poliitikkojen ydinvoima-argumentoinnissa melko yleisellä tasolla – miten puhujat kohtelevat vastapelleitaan ydinvoimaväittelyssä, mitä mielikuvia he haluavat välittää itsestään ja vastapuolestaan sekä mitä strategioita puhujat käyttävät argumentoidessaan kantaansa ydinvoimasta. Vaikka tutkimus pääsee jo melko lähelle oman tutkielmani asetelmia, ei analyysi kuitenkaan tarkennu edelleenkään ydinvoiman riskidiskursseihin. Kohdennankin omassa tutkimuksessani näkökulmaa tarkemmin juuri ydinvoiman riskidiskursseihin, jolloin päästään lähemmäs ymmärrystä ydinvoiman riskien oikeuttamis- ja epäoikeuttamistavoista.

Legitimaatiota on kriittisen diskurssintutkimuksen menetelmin tutkittu hyvin erilaisissa yhteyksissä, ja sitä voidaankin tutkia lähes minkä tahansa sosiaalista oikeuttamista vaativan asian osalta. Hyvä tapa lähestyä legitimaatiota on analysoida legitimaatiostrategioita (esim. Suchman 1995; Yagcioglu & Cem-Deger 2001; Vaara ym. 2006; Van Leeuwen 2007). Legitimaatiostrategioita voidaan käyttää legitimointiin, mutta myös kritisointiin eli illegitimointiin (Van

Leeuwen 2007). Legitimaatiolle on muodostunut tutkijoiden parissa yleinen määrittely: se on diskursiivisesti rakentunut ymmärrys hyväksyttävyydestä (Suchman 1995; Fairclough 2003; Vaara ym. 2006; Reyes 2011). Legitimaatiostrategioiden tarkastelu perustuu legitimaatioteoriaan, joka on jaettu kahteen osaan: makroteoriaan, jossa tarkastellaan yhteiskunnallisten struktuurien hyväksyntää sekä organisaatiotason teoriaan, jossa legitimaatio ymmärretään organisaation toiminnan resurssiksi (Tilling 2004). Legitimaatio ilman kontekstin huomioimista ei ole mahdollista, joten legitimaatio on aina tiettyjen instituutioiden legitimoimista (Van Leeuwen 2007).

Usein legitimaatiostrategioiden tutkimus pohjautuu Van Leeuwenin ja Wodakin töihin. He ovat tutkineet esimerkiksi maahanmuuttajien hylkäyskirjeitä diskurssianalyysin ja systeemis-funktionaalisen kieliteorian metodein (Van Leeuwen & Wodak 1999). He ovat tuoneet esille neljä erilaista legitimaatiostrategiaa, joilla maahanmuuttoanomusten hylkäystä on perusteltu. Nämä strategiat ovat autorisointi, rationalisointi, moraalinen arviointi ja tarinallistaminen. (Van Leeuwen & Wodak 1999.) Myöhemmin Van Leeuwen (2007) on hyödyntänyt aiempaa neljän strategian mallia tutkiessaan koulujärjestelmän legitimoimien tapoja lasten kirjoissa, esitteissä, opettajien koulutusteksteissä ja mediateksteissä. Myös Vaara ym. (2006) ovat soveltaneet Van Leeuwenin ja Wodakin analyysimallia tutkiessaan yritysfuusion legitimoimista erilaisissa mediateksteissä. He ovat erottaneet aineistosta viisi legitimoimistategiaa, jotka ovat autorisointi, normalisointi, rationalisointi, moralisointi ja narrativisointi. Sovellan omassa analyysissäni Vaaran ym. määritelmiä legitimaatiostrategioista.

Legitimaatiostrategioiden tutkimuksessa on nähtävissä myös toinen, hajanaisempi haara, jossa ei ole yhtä vahvasti nähtävissä Van Leeuwenin ja Wodakin perintöä. Reyes (2011) on tunnistanut sotia käsittelevistä, eri ideologioita edustavista puheista viisi strategiaa, jotka ovat tunteisiin vetoaminen, hypoteettisen tulevaisuuskuvan luominen, rationaalisuus, asiantuntijuus ja altruismi eli epäitsekkyteen vetoaminen. Suchman (1995) on niin ikään tuonut esille laajassa

kirjallisuuskatsauksessaan eri legitimaation muotoja, jotka ovat pragmaattiseen, moraaliseen ja kognitiiviseen perusteluun perustuva legitimointi. Tutkimus tuo näkökulmia siihen, miten näillä strategioilla saadaan, ylläpidetään ja korjataan legitimaatiota. Legitimaatiota on lähestytty myös tunnistamalla legitimaatiota eri tasoilla, jotka ovat pragmaattinen eli käytännönläheinen, semanttinen eli merkityshakuinen sekä sosiokulttuurinen ja poliittinen taso (Yagcioglu ja Cem-Deger 2001).

Diskurssintutkijat ovat olleet perinteisesti kiinnostuneita siitä, miten ideologiat vaikuttavat teksteihin ja miten tekstit kuvastavat ideologioita. Esimerkiksi Beaugrande (1999) on tutkinut sitä, missä määrin ideologiat, erityisesti liberalismi, vaikuttavat diskursseihin ja kuvaavat diskurssiin osallistujien ideologioita. Kysymys tekstien ideologisuudesta on ollut kuitenkin kiusallinen, sillä samalla lähestytään kysymystä siitä, vaikuttavatko ideologiat myös tieteeseen, joka pyrkii olemaan vapaa ideologiasta (Beaugrande 1999, 259). Diskurssien on silti yleisesti uskottu edustavan arvoja ja ideologioita, jotka ilmenevät tekstissä implisiittisinä perusoletuksina (esim. Vaara ym. 2006; Kalliokoski 1999). Ideologioiden nähdään ilmenevän maailmankatsomuksellisia representaatioina, jotka rakentavat ja ilmentävät valtasuhteita. Siten ideologia voidaan rinnastaa diskurssiin, ja ideologioita ja niitä paljastavia taustaoletuksia voidaan hyödyntää johtolankoina diskursseille. (Fairclough 2003.) Ideologisuus on yhdistetty myös riskidiskursseihin erityisesti mediatutkimuksessa (esim. Castelló 2010), mutta organisaatioiden toteuttaman riskiviestinnän ideologisuuden tarkastelu on jäänyt huomiotta.

Kirjallisuuskatsaukseni osoittaa, että ydinvoimakeskustelua, legitimaatiostrategioita, riskiviestintää ja diskurssien ideologisuutta on kutakin tutkittu melko paljon aiemminkin. Nämä kaikki komponentit yhdistävää tutkimusta ei kuitenkaan ole aiemmin tehty: ydinvoimakeskustelun tutkimuksesta on puuttunut legitimaatiostrategialähestyminen sekä viestinnän ideologisuuden syvälinen tarkastelu. Ylipäätään ideologioiden suhdetta legitimaatiostrategioihin ei ole aiemmin raportoitu kovin seikkaperäisesti, vaikka diskurssien ideologisuus

onkin ollut legitimaatiostrategiatutkimuksen taustalla esimerkiksi Van Leeuwen ja Wodakin (1999) ja Vaaran ym. (2006) töissä. Riskiviestinnän tutkimus on niin ikään painottunut vahvasti temaattiseen tai muutoin pinnalliseen mediatutkimukseen, ja organisaatioiden riskiviestinnän tutkimus on jäänyt vähälle huomiolle. Ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden riskiviestintää ei ole tietääkseni tutkittu lainkaan. Tutkimukseni edustaa näin ollen uskomukseni mukaan ainutlaatuista ja tuoretta menetelmän ja aineiston yhdistelmää.

1.3 Tutkimuksen tavoitteet

Aiemman tutkimuksen jättämä aukko pohjaa tutkimukselleni asetettavia tavoitteita: tutkielmani tarkoitus on selvittää, millaisille ideologioille ydinvoiman riskiviestintä perustuu ja mitä legitimaatiostrategioita organisaatiot käyttävät legitimoidessaan tai illegitimoidessaan riskiä. Lisäksi tarkoitukseni on pohtia legitimaatiostrategioiden merkitystä riskiviestinnässä. Päämääräni on lopulta tehdä ymmärrettävämmäksi sitä, millaiseen ajatteluun ja argumentointiin eri osapuolten viestintä perustuu.

Tutkimusongelmani voidaan näin ollen jakaa kolmeen kysymykseen:

1. Millaisia ideologioita riskikeskustelun osapuolten viestinnässä vaikuttaa?
2. Miten riskikeskustelun osapuolet legitimoivat tai illegitimoivat ydinvoimaan liittyviä turvallisuus- ja ympäristöriskejä?
3. Mikä on legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä?

1.4 Tutkimuksen viitekehys ja menetelmät

Tutkielmani viitekehys nojaa diskurssiteoriaan (esim. Foucault 2010) ja tekstilähtöisen kriittisen diskurssianalyysin (critical discourse analysis, CDA, Fairclough (2003) perinteisiin. Kriittinen diskurssianalyysi sopii tutkimukseeni siksi, että se katsoo pelkkää tekstianalyysia laajemmin kokonaisuutta ja sitä

ympäristöä, missä teksti sijaitsee. Kielellisten valintojen ja niiden merkitysten analysointi on hyödyllistä, mutta kriittisessä diskurssianalyysissä huomioitava tekstin konteksti ja yhteiskunnallinen merkitys kertovat paljon enemmän kuin pelkät kielen rakenteet (Hirsto 2010, 24).

Kriittisen diskurssianalyysin teoreettisen ja menetelmällisen viitekehyksen lisäksi sovellan tutkimukseni viitekehyksessä legitimaatioteoriaa eli sosiaalisen oikeutuksen ja hyväksyttävyyden rakentumisen teoriaa (esim. Fairclough 2003; Tilling 2004; Suchman 1995; Van Leeuwen 2007; Reyes 2011). Teoria tuo viitekehykseeni teoreettisia työkaluja tutkia sitä, millä tavoin riskiä legitimoidaan teksteissä.

Laadullinen menetelmäni perustuu kriittisen diskurssianalyysin potentiaaliin paljastaa riskiviestinnän tekstien sosiaalisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia perusoletuksia sekä ideologioita ja valtasuhteita. Sovellan tutkimuksessani Vaaran ym. (2006) empiiristä mallia kielellisistä strategioista, jotka toimivat legitimoivien diskurssien rakennusosina. Tutkimukseni on tietääkseni ensimmäinen, jossa mallia sovelletaan organisaatioiden riskiviestintään.

1.5 Tutkielman kulku

Seuraavassa, eli toisessa luvussa kuvaan tutkimukseni lähtökohtana olevan käytännön ilmiön, eli mitä on riskien legitimointi viestinnässä ja mihin tehtäviin ja tavoitteisiin se perustuu. Esittelen luvussa ns. riskien legitimoinnin vaikutusketjun, joka kokoaa riskin legitimointiin liittyvät tekijät ja esittää ne helposti omaksuttavana kuviona. Pureudun luvussa myös riskiviestinnän dialogisuuteen legitimaation edellytyksenä sekä riskiviestinnän tyylillisiin ominaispiirteisiin.

Kolmannessa luvussa esittelen tutkimusasetelman ja lähtökohdat. Ensin kuvailen ydinvoima-alan toimintaympäristön erityispiirteitä: millaisia intressiryhmiä

ydinvoimateollisuudella on, millainen ydinvoimalainsäädäntö Suomessa on ja miten kansallinen päätöksenteko tapahtuu, sekä millaista ydinvoimapolitiittista keskustelua Suomessa käydään. Lisäksi esittelen varsinaisen diskurssianalyysin kohteet: Greenpeacen, Fortumin ja Säteilyturvakeskuksen.

Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen ja tutkimusmenetelmän. Olen jakanut diskurssianalyysin esittelyn kahteen osaan. Ensin esittelen diskurssianalyysin teoreettisena viitekehyksenä, jonka jälkeen kuvaan kriittisen diskurssianalyysin metodina. Tämän jälkeen määrittelen legitimaatioteoriaan liittyvät käsitteet ja kuvaan tutkimukseni kohteena olevat legitimaatiostrategiat. Lopuksi kuvaan kolmivaiheisen menetelmäni eri vaiheet. Nämä vaiheet ovat temaattinen analyysi, jossa selvitän ydinvoiman riskiviestinnässä käsiteltyjä aiheita; diskurssianalyysi, jossa määritän teksteistä esiin tulevat ideologiset diskurssiryhmät; sekä tekstianalyysi, jossa havainnollistan teksteissä esiintyviä legitimaatiostrategioita.

Viidennessä luvussa esittelen analyysini tulokset, eli mitä teemoja riskiviestinnässä nousee esiin, millaisia ideologioita riskiviestintä edustaa ja edistää sekä millaisia legitimaatiostrategioita niissä hyödynnetään. Kuudennessa luvussa esitän tutkimuskysymysteni sekä ilmiön kuvauksen yhteydessä esittämieni väitteiden valossa päätelmiä, joita analyysin perusteella voidaan tehdä. Seitsemännessä luvussa teen tutkielmastani yhteenvedon, arvioin sitä kokonaisuutena sekä esitän jatkotutkimusaiheita.

2 RISKIEN LEGITIMOINTI VIESTINNÄSSÄ

Olen kiinnostunut tutkielmassani legitimaation ilmenemistavoista, tarkemmin ottaen legitimaatiostrategioista, riskiviestinnän kontekstissa. On siis syytä aukaista riskien legitimoinnin ilmiötä riskiviestinnässä. Samalla määrittelen mitä on riskiviestintä, mistä tarpeesta se on syntynyt, keitä ja mitä tarkoitusta riskiviestintä palvelee sekä erityisesti mikä rooli riskien legitimoinnilla on riskiviestinnässä. Tarkastelen ilmiötä ennen kaikkea pörssiyhtiöiden, turvallisuusviranomaisen ja ympäristöjärjestöjen – eli ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden – näkökulmasta.

2.1 Legitimointitarve nousee organisaation ideologiasta

Riski on kiinteä osa ydinvoimateollisuutta ja sen intressiorganisaatioiden toimintaa. Yritykskontekstissa riskiä ei liitetä ainoastaan epäonnistumisen ja tappioiden mahdollisuuteen, vaan myös kilpailuedun ja menestymisen mahdollisuuteen (Lehtonen 2009, 14). Ydinvoimayhtiöllä riski merkitseekin yleensä kilpailuetua riskien hallinnan ja turvallisuustyön osaamisessa. Turvallisuusviranomaisen toiminnassa riski merkitsee toiminnan perustaa, joka on syntynyt riskin valvontatarpeesta ja turvallisuuden kehittämistarpeesta. Ympäristöjärjestön toiminnan tarkoituksena on käydä dialogia mm. ydinvoiman riskeistä yhtiöiden, poliitikkojen ja kansalaisten kanssa.

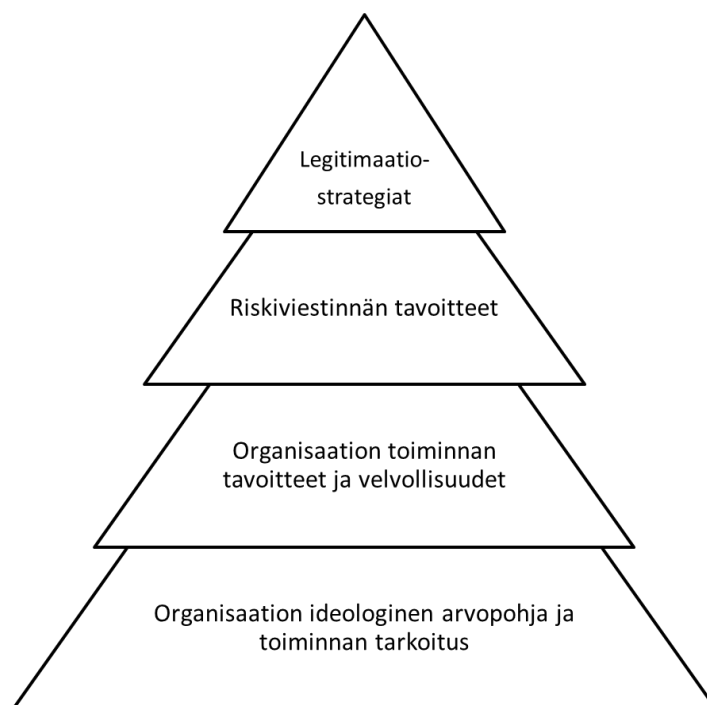
Ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden toiminta perustuu siis erisuuntaisille pyrkimyksille – yksi pyrkii luomaan varallisuutta, toinen valvomaan turvallisuutta ja kolmas vaikuttamaan yhteiskunnan kehityssuuntaan. Pyrkimyksiä ajavat ja suuntaavat erilaiset ideologiat, eli usko ja näkemys siitä, mihin tulee pyrkiä ja millä tavoin. Beaugrande (1999, 260) on määritellyt ideologian uskomukseksi tai joukoksi uskomuksia, johon ihmiset tai ryhmät perustavat toimensa tai toimintansa. Voidaankin ajatella, että ideologiat ovat

organisaation toiminnan tarkoituksen perusta, ja toisaalta toiminnan tarkoitus vahvistaa organisaation ideologista yhtenäisyyttä.

Organisaation toiminnan tarkoitus ja toimintaideologia ohjaavat toiminnalle asetettavia tavoitteita. Toiminnan tavoitteet ja toisaalta organisaatiolle asetetut velvollisuudet taas vaikuttavat siihen, mitä organisaatio haluaa tai sen tarvitsee legitimoida tai illegitimoida. Ydinvoiman intressiryhmien tapauksessa legitimoinnin ja illegitimoinnin kohteena on erityisesti riski, sillä organisaatiolla on tarve perustella, ovatko riskit oikeutettuja. Tavoitteet riskin legitimoinnin tai illegitimoinnin suhteen voivat olla poliittisia, taloudellisia tai ympäristötavoitteita.

Toiminnan tavoitteet puolestaan ohjaavat viestinnälle – myös riskiviestinnälle – asetettavia tavoitteita. Käytännössä toiminnan tavoitteet määrittävät sitä, mitä teemoja se nostaa viestinnässä esille toiminnastaan, siihen liittyvistä riskeistä ja turvallisuustoimista sekä miten se ylipäättään keskustelee riskistä. Edellä kuvaamani riskien legitimoinnin tarve ja se, miten legitimointi lopulta realisoidaan viestinnässä, perustuu alla havainnollistamaani vaikutusketjuun.

Kuva 1: Riskien legitimoinnin vaikutusketju

Kuvio havainnollistaa sitä, kuinka organisaatioiden toiminnan tarkoitus ja toimintaa ohjaava ideologinen arvopohja ovat riskin legitimoinnin tai illegitimoinnin tarpeen perimmäinen syy ja tausta. Toiminnan tarkoitus ja ideologinen arvopohja ohjaavat organisaation toiminnan tavoitteita ja sille asetettavia velvollisuuksia. Nämä taas suuntaavat organisaatiota luomaan viestinnälliset tavoitteet, jotka tukevat toiminnan tarkoitusta ja tavoitteita. Viestinnän tavoitteet puolestaan luovat ne tavat, jolla riskiviestintää toteutetaan. Legitimaatiostrategioiden tutkiminen on yksi tapa tarkastella riskiviestinnän toteutumista.

Tämä riskien legitimoinnin vaikutusketju on oikeastaan joukko väitteitä, joiden paikkansapitävyyttä tulen analyysin päätelmäluvussa arvioimaan. Ilmiön kuvauksen sisältämät väitteet taustoittavat tutkimusongelmaa ja tukevat tutkimuskysymyksiin vastaamista.

2.2 Riskiviestintä perustuu tavoitteille ja velvollisuuksille

Ydinvoimateollisuuden toimialaan sisältyy turvallisuus- ja ympäristöriskejä, joihin liitetään paljon mystiikkaa. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että ydinvoimaloissa käytetty teknologia on usein monimutkaista, ja toisaalta siitä, että ydinenergiaan liittyvä säteily ei ole silmin havaittavissa. Lisäksi ydinvoimaonnettomuudet saavat aina suurta huomiota mediassa, mikä osaltaan rakentaa ydinvoimasta pelottavaa kuvaa. Gutteling ja Wiegmanin (1996, 111) mukaan teknologisilla katastrofeilla on pysyvämpi vaikutus ihmisiin kuin luonnonkatastrofeilla, sillä ne edustavat ihmisen kontrollin puutetta ja virheellistä luottamusta teknologiaan sekä aiheuttavat usein pitkäaikaisia jatkoseuraamuksia.

Luonnonkatastrofit ja terrorismi ovat kuitenkin osaltaan olleet kimmokkeena riskiviestinnän kehittämiseksi (Abkowitz 2002). Paljon huomiota saaneet katastrofit ovat saaneet ihmiset kyseenalaistamaan yhä aktiivisemmin riskejä ja niiden mahdollisia vaikutuksia (Smillie & Blisset 2010). Toisaalta sosiaalinen

media on vaikuttanut ihmisten mahdollisuuksiin vaikuttaa riskikeskusteluun, mikä on asettanut ydinvoiman intressiorganisaatiot uuden viestinnällisen haasteen eteen.

Riskiviestintä on syystäkin nostettu tärkeäksi osaksi julkisen alan ja yritysten tiedotus- ja suhdetoimintaa (Lehtonen 2009, 31). Riskiviestinnällä nähdään sekä yhteiskunnallinen että organisaation tavoitteita tukeva merkitys. Yhteiskunnallista merkitystä riskiviestinnällä on esimerkiksi silloin, kun tehdään ydinvoimalupapäätöksiä, jotka koskettavat lähiympäristöä ja lopulta koko maan taloutta. Organisaatiolle itselleen riskiviestinnän merkitys voi olla usein taloudellinen tai koko toiminnan perusta. Ydinvoimayhtiölle taloudellinen tavoite konkretisoituu esimerkiksi liikevaihdossa. Toisaalta riskiviestinnällä voidaan vaikuttaa toiminnan peruspuitteisiin, jolloin tavoitteena voi olla esimerkiksi vakuuttaa lainsäätäjät ydinvoiman turvallisuudesta. Ympäristöjärjestön viestintä taas palvelee taloudellista tavoitetta silloin, kun se tavoittaa mahdollisimman laajan ja anteliaan lahjoittajakunnan, ja koko toiminnan perustaa silloin, kun se tavoittelee mahdollisimman suurta kannatusta aatteelleen.

Organisaatioilla on tavoitteiden lisäksi velvollisuuksia, jotka vaikuttavat siihen, mitä se viestii ja miten se legitimoii riskiä. Velvollisuudet voivat olla esimerkiksi rahoittajien tai valtion asettamia säädöksiä, jotka asettavat organisaatiolle tietyt viestinnälliset raamit: mitä ja miten tulee viestiä. Näin myös ydinvoimayhtiöille muodostuu velvollisuus viestiä tietyllä tapaa liiketoimintaansa liittyvästä turvallisuusriskistä, turvallisuusviranomaiselle muodostuu velvollisuus viestiä ydinvoimasta ja siihen liittyvästä valvonnasta, ja ympäristöjärjestölle muodostuu velvollisuus levittää ideologiaansa.

Organisaationäkökulmasta katsottuna riskiviestinnällä suojellaan myös mainetta ja uskottavuutta. Maine voidaan nähdä riskienhallinnan välineenä: hyvän maineen avulla organisaatio voi vaikuttaa ihmisten subjektiivisesti arvioimaan riskiin ja luottamukseen (Lehtonen 2009, 16). Petersin ym. (1997) mukaan riskiviestinnän uskottavuus rakentuu tiedosta ja asiantuntijuudesta, avoimuudesta ja

rehellisyydestä sekä välittämisestä. Uskottavuus voi vaarantua esimerkiksi liiallisella vakuuttelulla, joka voidaan tulkita manipulaationa (Gutteling & Wiegman 1996, 40-41). Uskottavuus mitataan lopulta pörssiyhtiön kohdalla esimerkiksi pääoman kustannuksissa, järjestön kohdalla jäsenmäärissä tai yleisemmin kansallisissa mielipidemittauksissa, joihin esimerkiksi valvontaviranomaisen lausunnoilla voi olla vaikutusta.

2.3 Riskiviestinnässä dialogisuus on legitimaation edellytys

Viestintä on julkisen luottamuksen kannalta merkittävä tekijä. Organisaatio voi vaikuttaa viestinnällään siihen, että sidosryhmät hyväksyvät sen toimintatavat ja pitävät niitä yhteiskunnan hyväksyttävyy- ja oikeudenmukaisuusnormien mukaisina (Lehtonen 2009, 69). Rautio (2011) muistuttaa Tshernobylin tapauksen toimivan esimerkkinä viestinnän luottamusta rakentavasta – ja tässä tapauksessa rapauttavasta – vaikutuksesta. Tshernobylin tapauksessa viranomaiset joutuivat toimimaan monen eri taustatekijän, kuten ulkopoliittisten suhteiden määrittämien poliittisten käytäntöjen ja passiivisesta tiedottamisesta esitettyjen syytösten ristipaineessa. Varmaa tietoa haluttiin jakaa vasta sitten, kun sitä oli virallisesti saatavilla, mutta hiljaisuus käynnisti lopulta epäluulojen ja huhujen leviämisen. (Rautio 2011, 15.)

Myös matkapuhelinsäteilykeskustelu toimii esimerkkinä yhteiskunnan luottamukseen vaikuttavasta riskiviestinnästä. Röngän (2011) mukaan matkapuhelinsäteilykeskustelu on saanut liian suuret mittasuhteet verrattuna tieteelliseen näyttöön säteilyriskistä. Syynä keskustelun paisumiseen on yhteiskunnan varovaisuusperiaate riskien suhteen, jonka hengessä viranomaiset suojelevat ihmisiä potentiaalisilta riskeiltä kehittämällä sääntelyä, kun jostain uskotaan aiheutuvan uhkaa. (Rönkä 2011, 26.) Varovaisuusperiaatteen noudattaminen lisää median kiinnostusta ja samalla yleisön pelkoa potentiaalisia riskejä kohtaan. Tässä tapauksessa keskustelun voidaan siis nähdä jossain määrin

heikentäneen riskin yhteiskunnallista legitimaatiota, muttei kuitenkaan itse matkapuhelinten myyntiä.

Riskiviestinnässä riski määritellään ja esitetään usein jonkin suuruisena todennäköisyytenä negatiivisen asian, esimerkiksi teollisuuden negatiivisen sivuvaikutuksen, toteutumiselle (Beck 1990; Sjöberg 2000; Lehtonen 2009; Smith & Kain 2010). Tieto numeerisesta todennäköisyydestä ei kuitenkaan usein tyydytä ihmisiä. Riski synnyttää tarpeen käydä syvempää dialogia sen perusteista ja mahdollisista vaikutuksista, ja tähän tarpeeseen dialoginen riskiviestintä vastaa. Riskiviestinnän ei tule ainoastaan esittää riskien todennäköisyyksiä, vaan ottaa kantaa myös riskienhallintaan liittyviin poliittisiin ja sosiaalisiin näkökulmiin (Fischhoff 1995, 144). Se on parhaillaan interaktiivista informaation ja mielipiteiden vaihdantaa vaaroista, uhkista, riskitekijöistä sekä riskien tunnistamisesta ja torjumisesta (Lehtonen 2009, 31). Määritelmä korostaa riskiviestinnän dialogisuuden tärkeyttä – keskustelu ja mielipiteiden vaihdanta ovat edellytys kaikkia osapuolia tyydyttävään riskiviestintään. Myös dialogin vaikutusten huomioiminen on tärkeää riskiviestinnän suunnittelussa (Gutteling ja Wiegman 1996).

Dialogi tarkoittaa käytännössä erilaisten ryhmien, kuten riskianalyytikkojen, yhteiskunnan johto- ja vastuuhenkilöiden sekä kuluttajien huomioimista viestinnässä (Lehtonen 2009, 31). Käytännössä dialogia toteutetaan esimerkiksi tapaamisilla tai paneelikeskusteluina eri foorumeilla (OECD 2002, 31-32), mutta myös tekstimuotoinen viestintä voidaan ymmärtää dialogina, sillä niissä viitataan usein samoihin asioihin ja jopa muiden teksteihin. Haastetta dialogisen viestinnän suunnitteluun ja toteuttamiseen tuo kuitenkin se, että eri ryhmät tarvitsevat tietoa eri tarkoituksiin, ja ne myös tulkitsevat sitä eri lähtökohdista. Riskiin suhtautumiseen vaikuttavat mm. erilainen riskinmäärittelytapa, maailmankatsomus, kokemus tai sosiaalinen asema (Slovic 1997, 301).

Riskeistä käytävää dialogia voidaan käydä ennen kaikkea poliittisin perustein, näin myös ydinvoiman kohdalla. Ydinvoimasta käytävään dialogiin liittyy

keskeisesti se seikka, että ydinvoimatuotantoa ja ydinjätteen loppusijoitusta säädellään valtionhallinnon tasolla. Ydinvoiman poliittiseen päätöksentekoon liittyy aina niin teknisiä, taloudellisia kuin turvallisuustekijöitäkin, joista turvallisuuteen liittyvät tekijät ovat kuitenkin kaikkein keskeisimmässä roolissa (Häkämies, MTV3). Turvallisuus ja sitä määrittävät riskit eivät silti ole poliittisessa päätöksenteossa mustavalkoinen totuus, vaan se on jonkinlainen subjektiivisen kamppailun tuloksena syntynyt ymmärrys turvallisuudesta. Tähän poliittiseen kamppailuun riskiviestintä osallistuu.

Poliittisella riskiviestinnällä on suuri potentiaali vaikuttaa vallitseviin diskursseihin, poliittiseen tyytyväisyyteen ja tahtotilaan. Jos riskiviestintä kuitenkin epäonnistuu liittämään aiheeseen ihmisille tärkeitä merkityksiä, voi yhteiskunnassa alkaa ilmetä tyytymättömyyttä asiaa kohtaan. (Jore & Njå 2010, 212.) Riskiviestintään liittykin eettinen vastuu yhteiskuntaa kohtaan (Lehtonen 2009, 69). Sen tulee tukea mahdollisimman hyvin yhteiskunnallista päätöksentekoa ja ihmisten tarvetta tietää asioiden oikea tila. Ihmisten tulee saada mahdollisimman totuudenmukaista tietoa riskeistä, sillä he muodostavat riskikäsitteensä (eli tulkitsevat riskiä) saatavilla olevan informaation perusteella, ja tekevät tietoisia ja tiedostamattomia ratkaisuja sen mukaan (Smith ja Kain (2010). Yhteiskunnallisen vastuun kantaakseen riskiviestinnän tulee olla laajasti käytettävissä ja riittävää (Gutteling & Wiegmanin 1996, 10).

Vastuun tai riskin kieltäminen voi johtaa entistä suurempaan luottamuspulaan (OECD 2003, 12-16). Julkinen luottamus onkin keskeinen riskisten alojen toimintaedellytys. Luottamus rakentuu pitkällä aikavälillä, mutta se voidaan menettää hetkessä, esimerkiksi onnettomuuden sattuessa. Kun ihmiset tuntevat itsensä petetyksi, on reaktio (esimerkiksi paniikki ja teknologian negatiivinen leimaaminen) usein voimakkaampi (OECD 2003, 12-16). Luottamus edellyttääkin avointa dialogia yhtiöiden, viranomaisten, järjestöjen ja muiden yhteiskunnan ryhmien välillä. Riittämätön ja harhaanjohtava riskiviestintä voi lisätä levottomuutta ja muita epätoivottuja ilmiöitä, tai toisaalta johtaa väärin tai puutteellisin tiedoin tehtyihin päätöksiin (Abkowitz 2002, 3).

Riskiviestinnällä osallistutaan merkittävässä määrin keskusteluun riskien legitimiudesta. Tässä vuoropuhelussa kansalaisjärjestöjen merkitys on entistä merkittävämpi (Kekki, MTL). Myös muiden intressiorganisaatioiden – kuten yhtiöiden ja viranomaisen – viestintä voidaan nähdä osallistumisena poliittiseen keskusteluun. Intressiorganisaatioilla on monensuuntaisia ja vastakkaisia poliittisia tavoitteita. Lisäksi riski ymmärretään eri ryhmissä eri tavalla johtuen esimerkiksi ideologisista eroista, ja näkökulmaero johtaa usein siihen, että dialogissa ei päästä lähellekään yhteisymmärrystä.

2.4 Riskiviestinnällä on oma kieli

Riskiviestintä voidaan nähdä omana viestinnän lajinaan, jolla on omia erityispiirteitä. Kalliokosken (1999) mukaan riskiviestinnässä hyödynnetään usein numeerista tietoa, jota käytetään todisteena tiedon paikkansapitävyydestä ja objektiivisuudesta. Tekstilajille on ominaista, että numeeriselle tiedolle ei usein esitetä vertailulukuja (Kalliokoski 84-87). Numeerisen tiedon esittämisen lisäksi ydinvoima-alan riskiviestinnässä on perinteisesti ollut rauhoittelun ja teknistämisen kulttuuri, mikä ilmenee seuraavassa otteesta Tshernobylin ydinonnettomuuden virallisesta selonteosta (Beck 1990, 141).

Muutama viikko Tshernobylin jälkeen oli rauha palannut. Vastalauseet oli torjuttu menestyksellisesti käydyssä määrittelytaistelussa käyttämällä porrastettua joustavuutta. Tuloksena oli protestin kääntyminen protestoijia itseään vastaan. Vaarat selitettiin pois teknistämällä. Riskienlaskelmointi tasapäistettiin. Keksittiin turvallisuusteknisiä superlatiiveja ja lääketieteellisiä rauhoitteluilmaisuja pienten säteilymäärien vaarattomuudesta, josta samalla myönnettiin tiedettävän vain vähän. Koko tapahtuma olikin informaatiokatastrofi.

Tshernobylin tapauksessa ongelmalliseksi koettiin se, että viranomaisten antama informaatio oli vaikeasti ymmärrettävissä niin medialle kuin kansalaisille (Rautio 2011, 10). Tshernobylin ajoista on kuitenkin otettu paljon opiksi, ja etenkin viranomaisinformaatio on määrällisesti ja laadullisesti lisääntynyt. Silti

riskiviestintä perustuu teollisuuden alalla edelleen usein vaikeaselkoiseen teknologiseen argumentointiin (Gutteling & Wiegman 1996). Riskiviestinnän kieli on usein vierasta yleisölle, joka jo lähtökohtaisesti suhtautuu riskiin intuitiivisesti ja ennakkoluuloisesti (Singleton & Hovden 1987, 157).

Ominaista etenkin ydinvoimateollisuuden riskiviestinnälle on viestittävän aiheen monimutkaisuus (Beck 1990, 25). Tällainen monimutkaisuus vaatii myös kielen, joka tavoittaa ihmiset monella tasolla – siksi riskiviestinnässä käytetään usein metaforia. Ne vetoavat tunteisiin, niillä argumentoidaan ja niiden avulla luodaan viestintään kepeyttä (Mustaparta 1999, 182). Joskus riskiviestinnässä on selvästi vakuuttelun henkeä. Vakuuttelussa ei kuitenkaan pääasiassa ole nähty eettistä ongelmaa, sillä se kuuluu normaaliin argumentointitapaan (Gutteling & Wiegman 1996, 158). Vakuuttelun tapoja – esimerkiksi riskin legitimoinnin strategioita, voidaan tarkastella diskurssianalyysin avulla.

Riskiviestintä voidaan nähdä myös turvallisuusviestintänä, sillä pyrkimyksenä on usein tehdä ihmiset tietoisiksi riskeistä ja sitä kautta parantaa turvallisuutta. Riski- ja turvallisuusviestinnän määritelmässä voidaan kuitenkin nähdä näkökulmaero. Turvallisuusviestinnässä näkökulma on turvallisuuspyrkimyksessä ja siihen liittyvissä tiedollisissa ja toiminnallisissa asioissa. Riskiviestinnässä näkökulma on niin ikään turvallisuuden parantamisessa, mutta määritelmään liittyy vahvemmin yhteiskunnallisia, poliittisia tai taloudellisia näkökulmia. Yhteiskunnalliset ja poliittiset pyrkimykset voivat tuoda viestintään omia erityispiirteitä, kuten värikkäämpiä ja tunteisiin vetoavampia ilmaisuja. Taloudelliset pyrkimykset sen sijaan voivat tuoda helposti markkinoivia vivahteita riskiviestintään. Kun riskiviestinnässä on markkinoiva sävy, tasapainoillaan uskottavuuden ja miellyttävyyden välillä (Gutteling & Wiegman 1996, 158). Tällöin organisaation tulee päättää, kumpi on tavoitteiden kannalta lopulta tärkeämpää.

Määriteltiinpä viestintä sitten riski- tai turvallisuusviestinnäksi, tavoitteiden kannalta eniten merkitystä on lopulta sisällön viestinnällisillä valinnoilla.

Turvallisuuden edistämiseen pyrkivän turvallisuusviestinnän uskotaan olevan tehokkainta, kun puhutaan turvallisuuden sijaan riskeistä (Sande, 1987, 183). Toisaalta on huomattu, että turvallisuusriskejä sisältäville toimialoille on muodostunut viestintäkulttuuri, jossa puhutaan riskin sijaan turvallisuudesta (Castelló 2010). Viestinnällä voidaan tulkita olevan tällöin erilainen päämäärä – huomio halutaan kohdistaa turvallisuuden varmistamiseen riskien sijaan. Tällöin kenties pyritään siihen, että ihmisten mielikuva turvallisuudesta vahvistuu. Kriittinen tulkinta voi kuitenkin olla se, että organisaatio antaa liian yksipuolisen tai vääristyneen kuvan riskeistä.

Puhuttaessa riskeistä ei voida olla puhumatta myös vastuusta (Halskov Jensen 2004, 4). Beck (1990, 17-19) on havainnut, että riskille ei usein löydetä vastuunkantajaa ja syyllistä. Myös Karvonen (1999) on huomannut, että vastuuta riskistä ei joko haluta tai osata määrittää. Usein ihminen häviää tekstistä tai asiat näyttävät tapahtuvan itsestään, jolloin esimerkiksi ”päästöt tapahtuvat kuten aina ennenkin”. Tällainen kielenkäyttö on tyypillistä asiateksteille ja niiden taustalla olevalle ideologialle – kirjoittaja luo uskottavuutta osoittaessaan, että kyse on universaaleista seikoista (Karvonen 1999, 160-161).

Käytännössä riskiviestintä voi tarkoittaa esimerkiksi sääennustetta, lehtikirjoitusta ongelmajätteistä, varoitustekstiä tupakka-askin kyljessä, dokumenttia UV-säteilystä tai tv-mainosta pelastusliivien käytöstä – tai pörssiyhtiön verkkoviestintää siitä, mitä erityisvastuita ydinvoima tuo yhtiölle. Tällaiset tekstit ovat melko universaaleja riskiviestinnän tyyppisiä, joissa voidaan nähdä edellä mainittuja tunnuspiirteitä. Tunnistetuista yleispiirteistä huolimatta riskiviestinnässä on nähty maakohtaisia eroja, joita synnyttävät esimerkiksi erot ihmisten suhtautumisessa viranomaisiin, kulttuuriset erot viestintään liittyvissä tavoissa ja perinteissä, riskiviestinnästä koetussa hyödyssä, julkisessa kiinnostuksessa aihetta kohtaan sekä erot maan ilmaisuvapaudessa (Argona-tutkimus 2008, 11). Kenties eniten riskiviestinnän piirteisiin vaikuttavat kuitenkin organisaation omat tavoitteet ja pyrkimykset, joita viestinnällä tuetaan. Vain

analysoimalla viestintää sen kontekstissa voidaan päästä lähemmäs organisaation todellisia tavoitteita ja riskin todellista merkitystä.

Sosiaalisen ja poliittisen räjähdysherkkyytensä vuoksi riskit pysyvät monimerkityksisinä ja tulkintaa kaipaavina ja näyttävät näkökulmasta riippuen toisinaan kastemadoilta, toisinaan taas lohikäärmeiltä (Beck 1990, 129.)

3 TUTKIMUSASETELMA JA LÄHTÖKOHDAT

Ydinvoimateollisuus elää ja toimii ympäristössä, jossa kansallinen päätöksenteko, intressiorganisaatioiden tarpeet sekä lainsäädäntö asettavat toiminnalle ja viestinnälle erityisvaatimuksia. Tässä luvussa esittelen ydinvoima-alan toimintaympäristön sekä analyysini aineistona toimivat organisaatiot. Tämä asetelma – toimintaympäristö ja ydinvoimakeskustelun värittävä viestinnällinen ilmapiiri – toimivat lähtökohtina intressiorganisaatioiden riskiviestinnän analyysille.

3.1 Ydinvoima-alan toimintaympäristö

Ydinvoimateollisuus ja sen intressiryhmät toimivat ympäristössä, jonka erityispiirteet luovat ydinvoiman riskeistä käytävälle keskustelulle ja riskiviestinnälle erityiset puitteet. Viestinnällinen ympäristö rakentuu toimijoiden, lainsäädännön ja päätöksentekoprosessin varaan, ja siksi ne on syytä esitellä. Käyn seuraavaksi läpi, keitä ovat ydinvoimateollisuuden intressiryhmät, mitkä lait ja asetukset säätelevät toimintaa ja miten kansallinen päätöksenteko toimii sekä mikä on tämän hetkinen ydinvoimapoliittinen tilanne ja ilmapiiri Suomessa.

3.1.1 Ydinvoimateollisuuden intressiryhmät

Ydinvoimateollisuudella on useita intressiryhmiä, jotka ovat kiinnostuneita ydinvoimasta esimerkiksi poliittisin, ideologisin tai taloudellisin perustein. Tällaisia intressiryhmiä ovat mm. viranomaiset, järjestöt, yhtiöiden työntekijät ja asiakkaat, media, ydinvoimalaitoksen sijaintikunta, lähiympäristön asukkaat, poliitikot sekä monet kansainväliset tahot, kuten EU:n eri instituutiot ja yhteistyökumppanit (TVO). Ydinvoimaa tuottavan yhtiön haasteena on sen intressiryhmien priorisointi: minkä ryhmien tukea pidetään tärkeimpinä, minkä kielteinen suhtautuminen muodostaa suurimman haitan ja minkälaista valtaa

milläkin niistä on käytössään organisaation puolesta tai sitä vastaan (Lehtonen 2009).

Ydinvoimateollisuudella on myös ideologisia sidosryhmiä, joita ovat esimerkiksi poliittiset puolueet ja kansalaisjärjestöt (Lehtonen 2009). Teollisuuden ja kansalaisjärjestöjen välillä on ollut historian aikana paljon kiistoja. Esimerkiksi Greenpeace on viime vuosina ottanut kampanjoinnillaan voimakkaasti kantaa ydinvoiman kitkemiseksi Suomesta. Ydinvoima jakaa niin ikään poliittisten puolueiden ja äänestäjien kantaa voimakkaasti, ja ydinvoimakanta onkin ollut yksi perinteisimmistä vaaliehdokkailta tiedusteltavista yksittäisistä kysymyksistä.

Intressiryhmistä suurinta julkista luottamusta nautti Sosiaali- ja terveysministeriön alainen turvallisuusviranomaisen, Säteilyturvakeskus (STUK), jonka rooli ydinvoima-alalla on valvoa ydinturvallisuutta ydinvoimalaitoksissa, ydinmateriaalin käytössä ja ydinjätehuollossa sekä ydinjätteen loppusijoituksessa, ja sen asema perustuu ydinenergialakiin. STUK:n tehtävänä on määrittää ydinenergian käyttöä koskevat turvallisuusvaatimukset ja riippumattomalla valvonnalla varmistaa, että energiaa tuottavat voimayhtiöt toimivat vaatimusten mukaisesti (STUK).

Ydinenergian ylimmästä valvonnasta ja ydinenergian käytöstä vastaa Suomessa Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), joka valmistelee ydinvoimalainsäädännön ja vastaa sen täytäntöönpanosta. TEM myös edustaa Suomea ydinalan kansainvälisten sopimusten valmistelussa Euratomissa (EU:n alueen ydinvoimaviranomainen), IAEA:ssa (Kansainvälinen atomienergiajärjestö), OECD:n atomienergiajärjestössä sekä pohjoismaisessa ydinturvallisuuden tutkimusohjelmassa. (Työ- ja elinkeinoministeriö.)

3.1.2 Ydinvoimalainsäädäntö ja kansallinen päätöksenteko

Ydinvoiman toimintaympäristöä määrittelee olennaisesti lainsäädäntö ja asetukset. Ydinvoimatoimintaa säättävät Suomessa keskeisimmin ydinenergialaki

(11.12.1987/990), ydinvastuulaki (8.6.1972/484) ja ydinenergia-asetus (12.2.1988/161). Ydinaineita tai ydinjätteitä käsittelevien laitosten rakentaminen edellyttää valtioneuvoston periaatepäätöstä ja eduskunnan hyväksymistä. Ydinenergian käytön tulee olla yhteiskunnan kokonaisedun mukaista, eikä siitä saa aiheutua vahinkoa ihmisille, ympäristölle tai omaisuudelle. Ydinenergiaa koskevien lakien ja määräysten noudattamista valvotaan kansallisesti ja kansainvälisesti. (Finlex)

Uusista ydinvoimaluvista päättää valtioneuvosto, ja päätöksen vahvistaa eduskunta. Myönteinen periaatepäätös edellyttää sekä STUK:n että voimalan sijoituskunnan myönteistä kantaa (STUK). Ydinvoimaan liittyvään lainsäädäntöön ja lupapäätöksiin vaikuttavat vahvasti tieteellinen ymmärrys ja asiantuntijoiden lausunnot asiasta sekä se, millainen on yleinen ydinvoiman kannatus, luottamus ja ilmapiiri sekä millaista ydinvoimakeskustelua käydään.

Koska ydinvoimaan sisältyy turvallisuusriski ja suuret päätökset siitä tehdään kansallisella tasolla, on se erityisen altis eri näkemysten törmäyksille. Päätöksenteossa on otettava huomioon eri intressiryhmät, joten viestintä on yhteiskunnallisesti erityisroolissa. Eri ryhmien keskusteluun mukaan ottaminen päätöksentekovaiheessa tekee prosessista demokraattisemman, analyysistä laadukkaamman ja päätöksistä yleisesti hyväksyttävämpiä (OECD 2003, 7).

3.1.3 Ydinvoimapolitiittinen tilanne ja -keskustelu Suomessa

Ydinvoimaa tuottaa Suomessa tällä hetkellä neljä ydinvoimayksikköä, kaksi Olkiluodossa ja kaksi Loviisassa, jotka yhdessä tuottavat noin neljänneksen Suomessa käytetystä sähköstä. Lisäksi ranskalainen Areva rakennuttaa TVO:lle viidettä ydinvoimalaitosyksikköä, Olkiluoto-3:sta. Yksikön rakentaminen on merkittävästi viivästynyt järjestelmäsuunnittelun keskeneräisyyden ja toimitusongelmien vuoksi. Näiden lisäksi Fennovoima, Fortum ja TVO hakivat vuonna 2010 kukin uusia ydinvoimalupia. Eduskunta päätti myöntää TVO:lle luvan Olkiluoto-4:n rakentamiseen, ja Fennovoima sai luvan yhteen yksikköön,

joka myöhemmin päätettiin sijoittaa Pyhäjoelle. Fortumin hakemus hylättiin. (Taloussanomien 6.5.2010.)

Uusiin lupiin liittyvä keskustelu on ollut vilkasta. Keväällä 2012 suureksi keskusteluaiheeksi on noussut erityisesti ydinvoiman loppusijoitukseen liittyvä yhtiöiden välinen kiista. Kiistan aiheutti Fennovoiman tahto sijoittaa ydinjätteensä kilpailijoidensa, Fortumin ja TVO:n, loppusijoitusonkaloon. Keskustelussa on asetettu vastakkain vastuu- ja taloudellisuuskysymykset: Fennovoimalle ratkaisu olisi kiistatta taloudellinen etu, mutta kysymykseksi ovat nousseet tietyt turvallisuusnäkökohdat. Lisäksi Fortumia ja TVO:ta on syytetty taloudelliseen kilpailuasetelmaan vetoamisesta asiassa, jossa kansallinen kokonaisuus on kaikkein tärkein peruste.

Hallitus astui kiistan osapuolten väliin ja kehotti yhtiöitä välttämään lausuntoja ennen kuin asiaan on perehdytty tarkemmin. Asiaan puuttumisessa on kuitenkin kiinnostava viestinnällinen ongelma. Elinkeinoministeri halusi selvittää asioita ensin julkisuuden ulkopuolella, sillä ”julkisella keskustelulla on tapana usein kärjistä ja luoda tarpeetonta vastakkainasettelua”. Luonto-liitto on kuitenkin peräänkuuluttanut avointa keskustelua, sillä ”salailu ei kuulu tähän päivään, ja kansalaisia pitää muistuttaa, että ydinvoimaan liittyy pitkäaikaisia turvallisuusriskejä”. (A-Studio.)

Elinkeinoministerin mukaan loppusijoituskysymyksessä on kyse kolmesta asiasta: turvallisuudesta, taloudellisista kysymyksistä ja kansallisesta kokonaisuudesta (A-Studio). Käytännössä yhteiskunnan kokonaisuus ja turvallisuus eivät voi painaa eri suuntiin. A-Studio keskustelussa Luonto-Liitto sen sijaan korosti, että ydinvoimatuotanto ei voi milloinkaan olla kansallisen kokonaisuuden mukaista, sillä siihen liittyy liian paljon riskejä.

Ydinvoimaa vastustavat tahot ovat kiinnittäneet huomiota myös vastuun epämääräisyyteen. Lehtosen (2009, 13) mukaan ydinvoimayhtiöllä nähdään yhteiskunnallinen tilivelvollisuus, erityisesti kriisitilanteessa. Todellisuudessa

ydinvastuulaissa epätavallisten luonnonmullistusten aiheuttamat onnettomuudet eivät kuulu yhtiön korvattaviksi, ja ydinvoimayhtiö on velvollinen ottamaan ainoastaan 700 miljoonan euron vahingot kattavan vakuutuksen (Ydinvastuulaki 8.6.1972/484). Tällöin lopullisen vastuun kantaa valtio. Myös vastuu ydinjätteistä on kyseenalainen. Yhtiöiden vastuun voidaan katsoa päättyvän siinä vaiheessa, kun ydinjäteluolan suu suljetaan, ja sen jälkeen vastuun kantavat kansalaiset (Luonto-Liitto, A-Studio). Vastuu ja velvollisuus huolehtia korkea-aktiivisen ydinjätteen turvallisesta säilyttämisestä on silloin tulevilla sukupolvilla seuraavat 200 000 vuotta, kunnes jätteen säteily on normaalin luonnon taustasäteilyn tasolla.

Ydinjäteongelmaa ei ole vielä käytännössä ratkaistu lopullisesti missään maassa. Suomessa ydinjäte välivarastoidaan maan pinnalla 40 vuotta ennen loppusijoitusta, mikä aiheuttaa esimerkiksi laiminlyöntien ja terrorismin riskin. Myös ydinjätteen kuljetuksissa sattuu aika ajoin edelleen onnettomuuksia (Niinistö, A-Studio). Loppusijoituksen lainsäädäntöä kehitettiin 1990-luvun puolivälissä kuitenkin huomattavasti vastuullisempaan suuntaan, kun ydinjäte määrättiin loppusijoitettavaksi ainoastaan kotimaahan. (A-Studio)

Ydinvoima on yksi politiikan kestoaiheista, ja muita energiavaihtoehtoja arvioidaan käytännössä aina suhteessa ydinvoimavaihtoehtoon. Argumentit puolesta ja vastaan näyttävät usein pitkälti arvokeskusteluna. Ydinvoiman vastustajat vetoavat siihen, että ydinvoiman lisääminen ei ole välttämättömyys vaan valinta (Greenpeace). Ympäristöjärjestö muistuttaa, että uusien reaktorien myötä Suomesta tulee maailman suurin ydinjätteiden tuottaja asukasta kohti. Vastustajat pitävät ydinvoiman investointeja liian kalliina ja siihen liittyviä moraalisia kysymyksiä liian merkittävinä. Suomalaisten tulisi sen sijaan panostaa enemmän uudistuviin energiamuotoihin, jotka toisivat myös enemmän työpaikkoja sekä älykkäisiin sähköverkkoihin. (A-Studio.)

Suomessa ydinvoiman kannattajat vetoavat ydinvoimakeskustelussa Kioton ilmastopöytäkirjaan, jonka tavoitteita ei saavuteta ilman ydinvoimaa (Greenpeace). Kannattajat haluavat vähentää Suomen riippuvuutta ennen kaikkea

fossiilisista polttoaineista ja venäläisestä tuontisähköstä (A-Studio). Lisäksi Suomen vanhimmat laitokset ovat vanhentumassa lähiaikoina, joten huoli energian tuotannon riittävydestä on ollut perusteena uusien reaktorien rakentamiselle. Ydinvoima myös takaa sen, että energian hinta pysyy kohtuullisena, mikä lisää kansalaisten hyvinvointia ja tukee elinkeinoelämää (Naukkarinen, A-Studio). Lisäksi perustelut energiantuotannollisesta omavaraisuudesta ja kansantalouden häiriöttömän energiansaannin tukemisesta ovat tavallisia.

Ydinvoima-asenteita on perinteisesti mitattu kyselyin (Gutteling & Wiegman 1996, 95). Myös suomalaisten mielipiteitä ja vallitsevia asenteita ydinvoimaa kohtaan tutkitaan säännöllisesti. Vuonna 2009 ydinvoimaan suhtautui myönteisesti noin puolet suomalaisista, kielteisesti noin viidesosa, ja kolmasosa ei osannut tai halunnut määritellä kantaansa (Suomalaisten energia-asenteet 2009). Ydinvoimaan liittyviä asenteita voidaan havaita myös epäsuoraan, esimerkiksi mediajulkisuudesta, poliittisesta keskustelusta, lakialoitteista ja turvallisuussäännösten lisääntymisestä (Singleton & Hovden 1987, 161). Suomessa ydinvoiman vastustajat ovat kuitenkin olleet perinteisesti lujajäänisempiä poliittisessä keskustelussa, joten pelkkä julkinen keskustelu ei vielä kerro koko totuutta kansan ydinvoima-asenteista.

3.2 Intressiorganisaatioiden ja aineiston esittely

Tutkimukseni kohteena on kolme organisaatiota, joille kullekin ydinvoima edustaa eri asiaa – yhdelle liiketoimintaa, toiselle valvonnan kohdetta ja kolmannelle asiaa, jota vastaan kampanjoida. Nämä organisaatiot ovat Fortum, Greenpeace ja STUK. Varsinaisena aineistona käytän organisaatioiden verkkosivuja, sillä ne edustavat organisaation viestintästrategian mukaista tekstiä, ja tekstin voidaan olettaa sisältävän organisaatiolle keskeisiä turvallisuuteen ja riskeihin liittyviä kysymyksiä. Olen kiinnostunut organisaatioiden panoksesta ydinvoimakeskusteluun, joten mediatekstin ei voisi katsoa edustavan suoraan

organisaatioiden kantaa. Aineiston keruuvaiheessa olen rajannut aineistot siten, että varsinaiseen analyysiin olen valinnut pääosin turvallisuutta ja turvallisuusriskejä koskevat verkkosivujen osiot.

Seuraavaksi esittelen organisaatioiden toimintaa sekä ydinvoiman ja sen riskien merkitystä organisaatioiden toiminnassa. Esittelyt perustuvat pääasiassa organisaatioiden omilla verkkosivuilla olevaan informaatioon.

3.2.1 Fortum

Fortumin liiketoimintaa on sähkön ja lämmön tuotanto, myynti ja jakelu sekä energia-alan asiantuntijapalvelut. Noin 11 000 henkilöä työllistävä yhtiö toimii Pohjoismaissa, Venäjällä, Puolassa ja Itämeren alueella. Se suunnittelee kasvavansa Euroopan ja Aasian energiamarkkinoiden mukana. Vuonna 2011 Fortumin liikevaihto oli 6,2 miljardia euroa ja liikevoitto 1,8 miljardia euroa. Fortum Oyj:n osake noteerataan NASDAQ OMX Helsingissä.

Fortum tuottaa sähköä ja lämpöä ydinvoimalla, vesivoimalla, tuulivoimalla, sähkön ja lämmön yhteistuotannolla (CHP) sekä lauhdevoimana. Fortumin kilpailukyky perustuu ilmastomyönteisyyteen, mikä tarkoittaa, että sen sähköntuotannosta noin 90 prosenttia tapahtuu ilman hiilidioksidipäästöjä. Siten ydinvoimalla on tärkeä rooli Fortumin tuotantoportfoliossa.

Fortum omistaa Loviisassa kaksi ydinvoimalaitosyksikköä, ja lisäksi sillä on 26 prosentin omistusosuus Teollisuuden Voima Oyj:n (TVO) Olkiluodon kahdessa voimalaitosyksikössä. TVO-omistuksensa vuoksi Fortum osallistuu Suomen kahteen seuraavaan ydinvoimalaitoshankkeeseen Olkiluodossa. Lisäksi Fortumilla on osuuksia kahdessa ruotsalaisessa ydinvoimalaitosyksikössä.

3.2.1 *Greenpeace*

Greenpeace on kansainvälinen ympäristöjärjestö, jolla on toimintaa yli 40 maassa. Järjestön tavoitteena on varmistaa maapallon kyky ylläpitää elämää kaikessa monimuotoisuudessaan, ja sen tehtävä on ottaa kantaa ympäristökysymyksiin, kuten ilmastonmuutokseen, metsien tuhoon ja ympäristömyrkkyyhin. Greenpeace toteuttaa toimintaansa tutkimuksen, lobbauksen, mielipidevaikuttamisen ja aktivismin keinoin. Lisäksi se käy aktiivista dialogia yritysten kanssa. Suomen Greenpeace on osa Greenpeace Nordenia, ja Greenpeacen kansainvälistä toimintaa koordinoidaan Amsterdamin päätoimistolla. Järjestö saa rahoituksensa 2,8 miljoonalta yksityishenkilöltä ja hyväntekeväisyysäätiöiltä.

Greenpeacen toiminta on jaoteltu kampanjoihin, joita jokainen alueellinen toimisto toteuttaa omalla alueellaan. Greenpeace toimii ilmastonmuutoksen, metsien ja merten suojelun ja ympäristöystävällisen maatalouden puolesta sekä ydinvoimaa ja ydinaseita vastaan.

Suhtautuminen ydinvoimaan on ollut Greenpeacella alusta lähtien kielteinen, sillä se pitää ydinvoimaan liittyviä riskejä ja ympäristökysymyksiä liian ongelmallisina verrattuna siitä saataviin hyötyihin. Järjestön mielestä uraanin louhinta ja ydinjätteiden kerääntyminen ovat vakava valvonnallinen ongelma. Greenpeace uskoo, että ydinvoima on epäolennainen keino ilmastonmuutoksen hillinnässä. Suomen Olkiluoto 3 -rakennushanke on Greenpeacen mukaan esimerkkitapaus ydinvoiman lisärakentamisen ongelmista – päästövähennykset saavutettaisiin nopeammin hajautetuilla uusiutuvilla energiamuodoilla.

Greenpeace syntyi 1970-luvun alussa Don't make a wave -komitean protestista Yhdysvaltojen Alaskassa suorittamia ydinkokeita vastaan. Vuonna 1972 komitea muutti nimensä Greenpeace Foundationiksi. Nykyisin järjestöä on kuvattu maailman näkyvimmäksi ympäristöjärjestöksi. Se on tuonut ympäristökysymyksiä julkiseen tietoisuuteen, vaikuttanut sekä yksityisen että julkisen sektorin toimintaan ympäristönsuojelun saralla, ja ollut jopa kahdesti ehdolla Nobelin

rauhanpalkinnon saajaksi. Se on saanut myös paljon kritiikkiä toiminnastaan ja motiiveistaan.

3.2.2 Säteilyturvakeskus

Säteilyturvakeskuksen toiminnan tarkoitus on ihmisten, yhteiskunnan, ympäristön ja tulevien sukupolvien suojeleminen säteilyn haitallisilta vaikutuksilta. STUK:n toimintaan kuuluu ydinturvallisuusvalvonta, säteilyturvallisuusvalvonta, tutkimus, ympäristön säteilyvalvonta, viestintä, valmiustoiminta ja erilaiset asiantuntijapalvelut. STUK:n viestinnällisenä tavoitteena on *ylläpitää kansalaisten luottamusta viranomaistoimintaa kohtaan ja siten osaltaan vaikuttaa kansalaisten kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Tähän pyritään avoimen, rehellisen ja oikea-aikaisen tiedottamisen kautta.*

Perustamisvaiheessa 1950-luvun lopulla STUK toimi lääkintöhallituksen alaisuudessa Säteilyfysiikan laitoksella, ja sen tehtävänä oli sairaaloiden säteilylaitteiden tarkastaminen. Vuonna 1984 nimi muutettiin Säteilyturvakeskukseksi. Teknisen ja tieteellisen kehityksen myötä STUK:n tehtävät ovat laajentuneet, ja se toimii nykyään laajasti asiantuntijana säteily- ja ydinturvallisuusasioissa.

Ydinturvallisuusvalvonnan kohteina ovat ydinvoimalaitokset, ydinmateriaalit ja ydinjätteet. Valvonta perustuu ydinenergialakiin (990/87), ja valvontaa tehdään yhteistyössä IAEA:n ja EU:n kanssa. STUK toimii lisäksi ydinasekiellon kansallisena tietokeskuksena.

Säteilyturvallisuusvalvonnassa valvotaan säteilyn ja radioaktiivisten aineiden käyttöä teollisuudessa, terveydenhuollossa, tutkimuksessa ja opetuksessa. Valvonta perustuu säteilylakiin (592/91). Peruseriaatteena on, että säteilyn käytön hyödyn tulee olla suurempi kuin siitä aiheutuva haitta. STUK myöntää myös säteilyn käyttöön vaadittavia lupia sekä ylläpitää säteilylähteitä käyttävien työntekijöiden säteilyaltistustietojen rekisteriä.

STUK tutkii lisäksi ydinjätteiden loppusijoitusta, jossa sen tehtävänä on arvioida suunnitelmien ja tutkimusten laatua. Päämääränä työssä on korkea-aktiivisen polttoainejätteen pysyvä eristäminen luonnosta.

STUK on Suomen valtion hallinnoima laitos. Näin ollen se ei ole hallinnollisesti kytköksissä yritysmaailmaan. Noin puolet toiminnan rahoituksesta tulee julkisoikeudellisista suoritteista. Lisäksi STUK saa palvelutoiminnastaan, eli maksullisista asiantuntijapalveluista, koulutuspalveluista sekä säteilyn mittaus- ja analyysipalveluista tuloja. Ne tulivat lähinnä kunnilta, kotitalouksilta, elinkeinoelämältä, Ulkoministeriöltä ja muilta valtion virastoilta ja EU:lta. Lisäksi STUK saa tutkimusta varten tuloja EU:lta, valtiolta, yliopistoilta, Työterveyslaitokselta, kotimaisilta säätiöiltä ja rahastoista, pohjoismaisesta tutkimusyhteistyöstä sekä kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä. (Tilinpäätös ja toimintakertomus 2010.)

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Seuraavaksi syvennyn tutkimuksen teoreettisen viitekehysten ja menetelmän kuvaamiseen. Ensin rakennan teoreettisen viitekehysten diskurssianalyysin teoriaperinteen ympärille, jonka jälkeen paneudun kriittiseen diskurssianalyysiin metodina. Tämän lisäksi kuvaan legitimaatioteorian, joka taustoittaa legitimaatiostrategia-analyysiä. Lopuksi esittelen soveltamani kolmitasoisen menetelmän – temaattisen analyysin, diskurssianalyysin ja tekstianalyysin.

4.1 Diskurssianalyysi teoreettisena viitekehysenä

Diskurssianalyysissa ei ole yhtä yhtenäistä teoriaa, ainoastaan laaja teoreettinen viitekehys, joka keskittyy diskurssin todellisuutta rakentaviin ulottuvuuksiin (Vaara ym. 2006) sekä kielellisiin ja muihin semioottisiin merkityksellistämisen käytäntöihin (Reckwitz 2002, 254). Seuraavaksi esittelen teoreettisen viitekehysteni filosofista perustaa.

Riskin viestiminen ei usein ole pelkästään suoraviivaista riskeistä tiedottamista. Usein siihen liittyy syvempiä tavoitteita ja niitä palvelevia strategioita, joiden paljastamiseen tarvitaan hienovaraisempaa analyysiä. Sovellan siksi tutkielmassani diskurssianalyysin viitekehystä, sillä riskin ympärille muodostuviin diskursseihin vaikuttavat vahvasti riskiviestintää toteuttavien organisaatioiden sosiaalinen ja poliittinen ympäristö.

Kriittisen diskurssianalyysin oppi-isänä pidetyn Faircloughin (2003) käsitys diskurssianalyysistä perustuu oletukseen, että kieli on irrottamaton osa sosiaalista elämää. Faircloughin maailmassa diskurssianalyysin yksi tärkeimmistä periaatteista on se, että kieli pikemminkin rakentaa todellisuutta kuin paljastaa jotain objektiivisesta todellisuudesta. Diskurssianalyysi sisältää siis vahvan sosiaalisen konstruktivismin oletuksen sosiaalisesta maailmasta (Phillips & Hardy

2002). Tässä mielessä diskurssianalyysi eroaa maailmankatsomukseltaan perinteisistä laadullisista lähestymistavoista. Perinteisissä lähestymistavoissa oletetaan sosiaalinen maailma usein valmiina ja annettuna, jonka jälkeen tavoitellaan ymmärrystä sen tuottamista merkityksistä. Diskurssianalyysi sen sijaan pyrkii tutkimaan, kuinka sosiaalisesti tuotetut ideat ja asiat ovat syntyneet ja kuinka niitä pidetään yllä. (Phillips & Hardy 2002.)

Mikä sitten on diskurssi? Diskurssin käsitteellä tarkoitetaan usein kielessä ilmenevää ymmärrystä todellisuudesta, ja toisaalta ne voidaan nähdä käytäntöinä, jotka systemaattisesti muokkaavat sosiaalista ymmärrystä kohteestaan (Metsämuuronen 2006, 298-306). Diskurssi nähdään myös representaationa (Foucault 2010, 94), jolla tarkoitetaan sitä, että diskurssi ikään kuin toisintuu uudestaan ja uudestaan eri teksteissä ja konteksteissa, jolloin voidaan puhua myös intertekstuaalisuudesta. Diskurssit muodostuvat historian saatossa ja prosessina, ja yksittäisiä tekstejä voidaan tulkita huomioimalla ainoastaan se, kuinka ne ovat vuorovaikutuksessa laajempien diskurssien ja muiden tekstien kanssa (Phillips & Hardy 2002, 85; Vaara ym. 2006, 793).

Tekstien välinen vuorovaikutteisuus kuvaa diskurssien intertekstuaalista ominaisuutta. Erityisesti kriittisessä diskurssianalyysissä olennaista onkin huomioida diskurssien intertekstuaalinen luonne (Vaara ym. 2006), sillä tarkastelun kohteena eivät ole ainoastaan yksittäisen tekstin piirteet, vaan tekstin laajempi merkitys eri tekstien ja diskurssien rakentamassa maailmassa. Tekstien vuorovaikutuksessa diskurssi representoituu, eli toisintuu, eri teksteissä. Nämä representaatiot kuvaavat niin fyysistä maailmaa, kuten prosesseja ja kohteita, psyykkistä maailmaa, kuten ajatuksia ja tunteita kuin sosiaalista maailmaakin, kuten rakenteita ja suhteita (Fairclough 2003).

Diskursseihin liittyy myös valtanäkökulma, sillä yhteiskunnalliset diskurssit määrittelevät sen, mikä on totta ja mistä ja miten asioista puhutaan (Metsämuuronen 2006, 298-306). Diskurssit muodostavat tietoa, tilanteita, sosiaalisia rooleja, identiteettejä sekä suhteita sosiaalisten ryhmien välille (Van

Leeuwen & Wodak 1999, 92), ja nämä suhteet sisältävät väistämättä toimijoiden välisiä valta- ja arvoasetelmia. Tekstien rakentamia valta-asetelmista käydään kuitenkin jatkuvaa merkityskamppailua erilaisilla yhteiskunnan areenoilla (Hirsto 2010, 33). Tämä merkityskamppailu realisoituu teoissa, kirjoituksissa, kuvissa ja keskusteluissa. Esimerkiksi ympäristödiskursseissa on aina kysymys sosiaalisten toimijoiden välisistä symbolisista taisteluista, joissa erilaiset ympäristöongelmia koskevat määritelmät ja ongelmanratkaisustrategiat kilpailevat keskenään. Vaikka ympäristödiskurssit ovat julkisia, ne eivät välttämättä ole näkyviä. (Louhimaa 2002, 22.)

Diskurssit ja niiden representaatiot nähdään usein keskeisenä sosiaalisen maailman rakennuselementtinä, ja tekstien katsotaan saavan aikaan muutoksia. Muutokset syntyvät esimerkiksi tiedon lisääntymisen kautta sekä uskomuksia, arvoja ja asenteita muuttamalla. (Fairclough 2003.) Muutoksen signaaleja tutkittaessa diskurssintutkija voi käytännössä etsiä esimerkiksi sanoja ja ilmaisuja, kuten ”esiin nousevia kysymyksiä”, ”yllätys”, ”ennennäkemätön” tai ”ainutlaatuinen” (Sándor 2010, 172). Tutkielmani tarkoitus ei ole ennustaa tulevaa, mutta diskurssien muutosvoiman huomioiminen on yksi kiinnostava näkökulma ydinvoiman riskiviestinnän analyysissa.

4.2 Kriittinen diskurssianalyysi metodina

Kriittisessä diskurssianalyysissa lähestytään lähtökohtaisesti sosiaalisen maailman ongelmaa, eikä niinkään ensisijaisesti tutkimusongelmaa. Diskursseja tunnistamalla voidaan ymmärtää ilmiön (eli tässä tapauksessa riskiviestinnässä hyödynnettävien legitimaatiostrategioiden) syitä ja tarkoitusta. (Fairclough 2003, 209-210.) Diskurssianalyysi on koettu hyödyllisenä silloin, kun pyritään tekemään näkyväksi asioita, joita on arkielämässä vaikea tunnistaa. Kun on kiinnostuttu erityisesti tekstin sisältämistä sosiaalisen, yhteiskunnallisen, poliittisen ja taloudellisen ympäristön oletuksista, on diskurssianalyttinen lähestymistapa kriittinen (Vaara ym. 2006, 793).

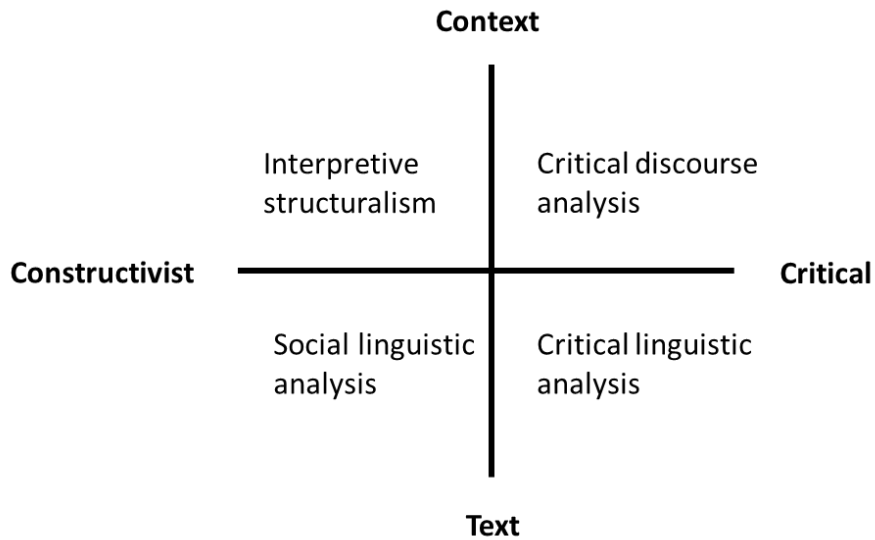
Diskurssianalyysi on pohjimmiltaan tulkitsevaa, ja sen avulla voidaan paljastaa erilaisia merkityksiä ja representaatioita. Käytännössä on kuitenkin huomattava, että diskurssianalyysia ei voi koskaan tehdä ”täydellisesti” – voidaan ainoastaan etsiä johtolankoja, jotka johtavat mahdollisimman kattavaan tulkintaan. (Phillips & Hardy 2002, 85.) Diskurssianalyttinen näkökulma eroaakin antirealistisen ja antideterministisen lähestymistapansa vuoksi ympäristökonfliktien tutkimuksen perinteisemmästä tavasta, jossa ekologinen konflikti on jonkinlainen luontainen fyysinen olotila. (Louhimaa 2002, 133.)

Diskurssianalyysissa analyysimenetelmä eroaa perinteisistä laadullisista menetelmistä oleellisesti. Perinteisissä menetelmissä aineistoa lähestytään usein siten, että teksti allokoidaan valmiisiin kategorioihin. Diskurssianalyysissä menetelmä on päinvastainen, jolloin kategoriat määrittyvät analyysin varrella. (Metsämuuronen 2006.) Diskurssit voidaan käytännössä tunnistaa ja eritellä sanaston, semanttisten suhteiden tai kieliopillisten piirteiden avulla. Diskurssianalyysin avulla voidaan tarkastella myös taustaoletuksia, jotka ovat oletuksia siitä, mitä on olemassa, mikä on tai voi olla tilanne tulevaisuudessa tai mikä on hyvää tai toivottavaa. (Fairclough 2003.) Kiinnostuksen kohteena ei kuitenkaan ole teksti tai sen piirteet sinänsä eikä myöskään tekstin suhde sitä edeltävään reaali maailmaan. Analyysin kohteena ovat sen sijaan tekstien merkitys, seuraukset ja niiden suhde muihin teksteihin. (Hirsto 2010, 29.)

4.2.1 Diskurssianalyysin dimensiot

Diskurssianalyysia voidaan lähestyä monella tapaa. Eräs tapa on kategorisoida se kahteen päädimensioon. Ensinnäkin tutkimus voidaan asettaa teksti- ja konteksti - dimensioon. Toisekseen näkökulma asettuu valtdynamiikaltaan joko kriittiseen päähän, tai se on kiinnostunut enemmän sosiaalisen rakentumisen prosesseista. (Phillips & Hardy 2002, 19.)

Kuva 2: Diskurssianalyysin dimensiot

Kuva: Phillips & Hardy 2002, 20

Ero tulkitsevan strukturalismin ja kriittisen diskurssianalyysin välillä on se, että ensimmäisessä on kiinnostuttu ymmärtämään diskurssin konstruktivinen prosessi ja se tapa, miten diskurssit tekevät tietyn ilmiön ”todellisuudeksi”. Jälkimmäisessä sen sijaan on kiinnostuttu vallan ja politiikan dynamiikasta sekä siitä, kuka hyötyy tai kärsii tästä sosiaalisesti rakentuneesta ”todellisuudesta”. (Phillips & Hardy 2002, 21.)

Tutkielmani asettuu yllä olevassa nelikentässä oikeaan yläkulmaan eli kriittisen diskurssianalyysin neljännekseen, sillä ydinvoima ja sen riskejä koskeva viestintä on vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen keskusteluun, ja vallan dynamiikalla on oleellinen merkitys käytäessä keskustelua ydinvoiman riskien legitiimiteetistä.

4.2.2 Kätkeyt valtasuhteet

Kieli on vallan väline ja siten taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen pääomaan verrattavissa olevaa pääomaa (Yagciouglu & Cem-Deger 2001, 822). Kriittinen diskurssianalyysi soveltuu hyvin teksteissä ilmenevien, eri diskurssien

ja toimijoiden välisten valta-asetelmien tutkimiseen (Vaara ym. 2006, 793). Teksteissä näistä valta-asetelmista ja yhteiskunnan monimutkaisuudesta kertovat esimerkiksi erilaisten kielellisten strategioiden päällekkäisyys. Historiassa päivälehden elitistinen tai alentavan opettava sävy teki ilmaisusta suoraviivaista, mutta nyky-yhteiskunnassa vallan eksplikoiminen on tabu. Kielenkäytön käytäntöjä tutkimalla voidaan kuitenkin päästä kätketyn vallan jäljille. (Kalliokoski 1999, 76-77.)

Vallan dynamiikka eli se, kuinka valtaa käytetään hyväksi tavoiteltaessa erilaisia päämääriä, on nähtävissä diskursiivisissa kamppailuissa, joita eri ryhmät ja instituutiot teksteissä käyvät. Kriittisen diskurssianalyysin avulla voidaan kuvata ja selittää tätä ”dialogista kamppailua”, joka heijastuu tietyistä diskursseista korostaen joitain diskursseja ja jättäen toiset heikommiksi. (Phillips & Hardy 2002, 25-26.) Näitä dialogisen kamppailun rakentamia valtasuhteita voidaan nähdä myös eri tasoilla. Eräs tekstiin sisältyvä valtasuhde on kirjoittajan ja tekstin välinen suhde. Toinen keskeinen valtasuhde on tekstin ja lukijoiden välinen suhde. (Kalliokoski 1999, 73-74.) Voidaan myös ajatella, että eri teksteillä on valtasuhde, jolloin teksteillä voidaan havaita keskinäistä kilpailua vaikutusvallasta ja merkittävyydestä. Myös eri tekstien kirjoittajien välillä voidaan olettaa jonkinlainen valtajännite.

4.2.3 Diskurssien ideologisuus

Diskurssien ominaisuus luoda valtasuhteita kietoutuu ideologian käsitteeseen. Ideologia voidaan nähdä merkityksenä, joka palvelee valtaa ja pitää yllä vallan asymmetriaa (Kalliokoski 1999, 15.). Diskurssit eivät koskaan ole ideologisesti neutraaleja. Joskus ideologian näkee tekstistä suoraan, joskus taas ne ilmenevät implisiittisinä perusoletuksina ja ”sanomattomina” elementteinä (Vaara ym. 2006.). Arvoista, uskomuksista ja tunteista vapaata objektiivista kielenkäyttöä ei yksinkertaisesti ole olemassa (Kalliokoski 1999, 91).

Ideologisuuden rakentuminen teksteissä on ollut kriittisen diskurssianalyysin yksi merkittävistä kiinnostuksen kohteista. Kriittiseen diskurssianalyysiin liittyvä kysymys on kuitenkin ollut, kuinka ideologia tulisi määritellä. Ideologia on määritelty ”tavaksi esittää ja rakentaa yhteisöä, jolla luodaan valtasuhteiden epätasapainoa”, ja ideologioihin on usein liitetty halventavia sivumerkityksiä. (Beaugrande 1999, 267.) Faircloughin (2003, 9) määritelmän mukaan ideologiat ovat maailmankatsomuksen representaatioita, jotka edistävät valtasuhteiden rakentumista, ylläpitoa ja muuttumista. Tämän määritelmän avulla ideologia voidaan rinnastaa diskurssiin ja sen representaatioon.

Käytännössä jokainen kielellinen valinta on kytköksissä puhujan tai kirjoittajan näkökulmaan, jonka taustalla on uskomusten ja arvojen muodostama ideologia. Jokainen ilmaus kertoo kirjoittajansa tunteista ja suhtautumisesta puheena olevaan asiaan. (Kalliokoski 1999, 9.) Arvot ja niitä signaloivat taustaoletukset voidaan näin ollen nähdä diskurssien johtolankoina. Diskurssi voi sisältää taustaoletuksia esimerkiksi siitä, mitä on, mikä on tilanne, mikä on mahdollista, mikä on tarpeellista ja mitä tulee tapahtumaan. Nämä taustaoletukset ja diskurssit, joita ne tukevat, voidaan nähdä ideologisina. (Fairclough 2003, 58.) Ideologisuus on liitetty myös riskidiskursseihin, joita on tutkittu erityisesti mediateksteissä. Tällöin riskidiskurssit on nähty tietyssä ympäristössä ja tiettyjen tekijöiden rakentamina ideologisina narratiiveina. Riski ei tällöin ole luontainen tietylle objektille tai toiminnalle, vaan se on muodostunut sellaiseksi ideologisen ympäristön vaikutuksessa. (Castelló 2010, 465.)

Diskurssien ideologisuudesta on esitetty kuitenkin myös epäilyjä. Beaugranden (1999) mukaan määritelmä, jossa kaikki diskurssit nähdään ideologisina, on pessimistinen, sillä tällöin vallan nähdään, ei ainoastaan vaikuttavan diskursiivisiin käytäntöihin, vaan suorastaan dominoivan niitä. Toisaalta toinen näkökulma – että vain osa diskursseista on ideologisia – vaatisi sen sijaan myös jonkinlaisen ideologisen tyhjiön, jossa diskursseja tarkasteltaisiin. (Beaugrande 1999, 268-269.)

4.3 Legitimaatioteoria

Legitimaatioteoriasta on tullut yksi eniten siteerattuja teorioita sosiaalisissa ja ympäristötieteissä (Tilling 2004, 2). Ongelmana on kuitenkin ollut se, että vaikka termi on melko tunnettu, vain harva määrittelee sen (Suchman 1995, 572). Teorian ymmärrystä hankaloittaa suomen kielessä legitimaatioon liittyvien termien vierasperäisyys ja taivuttamisen tuomat merkitysvivahteet, jotka on siksi syytä määritellä.

4.3.1 Legitimaatio, legitimointi, legitimizeetti

Legitimaatio on yleinen oletus siitä, että tietyt toimet ovat hyväksyttäviä ja oikeita jossain sosiaalisesti rakentuneessa normi-, arvo- ja uskomusjärjestelmässä (Suchman 1995, 574). Jokainen teko sosiaalisessa ympäristössä tarvitsee *legitimizeetin* – laajan hyväksynnän asioiden selityksistä ja perusteluista. Suuri osa *legitimoinnista* tapahtuu teksteissä. Tekstit kuitenkin eroavat siinä, kuinka suoraan tai epäsuoraan ilmaistua legitimaatio on. (Fairclough 2003, 219.) Legitimaatio ja legitimointi ovat näin määriteltynä hyvin lähellä toisiaan. Ymmärrän legitimaation kuitenkin pikemminkin hyväksyttävyyden tilana ja legitimoinnin selvemmin prosessina kohti tätä tilaa. Legitimizeetti taas voidaan ymmärtää edellä esitetyllä määritelmällä jonkinlaiseksi sosiaaliseksi statukseksi, jonka jokin asia saa legitimointiprosessin päätteeksi.

Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta legitimaatio tarkoittaa diskursiivisesti rakentunutta ymmärrystä hyväksyttävyydestä. Diskurssit ja niiden eri ominaisuudet, kuten perusoletukset, valtasuhteet ja kielelliset elementit siis paljastavat sen, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. (Vaara ym. 2006, 793.) Legitimointiprosessia tuetaan argumentaatiolla, jolla selitetään sosiaalisia toimia, ideoita ja ajatuksia. Legitimointi liittyy aina johonkin tavoitteeseen, joka voi olla esimerkiksi keskustelukumppanin tuen ja hyväksynnän saaminen. Taustalla voi

olla esimerkiksi pyrkimys säilyttää valta-asema tai saada sosiaalista hyväksyntää. (Reyes 2011, 782.)

Diskurssien väliset valta-asetelmat näkyvät erilaisina diskursiivisina legitimaatiokamppailuina. Diskursiivinen legitimaatio liittyy siis ilmiönä eri toimijoiden valta-asetelmiin ja -kamppailuihin. Myös tekstin kirjoittajalla voidaan nähdä valta-asema sen suhteen, mitä asioita hän nostaa esille, minkä perspektiivin hän valitsee, kenelle antaa äänen ja kenet hän vaimentaa. Legitimaatio voi nojata moneen eri asiaan, kuten pragmaattiseen oman edun tavoitteluun ja sen laskelmointiin, moraaliseen arviointiin ja kognitiiviseen, ymmärrykseen perustuvaan arviointiin. (Vaara ym. 2006, 793–794.) Legitimaatio tulee nähdä toiminnan resurssina, jolla tavoitellaan hyviä kilpailuasetelmia toimintaympäristössä (Suchman 1995, 575 – 576).

Legitimaatioteoriaa voidaan lähestyä kahdessa tasossa. Makrotason tutkimuksessa voidaan olla kiinnostuneita esimerkiksi siitä, miten yhteiskunnan rakenteet, kuten esimerkiksi kapitalismi tai valtionhallinto, ovat saaneet yhteiskunnallisen hyväksynnän. (Tilling 2004.) Koska legitimaatio ilman kontekstin huomioimista ei ole mahdollista, nähdään legitimaatio tiettyjen instituutioiden legitimoimisena (Vaara 2006; Van Leeuwen 2007). Legitimaatio ja institutionalisointi ovat siten lähestulkoon synonyymejä (Suchman 1995, 576). Mikrotasolla voidaan tarkastella esimerkiksi organisaatioiden viestinnässä esiintyviä kielellisiä strategioita, joilla organisaatio pyrkii saavuttamaan toiminnalleen legitimitetin.

4.3.2 Legitimaatiostrategiat

Kriittisen diskurssianalyysin avulla voidaan kohdentaa huomio itse oikeutuksesta sitä rakentaviin prosesseihin tutkimalla sitä, millaisia käytänteitä ja strategioita diskursseissa käytetään. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi retorista suostuttelua ja vakuuttelua. Asiat kuvataan positiivisina, tärkeinä, eettisinä, ymmärrettävinä, välttämättöminä tai muulla tapaa hyvinä yhteiskunnalle, jolloin asia esiintyy legitimoituna. Toisaalta asia voi rakentua negatiivisena, haitallisena,

kestämättömänä tai moraalisesti vääränä, jolloin asia esiintyy illegitimoituna. (Vaara ym. 2006, 793.) Retoriikka usein paljastaa myös ideologisen näkökulman, joka ohjaa legitimoinnin tavoitteita.

Legitimaatiota tutkittaessa voidaan esittää kysymys ”miksi”, ”miksi meidän tulisi tehdä tämä” tai ”miksi meidän tulisi tehdä tämä näin” (Van Leeuwen 2007), ja katsoa, miten teksti vastaa kysymyksiin. Tällä tavoin voidaan huomata eksplisiittisiä tai implisiittisiä merkkejä legitimoinnin ja illegitimoinnin strategioista. Usein legitimaatio pyritään saavuttamaan siten, että asia esitetään oikeana asiana tai tapana tehdä. ”Oikea” tai ”hyvä” ovat kuitenkin sosiokulttuurisia käsitteitä, eli ne ymmärretään eri tavalla eri kulttuureissa. (Reyes 2011, 782.) Tämä tulee ottaa analyysissä huomioon.

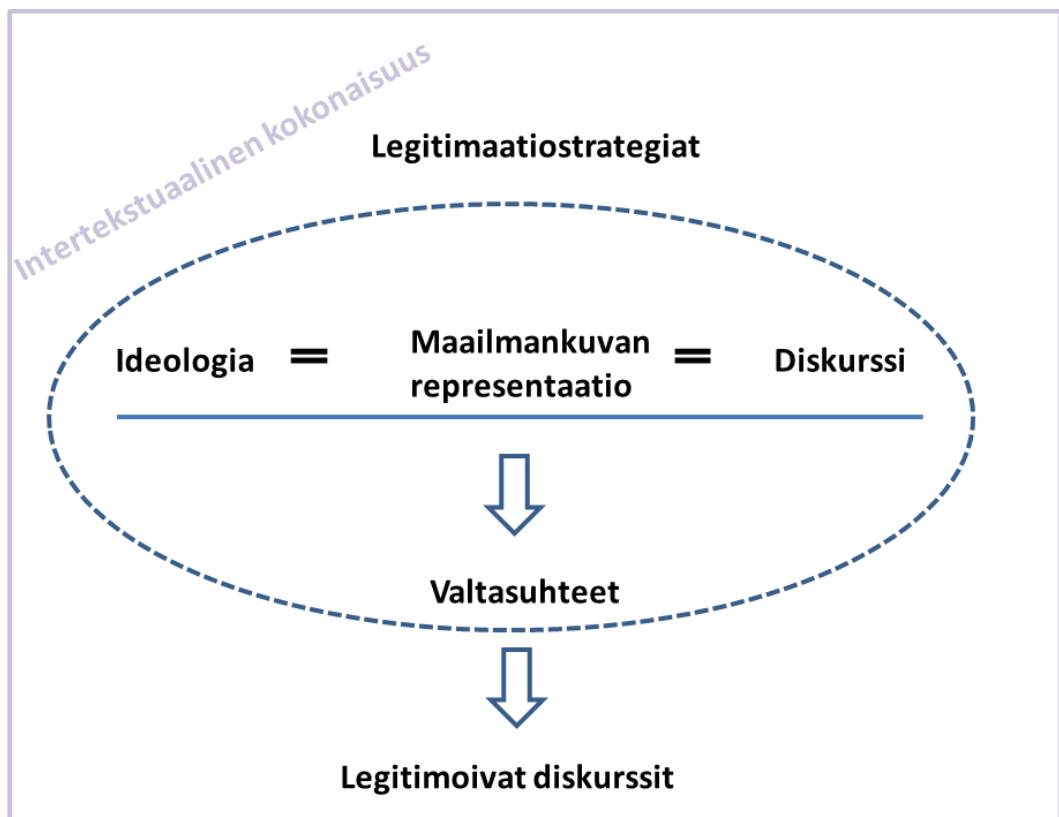
Legitimaatiostrategiat ovat kiinnostavia niiden sovellettavuuden vuoksi, ja esimerkiksi Van Leeuwen ja Wodakin (1999) menetelmää onkin sovellettu hyvin erilaisiin teksteihin. Van Leeuwen ja Wodak määrittivät alun perin neljä erilaista kategoriaa legitimaatiolle poliittisessa maahanmuuttajakeskustelussa. Nämä strategiat ovat autorisointi, rationalisointi, moraalinen arviointi ja tarinallistaminen. *Autorisoinnissa* nojataan perinteeseen, tapaan, lakiin tai auktoriteettiin. *Rationalisointi* on strategia, jossa vedotaan kognitiivisesti järkeen ja yhteiskunnalliseen hyötyyn. *Moraalinen arviointi* legitimoii arvoihin vedoten, ja *tarinallistaminen* käyttää narratiiveja legitimoinnin keinoina. Vaara ym. (2006) on laajentanut Van Leeuwenin mallia *normalisoinnilla*, mikä tarkoittaa jonkin asian esittämistä normaalina tai luonnollisena. Käytännössä tällaiset mikrotason kielelliset strategiat voivat ilmetä sekä erikseen että kombinaationa (Reyes 2011, 782), mikä voi käytännössä tarkoittaa strategioiden osittaista päällekkäisyyttä.

Legitimaatiostrategioita on tutkittu myös aivan viime vuosina. Reyes (2011, 785) tunnistaa omassa, poliittista keskustelua tutkivassa analyysissään niin ikään viisi legitimaatiostrategiaa: tekoja oikeutetaan tunteiden avulla, luomalla tulevaisuuskuva, rationalisoimalla, osoittamalla asiantuntijuutta tai osoittamalla epäitsekkyttä. Vaaran ym. (2006) tapaan Reyes hyödyntää ja laajentaa Van

Leeuwenin ja Wodakin mallia legitimaatiostrategioista. Juuri poliittiset ja muutoin yhteiskunnallisesti merkitykselliset tekstit tarjoavatkin kiinnostavan aineiston legitimaatiostrategioiden tutkijalle. Sen lisäksi että yhteiskunnalliset tekstit vilisevät tutkijaa kiinnostavia legitimoivia ja illegitimoivia diskursseja, on tällaisten tekstien syvempi ymmärtäminen itsessään tärkeää. Legitimaatiostrategioiden asema julkisen keskustelun diskurssien rakentajina ja vahvistajina on merkittävä (Vaara ym. 2006).

Edellä määrittelemiäni käsitteiden yhteyttä ja kokonaisuutta ei tietääkseni ole aiemmin kuvattu visuaalisesti. Seuraavassa kuviossa havainnollistan ymmärrystäni siitä dynamiikasta, mitä voidaan nähdä ideologian ja diskurssien, vallan, diskurssi-strategioiden ja legitimaation välillä.

Kuva 3: Legitimaation dynamiikka

Ideologia voidaan kutakuinkin rinnastaa diskurssiin ja diskurssista muodostuvaan maailmankuvan representaatioon. Diskurssit rakentavat erilaisia valta-asetelmia ja valtakamppailuja – esimerkiksi kuka tai mikä esitetään kulloinkin voimakkaana ja kuka tai mikä häivytetään taka-alalle. Ideologiset diskurssit ja niiden luomat valtasuhteet rakentuvat osin erilaisista legitimaatiostrategioista, ja nämä yhdessä rakentavat legitimoivia diskursseja. Näitä diskursseja tulee tarkastella laajemmassa kontekstissa, intertekstuaalisessa kokonaisuudessa lukuisien tekstien vuorovaikutuksena.

4.4 Menetelmän eri ulottuvuudet

Käsitteistöni ja tutkimusmenetelmäni avulla riskiviestinnän ja diskurssien tarkastelu onnistuu monella tasolla. Riskidiskursseja tulee tarkastella erityisen kiinteästi yhteiskunnallisen keskustelun ja ideologioiden valossa, ja kriittinen diskurssianalyysi soveltuu tähän tarkoitukseen erityisen hyvin. Legitimaatioteoria taas sopii riskiviestinnän tarkasteluun hyvin siksi, että ydinvoiman riskit vaativat riittävää yhteiskunnallista legitimizeettiä. Legitimaatiostrategioiden esiin tuominen voi olla hyödyllistä niin riskiviestijöiden kuin sen ”kuluttajien” eli ihmisten, ja laajasti katsottuna yhteiskunnan, näkökulmasta. On tervettä olla selvillä siitä, mitä arvoja, ideologioita ja normeja usein ”neutraaliksi” mielletty riskiviestintä pitää sisällään.

Menetelmäni on kolmijakoinen. Aloitan analyysini temaattisella jaottelulla. Tämä auttaa ymmärtämään ydinvoiman ympäristö- ja turvallisuusriskien viestinnän kenttää ja sitä, mitkä teemat ovat ylipäättään puheenaiheena viestinnässä.

Toisessa vaiheessa – interdiskursiivisessa analyysivaiheessa – syvennyn teemoihin diskurssianalyysin avulla. Nyt kiinnostuksen kohteena ovat erilaiset ideologiat, joita aineistosta nousee. Etsin viitteitä Vaaran ym. havaitsemista neoliberaaliin, kansallismieliseen ja humanistiseen ideologiaan viittaaviin diskursseihin sekä laajennan kategorioita aineistoni ohjaamana. Näillä

diskursseilla suunnataan (tiedostaen tai tiedostamatta) viestintää ja siten ihmisten ajattelua organisaation tavoittelemaan suuntaan.

Kolmannessa vaiheessa syvennyn diskursseihin tekstianalyysin avulla ja määrittelen aineistosta löydettyt legitimaatiostrategiat. Tässä vaiheessa analysoin myös sitä, miten ideologisissa diskurssiryhmissä hyödynnetään diskurssi-strategioita legitimointiin tai illegitimointiin.

Mikrotason tekstianalyysi auttaa näkemään niitä tapoja ja strategioita, jotka rakentavat oikeellisuuden tai epäoikeellisuuden mielikuvaa ja tunnetta. Tekstianalyysin avulla voidaan tarkastella mikrotasolla, minkälaisia legitimaatiostrategioita teksti ja sen sisältämät ideologiset diskurssit paljastavat. (Vaara ym. 2006.) Tekstianalyysi on oleellista myös siksi, että vain siten päästään käsiksi ideologisuuden, kielen ja vallan suhteen rakenteisiin. Ennalta valittujen mittarien hakeminen aineistosta ei yleensä tuota luotettavia tuloksia, koska kunkin tekstin näkökulma ja tulkintamahdollisuudet riippuvat tekstilajin perinteestä, yhteisön arvoista ja uskomuksista, ajankohdasta, tekstin rakenteesta ja intertekstuaalisista kytköksistä. (Kalliokoski 1999, 88-89.)

Tekstianalyysini kohteena olevat legitimaatiostrategiat perustuvat Van Leeuwen & Wodakin (1999) kehittämään ja Vaaran ym. (2006) edelleen kehittämään malliin. Seuraavaksi esittelen tarkemmin mallin viisi legitimaatiostrategiaa, jotka ovat autorisointi, normalisointi, rationalisointi, moralisointi ja narrativisointi.

Autorisointi on strategia, jossa asiaa perustellaan auktoriteettiin vedoten. Auktoriteetti voi olla esimerkiksi institutionalisoitu auktoriteetti, laki, sääntö, tapa, yrityksen edustaja, markkinat, analyytikko tai muu asiantuntija. (Van Leeuwen & Wodak 1999, 104; Vaara ym. 2006.) Autorisoinnissa vedotaan esimerkiksi asiantuntija- tai roolimalliauktoriteettiin, joka liittyy henkilön statukseen tai rooliin tietyssä instituutiossa. Argumentti voi nojata esimerkiksi henkilön saavutusten kuvailuun, mutta usein se voi olla niin itsestäänselvyys, ettei asemaa tarvitse erikseen argumentoida. (Van Leeuwen 2007.) Autorisointia, kuten

muitakin legitimaatiostrategioita, käytetään myös käänteisesti. Tällöin ”antiautorisoidaan” jokin toisen tahon käyttämä auktoriteetti (ks. esimerkki 20, s. 61).

Myös yhdenmukaisuus voi olla autorisoinnin peruste. Tällöin viitataan muihin, jotka tekevät samoin esimerkiksi ”yhtenäisyyden” nimissä. (Van Leeuwen 2007.) Tämän Vaara ym. (2006) ovat kuitenkin määritelleet erilliseksi *normalisoinnin* kategoriaksi. Normalisointi esittää jonkin asian normaalina tai luonnollisena, ja pyrkii siten legitimoimaan, usein esimerkin, kuten menneisyydessä tapahtuneen vastaavanlaisen tilanteen, kautta (Vaara ym. 2006). Van Leeuwen (2007) käyttää tästä nimitystä *naturalisointi*, joka arvioi tietyn asian tai ilmiön luonnollisuutta.

Rationalisointia on kahdenlaista: instrumentaalinen rationalisointi on legitimaatiota, jossa vedotaan hyötyihin, tuottoihin, tarkoitukseen tai käyttökelpoisuuteen, kun taas teoreettisessa rationalisoinnissa vedotaan elämän tosiasioihin (Van Leeuwen & Wodak 1999; Vaara ym. 2006). Rationalisointi voi olla myös käänteistä. Tällöin asiaa ei puolusteta sen hyödyillä ja tuotoilla, vaan riskien ja haittojen mitättömyydellä. Esimerkiksi ydinvoiman päästöjä voidaan mitätöidä rationalisoimalla, että päästöt laimennetaan haitattomaksi ennen päästötapahtumaa.

Moralisointi on strategia, jossa vedotaan tiettyihin arvoihin. Sitä on näkyvimmin käytetty illegitimointiin. Moralisoimalla voidaan kuitenkin hyvin antaa myös oikeutus – usein omaan toimintaan. Strategia on joskus tulkittavissa ainoastaan yksittäisistä sanoista, kuten hyvä, huono, terveellinen tai vaarallinen, joihin voidaan nähdä sisältyvän arvolataus. Eräs moralisoinnin muoto on abstraktivisointi. Asia voidaan tällöin yhdistää kielikuvalla diskursseihin, jotka sisältävät moraalisen arvion. Esimerkiksi sen sijaan, että sanomme ”lapsi menee ensimmäistä kertaa kouluun”, sanommekin ”lapsi ottaa ensi askeleen itsenäisyyteen”, jolloin koulunkäynti on legitimoitu itsenäisyyden diskurssilla. (Van Leeuwen 2007.)

Narrativisointi eli tarinallistaminen on legitimointia, joka luodaan tarinoiden kautta. Tarinallistamalla tarjotaan malli hyväksyttävästä tai toivottavasta käytöksestä. Narrativisoinnissa voidaan tarkastella esimerkiksi toimijoita ja heidän roolejaan, jolloin toiset toimijat kuvataan esimerkiksi voittajina ja sankareina, toiset häviäjinä, toiset syyllisinä ja vastustajina. Tekstissä voi näkyä tarinamuoto, ja sävy on usein jopa viihdyttävä. (Van Leeuwen & Wodak 1999; Vaara ym. 2006.)

5 YDINVOIMAN RISKIViestINNÄN TEEMAT, IDEOLOGIAT JA LEGITIMAATIOSTRATEGIAT

Esittelen analyysini tulokset kolmivaiheisesti. Ensin käyn läpi temaattisessa analyysissä löytämäni teemat, sitten diskurssianalyysivaiheessa tunnistamani ideologiat, jonka jälkeen esittelen ideologiat ja havainnollistan niissä esiintyviä legitimaatiostrategioita.

Analyysini vastaa kolmeen tutkimuskysymykseen. Ensinnäkin etsin vastauksia siihen, millaisia ideologioita riskikeskustelun osapuolten viestinnässä vaikuttaa. Toisekseen analyysini selvittää, miten intressiorganisaatiot legitimoivat tai illegitimoivat ydinvoimaan liittyviä turvallisuus- ja ympäristöriskejä. Kolmanneksi etsin vastauksia laajempaan kysymykseen siitä, mikä on legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä.

5.1 Riskiviestinnän teemat ydinvoiman riskiviestinnässä

Ydinvoimakeskustelussa on kourallinen teemoja, joista eri osapuolet – yksinkertaistettuna ydinvoimaa kannattavat ja sitä vastustavat osapuolet – väittelevät. Turvallisuus, ydinjäteongelma, mahdolliset sotien aiheuttamat ydinvoimaloita koskevat uhat, taloudelliset vaikutukset, ympäristövaikutukset ja vaihtoehtoiset energiaratkaisut ovat olleet ydinvoimakeskustelussa vakioaiheita (Windisch 2008, 89). Oma analyysini tukee pitkälti Windischin tuloksia. Temaattisessa analyysissä löysin kahdeksan keskeistä teemaa, joista osa kuvaa suoraan sitä, mikä ydinvoimassa koetaan riskinä. Teemojen käsittely painottui eri tavoin eri tahoilla, eivätkä kaikki teemat esiintyneet kaikissa aineistoissa. Seuraavaksi esittelen teemat lyhyesti.

Turvallisuusjärjestelmät ovat keskeinen riskiviestinnän aihealue erityisesti STUK:n ja Fortumin viestinnässä. Turvallisuusjärjestelmät ovat kaiken turvallisuuden perusta. Viestinnässä kuvataan mm. järjestelmien

toimintaperiaatteet sekä niihin liittyvä tutkimus ja muut panostukset. Greenpeacen viestinnässä turvallisuusjärjestelmät eivät esiinny samanlaisissa yhteyksissä, vaan ne ovat lähinnä epäluottamuksen kohteena.

Riskien realiteetit -kategoriassa käsitellään riskien todennäköisyyttä, mahdollisten onnettomuuksien vaikutuksia ja toimenpiteitä mahdollisessa onnettomuustilanteessa. Katgoria painottuu erityisesti STUK:n ja Greenpeacen viestinnässä. Fortumin viestinnässä sen sijaan riskien realiteettien kuvaaminen on marginaalissa.

Päästöt ja jätteet -kategoriassa käsitellään nimensä mukaisesti ydinteollisuuden päästöjä ja jätteitä. Katgoria korostuu STUK:n ja Greenpeacen aineistossa. STUK käsittelee päästö- ja jäteasiaa lähinnä tutkimuksen ja kehityksen näkökulmasta, kun taas Greenpeace ottaa kantaa niiden moraalisiin ja ympäristökysymyksiin. Fortumin viestintä katsoo asiaa sen valoisalta puolelta ja kuvailee lähinnä yhtiön toimia päästöjen ja jätteiden vähentämiseksi.

Tulevaisuus ja tavoitteet -katgoria korostuu erityisesti tulevaisuusorientoituneen Greenpeacen viestinnässä, kun taas painottuneemmin nykyhetkestä viestivällä Fortumilla tämä on marginaalisempi katgoria. STUK:n viestintä on eniten menneisydessä. Se kuvailee runsaasti esimerkiksi mitä toimia, tutkimusta ja kehitystä on tehty turvallisuuden eteen.

Ilmastonmuutos on esillä jokaisessa aineistossa. Fortumin ja STUK:n viestinnässä ilmastonmuutos on perustelu ydinvoiman käytölle. Myös Greenpeace tunnustaa ilmastonmuutoksen uhan, mutta pyrkii edistämään hiilidioksidipäästöttömien uusiutuvan energian tuotantomuotojen kehittämistä ydinvoiman käytön sijaan.

Osaaminen korostuu erityisesti STUK:n ja Fortumin viestinnässä. Erityisesti turvallisuusosaamista ja asiantuntijuutta korostetaan uskottavuuden ja luotettavuuden edistämiseksi. Myös Greenpeace kuvailee toimiaan ja saavutuksiaan, muttei korosta asiantuntijuuttaan yhtä suoraan. Osaaminen ei

Greenpeacella ole varsinaisesti toiminnan legitimoinnin keino, kuten kahdella muulla.

Vastuu, valvonta ja päätöksenteko -kategoria pitää sisällään erityisesti ydinvoiman päätöksentekoon ja turvallisuusvalvontaan liittyviä seikkoja. Jokainen organisaatio viestii vastuukysymyksistä, valvontatoimista ja -tarpeesta sekä päätöksentekoon liittyvistä kysymyksistä. Lähestymistapa asioihin kuitenkin eroaa toisistaan, ja etenkin Greenpeace suhtautuu kategorian kysymyksiin kriittisesti.

Ydinaseet ovat esillä erityisesti STUK:n ja Greenpeacen viestinnässä. Näkökulmana ydinasekysymyksessä on ydinenergiatuotannon synnyttämä ydinmateriaalin väärinkäytön mahdollisuus. Energiantuotanto johtaa siis aina riskiin ydinmateriaali joutumisesta väärin käsiin. STUK viestii runsaasti tähän liittyvistä valvontatoimista ja valvontaa ohjaavista organisaatioista. Greenpeace käyttää väärinkäytön riskiä illegitimoidakseen ydinvoimatuotantoa, kun taas Fortum ei suoranaisesti tuo esille ydinmateriaalin väärinkäytön mahdollisuutta.

5.2 Ideologiset diskurssityypit ydinvoiman riskiviestinnässä

Ideologisuus on tärkeä osa diskurssianalyysiä, sillä diskurssit rakentavat tiettyjä ideologioita (Phillips & Hardy 2002, 32). Objektivistista kielenkäyttöä ei ole olemassa, sillä jokainen ilmaus kertoo kirjoittajansa suhtautumisesta puheena olevaan asiaan (Kalliokoski 1999, 9). Perustan analyysini erityisen täsmällisesti näille periaatteille.

Olen tunnistanut analyysissani yhdeksän ideologista diskurssityyppiä, jotka kuvaan tarkemmin tekstianalyysin yhteydessä. Diskurssityypeistä kuusi esiintyi Greenpeacella, kuusi Fortumilla ja seitsemän STUK:lla. Seuraavassa taulukossa nähdään diskurssityyppien esiintyminen aineistoissa.

Taulukko 1: Diskurssityyppien esiintyminen aineistoissa

	Greenpeace	Fortum	STUK
Neoliberaali diskurssityyppi	x	x	
Nationalistinen diskurssityyppi	x		x
Humanistinen diskurssityyppi	x	x	x
Kansainvälisen solidarismien diskurssityyppi	x	x	x
Ekologistinen diskurssityyppi	x		
Populistinen diskurssityyppi	x		x
Oikeuspositivistinen diskurssityyppi		x	x
Environmentalistinen diskurssityyppi		x	x
Positivistinen diskurssityyppi		x	x

Taulukosta voidaan havaita, että Greenpeacella ja Fortumilla esiintyy kolmea samaa ideologiaa, joista neoliberaali ideologia tosin esiintyy Greenpeacella käänteisenä, ideologiaa lähinnä moralisoivana strategiana. Greenpeacella ja STUK:lla esiintyy neljä samaa ideologiaa. Fortumin ja STUK:n viestintä ovat ideologiaaltaan eniten samanlaiset viidellä yhteisellä ideologialla. Nämä ideologiset diskurssiryhmät ovat toimineet pohjana seuraavalle analyysivaiheelle, ja kuvaan ryhmät tarkemmin sen yhteydessä.

5.3 Legitimaatiostrategiat ydinvoiman riskiviestinnässä

Ryhmitän tekstianalyysini diskurssianalyysissa tunnistettujen ideologisten diskurssityyppien mukaan. Tämä mahdollistaa analyysin siitä, eroaako legitimaatiostrategioiden käyttö paitsi intressiryhmittäin, myös diskurssityypeittäin.

5.3.1 Neoliberaali diskurssityyppi

Uusliberalismi (neoliberalismi) on talouspoliittinen suuntaus, jonka mukaan vapaa yksityisomistus, vapaat markkinat ja vapaakauppa edistävät parhaiten ihmisten hyvinvointia. Uusliberaali talouspolitiikka pyrkii taloudellisen toiminnan normien vähentämiseen (talouden vapaus), verojen alentamiseen, omistusoikeuden loukkaamattomuuteen, kilpailuun, poliittisen toiminnan korvaamiseen markkinaohjauksella, tulonsiirroilla rahoitetun hyvinvointivaltion ja kansainvälisen kaupan esteiden purkamiseen. (Wikipedia, Uusliberalismi.)

Neoliberaalia diskurssityyppiä esiintyy Fortumilla, joka pörssiyhtiönä kantaa huolta taloudellisesta kannattavuudestaan ja sijoittajien tarpeista. Myös Greenpeacella esiintyy neoliberalia diskurssityyppiä, mutta ainoastaan moraalisen vastustamisen yhteydessä. Greenpeace ei siis perustele ydinvoimaa neoliberalista näkökulmasta kuten Fortum, vaan käyttää diskurssia hyväkseen illegitimoidessaan ydinvoimaa. STUK sen sijaan jättäytyy neoliberalista keskustelusta täysin ulkopuolelle. Tämä on viranomaiselle ymmärrettävää, sillä sen tehtävä on ensisijaisesti valvoa ja kehittää ydinturvallisuutta, ei ottaa kantaa taloudellisiin näkökohtiin, mikä tulkittaisiin helposti poliittisena kannanottona.

Neoliberaalin ideologian puolustaminen näkyy selvimmin Fortumin viestinnässä. Fortum *rationalisoi* ydinenergiaa korostamalla sen puhtautta, vakautta ja kustannustehokkuutta, eli positiivisia seurauksia (esimerkki 1). Ideologia näkyy taloudellisena diskurssina myös silloin, kun Fortum kertoo ydinenergian heikkouksista. Näin *moralisoimalla* ”suurta alkuinvestointia” se paljastaa samalla neoliberalin ideologiansa. Toisaalta Fortum antaa ydinvoimalle *moraalisen* oikeutuksen sen vakaan tuotannon ja edullisuuden perusteella (2), mitkä edustavat neoliberalia, kilpailukykyä ja taloudellisuutta edistävää ideologiaa.

Esimerkki 1: Ydinvoima on **erittäin puhdas energiamuoto**. Sen heikkouksia ovat voimalaitoksen vaatima **suuri alkuinvestointi ja ydinjätteiden syntyminen**.

Esimerkki 2: Ydinvoima on **vakaata ja kustannuksiltaan kilpailukykyistä** perusvoiman tuotantoa.

Neoliberaali diskurssityyppi esiintyy Greenpeacen viestinnässä aina illegitimoinnin yhteydessä. Neoliberaali ideologia ei vastaa Greenpeacen kannattamaa ideologiaa, mutta neoliberali diskurssi näkyy silloin, kun sitä käytetään perusteluna ydinvoimaa vastaan.

Greenpeace illegitimoi ydinvoimaa tekemällä Ranskan presidentistä käänteisen auktoriteetin (3), joka edustaa järjestölle vastenmielistä neoliberalia ideologiaa. Hän henkilöityy ”pahan edesauttajana” markkinoidessaan reaktoreita epävakaisiin maihin. Myös EU – neoliberalin talousfilosofian ilmentymänä – ministerien, suurlähettiläiden ja parlamentaarikoiden lisäksi, edustavat Greenpeacelle negatiivisia auktoriteetteja. Seuraava esimerkki osoittaa tämän neoliberalia vastustavan käänteisen *autorisoinnin*.

Esimerkki 3: Olkiluoto on ollut ydinvoimateollisuuden tärkein **markkinointityökalu** viime vuosina, kaikilla mantereilla. **Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy** on kiertänyt **markkinoimassa** Suomeen rakennettavaa ranskalaista reaktoria mm. Pohjois-Afrikassa, Lähi-Idässä, Kiinassa ja Brasiliassa. Olkiluodon ydinvoimalatyömaahan kävi esimerkiksi pelkästään vuonna 2009 tutustumassa mm. yksi **EU-komissaari, yhdeksän ministeriä, 47 suurlähettilästä ja muutama sata parlamentaarikkoa**.

Esimerkissä (3) voidaan havaita myös *moralisointia*. ”Markkinointi” edustaa neoliberalia vapaan markkinatalouden ilmentymää, ja sillä on esimerkissä negatiivinen kaiku. Näin Greenpeace illegitimoi ydinvoimaa moralisoimalla siihen liittyvää epäeettistä markkinointia.

Teksti (3) sisältää myös *narrativisoinnin* elementtejä. Esimerkki rakentaa mielikuvaa ”pahoista ranskalaisista” ja kehitysmaista ”uhreina”, jolloin toimijoiden roolit ja niissä ilmenevä vastuuttomuus illegitimoivat ydinvoimaa.

Tämä narratiivinen, neoliberaalia ideologiaa vastustava, kauhukuvia rakentava ja vastakkainasetteleva diskurssi on hyvin tavanomainen Greenpeacen viestinnässä, ja se rakentuu myös seuraavassa esimerkissä.

Esimerkki 4: Olkiluotoon rakennettava viides reaktori on **ensimmäinen länsimaihin** rakennettu reaktori **Tshernobylin ydinvoimaonnettomuuden jälkeen**. **Ranskalaisen Areva-yhtiön** valmistama reaktori oli näivettyneen ydinvoimateollisuuden esittelykappale ja sitä oli tarkoitus käyttää esimerkkinä kun **ranskalaiset myyvät ydinvoimaloita varsinkin kehitysmaihiin**.

Esimerkissä (4) voidaan nähdä myös *rationalisoinnin* strategia. Tshernobyl on hyvin tavanomainen vertailukohta, johon uudet ydinvoimahankkeet tai niihin liittyvät toimet rinnastetaan. Rationalisointi vetoaa asian käyttökelpoisuuteen, tarkoitukseen, hyötyihin tai seurauksiin (Vaara ym. 2006), ja Greenpeace vetoaa rinnastuksessaan epäsuorasti mahdolliseen negatiiviseen seuraukseen.

5.3.2 Nationalistinen diskurssityyppi

Nationalismi eli kansallisuusaate on aate, joka korostaa kansakuntien merkitystä kulttuurissa tai politiikassa. Johonkin kansaan kuuluvat ihmiset ilmentävät nationalistista ajattelutapaa, mikäli he välittävät kansallisesta identiteetistään tai pyrkivät saavuttamaan (tai säilyttämään) itsemääräämisoikeuden. (Wikipedia, Nationalismi.) [Nationalismi on] *kiihkeä kansallismielinen harrastus ja into ajaa oman kansakunnan ja kansallisuuden etua* (Nykysuomen sanakirja).

Nationalistista diskurssityyppiä ilmenee Greenpeacen ja STUK:n viestinnässä. Ymmärrettävästi Fortumin viestintä nojaa vahvimmin neoliberaaliin, globaalia kauppaa kannattavaan ideologiaan.

Greenpeacen esimerkissä voidaan nähdä nationalismiin nojaavaa, neoliberaalia ideologiaa vastustavaa *moralisointia* (5). Vaikka ensimmäinen lause ei jossain muussa kontekstissa olisi moralisoiva, on se sitä Greenpeacen ideologisessa ja

tavoitteellisessa kontekstissa. Suomalaiset ovat toimineet moraalisesti väärin louhiessaan urania muissa maissa. Siten Suomi saa nyt maistaa omaa lääketään, kun muut ovat vuorostaan kiinnostuneet Suomen uraanivaroista. Kappaleen loppuun latautuu siten nationalistinen jännite, kun Suomen itsemääräämisoikeutta uhataan. Kappaleessa (5) on nähtävissä myös *narrativisoinnin* piirteitä: Suomi on paha, mutta lopulta paha saa palkkansa. Toisaalta pahan roolia rakennetaan myös kaivosyhtiöille ja eteläsuomalaisille.

Esimerkki 5: **Suomessa käytetty** uraani on tänä päivänä louhittu mm. Kanadassa, Venäjällä, Australiassa ja Nigerissä. Nyt **Suomen uraanivarat** ovat kuitenkin **herättäneet kiinnostusta kansainvälisissä** kaivosyhtiöissä. Tähän on vaikuttanut uraanin nopeasti noussut hinta sekä Suomen löyhä kaivoslaki. **Kaivosyhtiöt** tekevät nyt koekaivauksia uraaniesiintymien kartoittamiseksi Pohjois-Suomessa, **vaikka suurimmat uraaniesiintymät** löytyvätkin tiuhaan asutusta **Etelä-Suomesta**.

Nationalistinen ideologia voidaan nähdä jossain määrin neoliberaalin ideologian vastustajana. Seuraavassa esimerkissä ”ylikansalliset yhtiöt” ovat valtaamassa Suomea (*narrativisointi*), ja ”kriitikitön suhtautuminen” on Greenpeacen kansalaisaktivistisessä ideologiassa *moraalisesti* moitittavaa (6). Kriitikittömyydestä syytetään kansalaisia ja poliittisia päättäjiä, jotka sallivat vaarallisen ja moraalittoman toiminnan. Kriitikittömyyden moralisointi nojaa argumenttiin ”jo valmiiksi korkeasta taustasäteilystä”.

Esimerkki 6: Suomessa on **jo paikoin maailman korkein taustasäteily** kallioperän ja asuntojen radonin takia. Nyt **kriitikitön suhtautuminen** ydinvoiman riskeihin uhkaa tehdä **Suomesta myös ylikansallisten uraanikaivosyhtiöiden leikkikentän**.

Suomalaisuus ja suomalainen osaaminen ovat STUK:lle ehdottomia myyntivaltteja uskottavuutta rakentavassa viestinnässä. Nationalistinen ideologia ilmenee kuitenkin hienovaraisemmin kuin Greenpeacella, kuten seuraava esimerkki osoittaa (7).

Esimerkki 7: **Hyviä tuloksia suomalaisten** ydinvoimalaitosten turvallisuudessa ja käytön luotettavuudessa **ei ole saavutettu sattumalta**. Tulokset perustuvat **kansallisiin teollisiin perinteisiin, asiantuntijoiden koulutukseen** sekä kaikkien mukana olleiden organisaatioiden **sitoutumiseen korkealaatuiseen työhön**.

Suomalaisten osaamista korostetaan suomalaisten imagon ja Suomi-kuvan tärkeänä osana. Näin suomalainen osaaminen on yksi *rationalisoinnin* keino – ydinvoimasta on suomalaisille hyötyä. Suomalaisista rakennetaan *narratiivisesti* arvostettuja asiantuntijoita, mikä legitimoii suomalaista ydinvoimatoimintaa. Esimerkissä (7) voidaan nähdä narratiivisuudelle ominaista kepeyttä, jopa markkinoinnillisuutta rakennettaessa tarinaa suomalaisen asiantuntijuuden synnystä.

5.3.3 *Humanistinen diskurssityyppi*

Humanismi on länsimaissa renessanssin myötä noussut kulttuurivirtaus sekä aatteellisena käsitteenä ihmisyyteen perustuva elämäkatsomus (Wikipedia, Humanismi).

Humanistinen diskurssityyppi esiintyy niin Greenpeacella, Fortumilla kuin STUK:llakin. Greenpeacella humanistinen ideologia näkyy tavallisesti riskittömyyden moraalisisessa korostamisessa ihmisyyden nimissä. Fortumilla ja STUK:lla humaani ideologia näkyy erityisesti turvallisuustavoitteen korostamisessa ja turvajärjestelmien kuvaamisessa.

Greenpeacen viestinnässä riskittömyyden ihannointi edustaa humaania ideologiaa vahvimmillaan. Ihmisen turvallisuus on kaiken ytimessä, ja siihen tulee pyrkiä minimoimalla turvallisuusriskit. Seuraava esimerkki (8) osoittaa, kuinka järjestö käyttää humanistiseen ideologiaan nojaavaa *moralisoinnin* strategiaa riskittömyyden ylistämisessä ja sen kautta ydinvoiman illegitimoinnissa. Järjestö

ei niin ikään usko pettämättömään turvajärjestelmään, ja tämä on yksi sen vahvimista *rationalisoivista* argumenteista ydinvoimaa vastaan.

Esimerkki 8: Uraanikaivokset, ydinvoimalat ja ydinjäte ovat **ihmisille** ja ympäristölle **vaarallisia**. **Pettämätöntä järjestelmää** uraanin louhinnasta aina ydinjätteen loppusäilytykseen asti on **mahdotonta** rakentaa.

Tshernobylin onnettomuudesta lähtien Tshernobyllä on ollut sanana paljon suurempi, tunteita nostattavampi ja intensiivisempi voima kuin yksinkertaisella riskilaskelmalla. Nimi liitetään tulevaisuuden pahaan enteeseen, ja koko ydinvoimateollisuus nojaa siten Tshernobyliin liitettävään uhan diskurssiin. Tshernobyl on yleistetty riskiksi, joka voi realisoitua uudestaan. (Windisch 2008, 90.) Tämä seikka ilmenee myös seuraavassa esimerkissä (9), kun ydinuhka *normalisoidaan* Tshernobylin avulla. Esimerkki myös *moralisoi* humanistisesta näkökulmasta potentiaalista tilannetta, jossa riskinä on alueen asumiskelvottomuus ja elinympäristön saastuminen.

Esimerkki 9: Onnettomuus ydinreaktorissa tai ydinvoimalan jätealtaassa **voi tehdä valtavan alueen asumiskelvottomaksi** ja **saastuttaa** satojen miljoonien **elinympäristöä, kuten Tšernobylin onnettomuus osoitti**.

Fortumilla humanistinen ideologia näkyy turvallisuuden korostamisessa. Humanistinen *moralisointi* näkyy legitimaatiostrategiana seuraavan esimerkin (10) tapaan muun muassa siinä, että Fortum viestii pyrkivänsä alittamaan viranomaisten asettamat päästörajat ja lisäksi Fortumin itsensä asettamat tavoitteet.

Esimerkki 10: **Valtioneuvoston asetus** ydinjätteiden loppusijoituksen turvallisuudesta määrää loppusijoituksen pitkäaikaisista säteilyvaikutuksista seuraavaa: ”Eniten altistuvien ihmisten saama vuosiannos tulee jäädä alle 0,1 mSv (millisievertiä) ja muiden ihmisten saamien keskimääräisten vuosiannosten tulee jäädä merkityksettömän pieniksi.” Tavoitteenamme radioaktiivisten aineiden hallinnassa on **alittaa aina selvästi** sekä

viranomaisten asettamat päästörajat että itse asettamamme viranomaisrajoja tiukemmat tavoitteet.

Fortum nojaa erittäin vahvasti ydinvoiman legitimoinnissa auktoriteetteihin. Edellisessä esimerkissä (10) *autorisoidaan* ydinvoimaa valtioneuvoston päätöksillä ja asetuksilla. Valtioneuvostolla on Fortumin näkökulmasta ehdoton auktoriteetti päättää, mikä on ihmisten saama sovelias säteilyn vuosiannos. Toisaalta esimerkissä (10) rakennetaan *narratiivia* Fortumista vastuunkantajana ja sankarina, joka valtioneuvoston päätöksistä huolimatta ajaa humaania tavoitetta alittaa selkeästi viranomaisrajat.

Fortum legitimoii ydinvoimaa *rationalisoimalla* säteilyn haittavaikutukset pieniksi (11). Yhtiön näkökulma on, että säteily vähenee ja muuttuu, ja lopulta alkuaineet ovat myrkyllisiä ”vain nautittuna tai hengitettynä”. Siten näkökulma on edelleen humaani ja turvallisuuslähtöinen, ja rationalisoiva lähestymistapa esittää haittavaikutukset vähäisinä ja riskin pienenä. Esimerkki osoittaa myös hyvin sen, kuinka Fortum kuvaa säteilyn ominaisuuksista kansantajuisesti. Tieteellisessä ympäristössä esimerkissä kuvatuista eri säteilymuodoista käytettäisiin nimityksiä α , β ja γ -säteily.

Esimerkki 11: Useimmat polttoaineeseen muodostuneet radioaktiiviset halkeamistuotteet ovat **lyhytikäisiä**. Polttoaineen radioaktiivisuus **vähenee** vuodessa noin sadasosaan ja 40 vuodessa noin tuhannesosaan. Ajan kuluessa myös polttoaineen säteilyn **luonne muuttuu**. Alussa merkittävintä on läpätunkeva säteily ja pitkällä aikavälillä uraanin kaltaisten raskaiden aineiden lähettämä säteily, joka **ei ole läpätunkevaa**. Nämä jäljelle jääneet radioaktiiviset alkuaineet ovat ihmiselle myrkyllisiä **vain nautittuna tai hengitettynä**.

STUK:n viestinnässä humanistinen diskurssityyppi keskustelee ihmisen turvallisuudesta ja säteilyn mahdollisista vaikutuksista terveyteen, paljastaen näin humanistisen näkökulman. Se esittää ihmisille usein mystisen ja pelottavan säteilyn normaalina ja luonnollisena (*normalisointi*), sillä luonnossa esiintyy luonnollisesti taustasäteilyä, ja siten pienet päästötkin ovat verrattain siedettäviä

(12). STUK käyttää myös tieteellistä mittaustietoa *rationalisoidessaan* päästöistä syntyvät säteilyannokset vertaamalla päästöannoksia ”sallittuihin” annosmääriin ja luonnon taustasäteilyyn (12).

Esimerkki 12: Radioaktiivisten aineiden päästöt Suomen ydinvoimalaitoksilta **ovat olleet vähäisiä**. Laitosten lähistöllä asuvien henkilöiden saamat säteilyannokset ovat **alle tuhannesosa luonnon taustasäteilyn aiheuttamasta säteilyannoksesta**.

STUK ei kuitenkaan ota näkyvää moraalista kantaa ydinvoiman puolesta tai vastaan. Kuitenkin seuraavan esimerkin (13) viimeisessä lauseessa ”korkeintaan” puoltaa STUK:n kantaa ydinvoiman ja sen turvallisuuden puolesta. Jos sanan tilalla olisi esimerkiksi ”jopa”, olisi merkitys täysin toinen.

Esimerkki 13: Onnettomuuspaikalla ja sen läheisyydessä oleva suojautumaton henkilö voi saada lyhyessä ajassa niin suuren säteilyannoksen, että sillä on **välittömästi vaikutusta hänen terveyteensä**. Suuri säteilyannos **tuhooa paljon soluja** ja voi aiheuttaa säteily sairauden. Vakavassa ydinvoimalaonnettomuudessa oireita esiintyisi **korkeintaan** parinkymmenen kilometrin säteellä laitoksesta.

5.3.4 *Kansainvälisen solidarismien diskurssityyppi*

Solidaarisuus tarkoittaa yhteisvastuullisuutta, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja myötämielisyyttä kanssaihmiä kohtaan. Käsite ei rajoitu ainoastaan toistensa lähellä oleviin ihmisiin, vaan sillä voidaan tarkoittaa jopa maailmanlaajuista kunnioitusta toisia ihmisiä kohtaan. [...] Solidaarisuus voi olla toisaalta tietyn ihmisryhmän sisäistä ja toisaalta ulospäin suuntautuvaa, ryhmien välistä solidaarisuutta. [...] Ryhmien välinen solidaarisuus voi olla esimerkiksi hyväosaisten solidaarisuutta huono-osaisia ja kaltoin kohdeltuja kohtaan. Yhteenkuuluvuus on keskeistä myös silloin kun solidaarisuus kohdistuu toiseen ryhmään, sillä sen jäsenet voidaan mieltää esimerkiksi ”samassa veneessä oleviksi” tai ”sisariksi ja veljiksi”. (Wikipedia, Solidaarisuus.)

Kansainvälisen solidarismien diskurssityyppiä esiintyy niin Greenpeacen, Fortumin kuin STUK:nkin viestinnässä. Greenpeace käyttää *rationalisointia* vedotessaan yhteisvastuuseen ja puhutellessaan suoraan lukijoita solidaarisuuden nimissä (14). Järjestön viestinnässä korostuu ”pahimmillaan” ajattelu, mikä kertoo osaltaan riskittömyyden ihannoinnin ideologiasta. Puhuttelullaan järjestö haluaa osoittaa, että lukijalla on käsissään koko Euroopan turvallisuus. Järjestö luo samalla mielikuvaa taistelusta, jossa eri osapuolet ajavat eri asioita, ja jossa vastustajapuolen toimet voivat johtaa koko Euroopan saastumiseen. Tällä tavoin Greenpeace kerää solidaarisuuden diskurssin avulla joukkojaan taisteluun ydinteollisuuden voittamiseksi.

Esimerkki 14: **Sopii kysyä**, mikä on tarpeeksi pieni riski **pahimmillaan koko Euroopan** radioaktiivisesta saastumisesta.

Riskittömyyttä tavoitteleva ideologia näkyy myös seuraavassa esimerkissä (15), jossa järjestö *moralisoi* silkkaa uhkapeliä, jota ydinvoima edustaa. Siten se (usein vertaamalla aiemmin tapahtuneisiin onnettomuuksiin) *normalisoi* ydinvoiman liian suureksi riskiksi tuottoihinsa nähden – ydinvoiman lisääminen on kaikissa tapauksissa yksinkertaisesti liian riskistä. Kansainvälinen solidarismi näkyy siinä, miten riskistä puhutaan maailmanlaajuisena uhkapelinä, jossa viattomat voivat kärsiä.

Esimerkki 15: Ydinvoiman lisääminen olisi **maailmanlaajuista uhkapeliä**, jossa **panokset ovat suuret mutta voitettavaa on vähän**.

Greenpeace käyttää *autorisoinnissa* hyväkseen STUK:n asiantuntijaa, jota siteeraamalla se viestii, että ”ydinvoimaa ei voida antaa rakentaa vapaasti, sillä siihen sisältyy suuria riskejä” (16). Samalla viesti *moralisoi*: olisi moraalisesti väärin ja kansainvälisen vastuun vastaista olla kantamatta huolta kehitysmaiden energiaratkaisuista. Tekstissä rakennetaan myös *narratiivia* kehitysmaista potentiaalisena uhkana – ymmärtämättöminä kansoina – joille STUK pyörittelee järkyttyneenä päätään. Sanavalinnat korostavat asian vakavuutta:

”ydinvoimaturistit kehuvat ryhtyvänsä rakentamaan ydinvoimaa” rakentaa mielikuvaa todellisista tunareista ydinpommi takataskussaan.

Esimerkki 16: **Säteilyturvakeskuksen johtajan** Jukka Laaksosen mukaan ”**on järkyttävää, miten nämä kehitysmaat ovat innostuneet asiasta.** Meilläkin on käynyt chileläisiä, turkkilaisia, egyptiläisiä, saudeja, arabimiraatteja, malesialaisia, vietnamilaisia, indonesialaisia ja thaimaalaisia, jotka **kehuvat ryhtyvänsä pian rakentamaan ydinvoimaa.**[...] Suomen ydinvoimapäätöksen jälkeen STUK on suorastaan ruuhkautunut eri maiden **ydinvoimaturistien** tulvaan”.

Fortumin viestinnässä kansainvälinen solidarismi näkyy erityisesti turvallisuusyhteistyön korostamisena. Erityisesti lähinaapureiden välinen yhteistyö on *moralisoinnin* väline legitimoitaessa ydinvoimaa ja siihen liittyvää riskiä, sillä ”ensi kertaa toimivat yhteistyössä” sisältää positiivisen konnotaation (17). Seuraava esimerkki rakentaa lisäksi *narratiivia* Fortumin kansainvälisestä ”oikeamielisestä” yhteistyöhankkeesta, jossa länsimainen osaaminen saa kuitenkin kunniaa.

Esimerkki 17: Loviisan ydinvoimalaitos toteutettiin monikansallisena hankkeena, **jossa itä ja länsi ensi kertaa toimivat yhteistyössä** ydintekniikan alalla. Hankkeen kotimaisuusaste oli noin 50 %. Neuvostoliitosta hankittiin reaktori, turbiini, generaattori ja muut pääkomponentit. Voimalaitoksen **turvallisuusjärjestelmät, valvontajärjestelmät ja automaatiojärjestelmät ovat länsimaista alkuperää.**

STUK *autorisoi* ydinvoimaa ja sen turvallisuutta erittäin vahvasti kansainvälisten valvontajärjestöjen, lakien, EU:n ja sopimusten avulla, kuten seuraava esimerkki (18) osoittaa. STUK *autorisoi* myös itsensä määrittelemällä tehtävänsä ja vastuunsa viranomaisena.

Esimerkki 18: **Safeguards-valvonta** jaetaan kansainväliseen, kansalliseen ja alueelliseen valvontaan. **IAEA** valvoo, että valtiot toimivat ydinsulkusopimuksen mukaisesti, **Säteilyturvakeskus** valvoo **Suomen ydinenergialain** mukaisia toiminnanharjoittajia ja luvanhaltijoita, ja

Euroopan kommissio [...] valvoo, että toiminnan harjoittajat noudattavat Euroopan atomienergiayhteisön **perustamissopimuksen** (Euratom Treaty) perusteella annettuja ydinmateriaalivalvontaa koskevia **määräyksiä**.

Autorisointi voi ilmetä myös abstraktimmin, kuten seuraavassa esimerkissä (19) voidaan havaita. Tässä tapauksessa kansainvälinen yhteistyöohjelma toimii *autorisoijana* legitimoidessa ydinvoimayhteistyötä kansainvälisen solidarismin ideologian hengessä.

Esimerkki 19: **Suomi aloitti** vuonna 1992 **yhteistyön** venäläisten kanssa Kuolan ja Sosnovyi Borin ydinvoimalaitosten **turvallisuuden parantamiseksi**. Tämä arviointi on osa Suomen kahdenvälistä lähialueiden **yhteistyöohjelmaa** (Finnish Bilateral Co-operation Programme with Neighbouring Areas).

Esimerkissä (19) lähialueiden yhteistyöohjelman avulla luodaan *moraalinen* oikeutus ydinvoiman käytölle ja rakennetaan kuvaa turvallisuuskehityksestä. Samalla Suomesta *narrativisoidaan* yhteistyötarinan sankari.

5.3.5 Ekologistinen diskurssityyppi

Ympäristödiskurssi on tärkeä osa viimeaikaista antikapitalismin diskurssia, ja se on muodostunut globalisaation diskurssin vastustajaksi (Phillips & Hardy 2002, 32). Vihreä ideologia ei kuitenkaan ole yhtenäinen poliittisen ideologian muoto, vaan ideologiaa hajottaa ero ekologismiin ja environmentalismin välillä. *Ekologismi pyrkii kyseenalaistamaan radikaalisti taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia käytäntöjä tavalla, jota environmentalismin puitteissa ei tehdä. [...]* *Ekologismi kannattaa instituutiomuotoja, jotka kykenevät takaamaan tasa-arvoisen osallistavan politiikan, ja ympäristönsuojelun käytäntöjen tulee perustua ekologisiin tekniikoihin.* (Louhimaa 2002, 233-234.)

Ekologistista eli ympäristölähtöistä ideologiaa viestii puhtaimmin Greenpeace. Järjestön ympäristödiskurssi eroaa Fortumin ja STUK:n ympäristödiskursseista siten, että se kyseenalaistaa voimakkaammin taloudellisia, poliittisia ja sosiaalisia toimia ympäristön nimissä. Fortum ja STUK sen sijaan toteuttavat environmentalistista ideologiaa suojelemalla ympäristöä ydinvoiman puitteissa parhaalla mahdollisella tavalla, kyseenalaistamatta itse ydinvoiman tuotantoa.

Fortum ja STUK nojaavat legitimoinnissaan vahvasti tieteeseen ja tutkimuksiin. Greenpeace vastaa tähän ”*antiautorisoimalla*” tiedemiehet julistamalla heidät ylimielisiksi ennusteissaan (20). Greenpeace osoittaa siten, ettei se usko tieteen kaikkitietävyyteen. Greenpeace vetää tiedemiehiltä auktoriteetin viitan pois, jossa se samalla *autorisoi* itsensä päättämään tieteen pätevyydestä ja siitä, mikä on moraalisesti oikein. Puhuttelemalla suoraan lukijaa ja toisaalta esittämällä faktoja Greenpeace myös *rationalisoi* ja vetoaa siten mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin. *Moralisointia* voidaan havaita ensimmäisen lauseen ”vain” sanan osoittamasta arvolatauksesta.

Esimerkki 20: Plutoniumin puoliintumisaika on 24 000 vuotta, joten sadassa vuodessa ydinjätteen sisältämän plutoniumin määrä alenee **vain** 0,3 %. Jäte **täytyisi kyetä eristämään** elävästä luonnosta **vähintään 100 000 vuoden ajaksi**. Täysi eristäminen **ei nykytietämyksellä ole mahdollista**. [...] Ylipäätään on **äärimmäisen ylimielistä kuvitella, että voisimme ennustaa**, mitä peruskalliossa tapahtuu kymmenien tuhansien vuosien aikana.

Greenpeacen viestintä nojaa vahvasti tunteisiin vetoaviin ilmaisuihin. Se haluaa herättää lukijassa omantunnon tunteita, pelkoa ja vihaa. Me-muotoisuus herättää lukijan ajattelemaan, että vastuu asiaan vaikuttamisesta on meillä kaikilla. Lukijoiden järkeen vetoava *rationalisointi* sekä järjestön luottamuspuola tiedettä kohtaan näkyvät myös seuraavassa esimerkissä (21). Ydinjätteen tuottaminen on ekologistisesta ideologiasta katsottuna väärin.

Esimerkki 21: **Ainoa asia**, jonka varmasti tiedämme, on se, että **ydinjäte on edelleen jäljellä**.

Narrativisoinnissa hyödynnetään usein havainnollistavaa ja kansanomaista kerrontatapaa, kuten seuraavassa esimerkissä (22) voidaan havaita. Esimerkissä on käytetty eduskunnan rakennuksia vertailuna, jolloin kritiikki kohdistuu erityisesti päättäjiin ja heille rakennetaan ympäristöräikeellisen roolia. Uhkaamalla verbaalisesti Päijännettä tähdätään lisäksi suoraan kotiseuturakkaiden suomalaisten sydämiin. Samalla konkreettiset havainnollistukset sisältävät *moralisoinnin*: nollatoleranssi päästöissä on ekologisessa ideologiassa ihanne.

Esimerkki 22: Jokaista toimivaa ydinvoimalaa kohti syntyy vuodessa **eduskuntatalon tilavuuden verran** uraanilouhosten radioaktiivista jätekiveä, **eduskunnan lisärakennuksen verran** myrkyllistä jäteliejua sekä **viisi rekkalastillista** korkea-aktiivista ydinjätettä. **Puolikkaan maitotölkin verran** korkea-aktiivista jätettä riittäisi **pilaamaan koko Päijänteen vedet**.

Greenpeace on viestinnässään erittäin tulevaisuusorientoitunut ja tavoitteellinen, ja se käyttää *narrativisointia* keinona herättääkseen lukijassa mielikuvan ja unelman paremmasta maailmasta (23).

Esimerkki 23: Suomen sähköntarve **voidaan** tulevina vuosikymmeninä **kattaa** ilman ydinvoiman lisärakentamista. Saastuttava kivihii- ja turvevoima sekä käytöstä poistuvat vanhat ydinreaktorit **voidaan korvata** uusiutuvaan energiaan perustuvalla sähköntuotannolla niin, että sähköntuotanto **on kokonaan päästötöntä ennen vuotta 2040**.

Greenpeace on siten oman ekologisen, päästöttömän ja riskittömän ideaalimaailmansa visionääri. Ydinvoima on suuri vihollinen ja mörkö, joka tulee eliminoida uusiutuvien, maailman pelastavien energiamuotojen tieltä.

5.3.6 Populistinen diskurssityyppi

Populismi tarkoittaa kansansuosioon usein kansankiihotuksellisin keinoin tähtäävää poliittista toimintaa. Populismien ilmenemismuodot poikkeavat toisistaan huomattavasti. Populismi tavoittelee laajaa kannatusta tarttuvilla iskulauseilla, vaatimalla asioita, joita enemmistö haluaisi, kehumalla ”todellista kansaa” ja pilkkaamalla räikeästi poliittisia vastustajiaan. Populismien toimintamalli perustuu suosion tavoitteluun helposti omaksuttavien, usein tunneperäisten ja asioita yksinkertaistavien tunnusten avulla. Populismi ei ole varsinainen aatejärjestelmä, vaan sille on tyypillistä aatteiden tai käsitejärjestelmien vähättely ja kansanomaisuuden korostaminen. (Wikipedia, Populismi.)

Populistista diskurssityyppiä esiintyy Greenpeacella ja STUK:lla. Greenpeacen viestinnässä populistiset piirteet ilmenevät vaatimuksina ja lukijoiden puhutteluna, vastuun peräänkuuluttamisena ja argumentoimalla ”ylikansallisten yhtiöiden” ja päättäjiä toimintaa vastaan. Greenpeace vetoaa tunteisiin käyttämällä kansanomaisia ja värikkäitä ilmaisuja ja yksinkertaistuksia. STUK:n viestinnässä populismi on hienovaraisempaa, mutta sellaiseksi tunnistettavissa ”kansaa kosiskelevissa”, suostuttelevissa ja suoraviivaistavissa ilmaisuissa. Fortum pidättäytyy – ehkä yllättäenkin ainoana tahona – täysin populistisesta argumentoinnista.

Greenpeace luo itsestään auktoriteetin viestiessään kampanjasta, joka vaatii yrityksiltä turvallista energiaa (24). Aktivistin roolissaan Greenpeace esiintyy voimakkaana toimijana ja siten auktoriteettina, jota yritysten ja rahoittajien tulisi kuunnella. Auktoriteetin asemassa Greenpeace ottaa myös kantaa rahoittajien *moraaliin* rahoittaessaan ”paha” energiaa. Samalla järjestö rakentaa *narratiivia* pahoista rahoittajista ja omasta sankariroolistaan taistelussa hyvän energian puolesta paha energiaa vastaan.

Esimerkki 24: **Greenpeace aloitti** joulukuussa kampanjan niitä päivittäistavaroita ja elintarvikkeita myyviä brändejä vastaan, jotka ovat **sijoittamassa rahaa riskialttiiseen Fennovoiman ydinvoimalahankkeeseen**. Nämä brändit ovat Valio, Atria, Myllyn Paras, Kesko ja SOK. Kampanjan tavoitteena on saada asiakkaat vaatimaan yrityksiltä **turvallista energiaa ydinvoiman sijaan**, jolloin **yritykset joutuvat harkitsemaan uudelleen ydinvoimasijoitustaan**, ja pitkällä tähtäimellä vetäytymään hankkeesta kokonaan.

Greenpeace esiintyy profeettana piirtäessään itsevarmasti kuvaa ydinvoiman tulevaisuudesta (25). Se ennustaa ydinvoimalle lähes varmaa tuomiota, ja siten itselleen lähes varmaa voittoa. Tällainen *narrativisointi* on omiaan luomaan uskoa ja yhteishenkeä ydinvoimavastaisten lukijoiden keskuudessa. Puhuttelu ja ”järjen syöttäminen” toimittaa myös *rationalisoinnin* strategiaa.

Esimerkki 25: **Ydinvoima tulee pysymään** maailman energiahuollossa **täysin marginaalisena tekijänä**. Maailman ydinvoimakapasiteetti **kääntyy mitä todennäköisimmin laskuun**. **Ydinvoimateollisuus ei pysty näyttämään merkittävää roolia** ilmastonmuutokseen tai muihin maailman energiantuotannon haasteisiin vastaamisessa, eikä ainakaan kilpailukykyisellä hinnalla.

STUK on tietoisesti ottanut avoimen linjan tiedottamisessaan ja tarjoaa hyvin runsaasti informaatiota verkkosivuillaan. STUK kertoo, että synnä linjalle on se, että se pyrkii viestimään, että ajat ovat muuttuneet. Siten se *moralisoi* aiempaa tiedottamista ja ottaa pisteet nykyisestä linjasta (26).

Esimerkki 26: Ydinvoimalaitosten tapahtumista **tiedottamiseen on kiinnitetty paljon huomiota Tšernobylin onnettomuuden jälkeen**.

STUK myös *rationalisoi* voimakkaasti järkeen vedoten ilmaistessaan, että ydinkoekiello rajoittaa tehokkaasti ydinaseiden leviämistä (27). Samalla se *autorisoi* ydinkoekiellon, eli luo sopimuksesta uskottavan ja voimakkaan sopimuksen.

Esimerkki 27: Ydinkokeita tehdään ydinaseen toiminnan varmistamiseksi. Täydellinen ydinkoekielto **rajoittaa näin tehokkaasti ydinaseiden leviämistä**.

5.3.7 Oikeuspositivistinen diskurssityyppi

Oikeuspositivismi on modernin oikeustieteen ja oikeusfilosofian suuntaus, jonka mukaan lait ovat ihmisten tekemiä sääntöjä, ja että lain ja moraalin välillä ei ole välttämätöntä tai sisäsyntyistä yhteyttä. [...] Oikeuspositivismi vastustaa luonnonoikeutta, jonka mukaan moraaliton laki ei ole oikea laki. (Wikipedia, Oikeuspositivismi.)

Lakia painottavaa oikeuspositivistista diskurssityyppiä esiintyy Fortumilla ja STUK:lla. Greenpeacen oikeuskäsitys eroaa tästä siten, että se perustuu vahvemmin humanistiseen, ekologistiseen ja solidaariseen ideologiaan, jossa moraalit arvioidaan osin laista erillisenä. Fortum ja STUK eivät ota kantaa ydinvoimaan liittyviin eettisiin kysymyksiin, vaan nojaavat kyseenalaistamatta lakiin, säännöksiin ja sopimuksiin. Greenpeace taas ajattelee yli lakien, ja kyseenalaistaa muiden moraaliperustan.

Fortum nojaa toiminnan oikeutuksessaan lain, asetusten ja niitä säätävien tahojen *auktoriteettiin* (28). Seuraavassa esimerkissä voidaan nähdä Fortumin viestinnässä tavanomainen oikeuspositivistinen moraalikäsitys, jolla annetaan toiminnalle oikeutus.

Esimerkki 28: Ydinjätteen käsittelyä säädellään **ydinenergialaissa, ydinenergia-asetuksessa ja valtioneuvoston asetuksessa**. Vuonna 1994 muutetun **ydinenergialain** mukaan Suomessa tuotettu käytetty polttoaine **on loppusijoitettava** Suomen kallioperään. Sama **laki kieltää** myös ulkomaisten ydinjätteiden tuonnin ja sijoituksen Suomeen.

STUK *normalisoi* päästöjen päästämisen mereen – se on tapa ja välttämättömyys, ja näin on toimittu aiemminkin (29). Oikeutuksessaan se nojaa kyseenalaistamatta

valtioneuvostossa asetettuihin päästörajoihin. ”Normaalit” ja siten hyväksyttävät säteilyannokset mitataan laskennallisesti, jolloin tiedettä *autorisoidaan*. Ensimmäisessä lauseessa STUK *autorisoi* myös itsensä määritellesään riittävän ja ”tehokkaan” laimentumisen. Samalla se *rationalisoi* eli järkeistää päästöt sillä, että ne ”laimentuvat tehokkaasti” eivätkä siten ole haitaksi.

Esimerkki 29: Ydinvoimalaitosten päästöt **laimentuvat tehokkaasti** laitosten ympäristön ilmakehän ja meren valtavaan ilma- ja vesimäärään. Sen seurauksena voimalaitosten ympäristöön ei kerry radioaktiivisia aineita **kuin aivan pieniä pitoisuuksia**, joita voidaan havaita ainoastaan herkillä mittausten menetelmillä. Normaalkäytön päästömäärät ovat niin pienet, että niistä aiheutuvaa **väestön säteilyannosta on mahdotonta mitata**. Tämän vuoksi väestön säteilyannokset määritetään laskennallisesti.

Myös seuraavassa esimerkissä (30) päästöistä tehdään ”normaalialia” sen oikeuspositivisissa kontekstissa.

Esimerkki 30: Ydinvoimalaitoksessa syntyvät nestemäiset radioaktiivisten aineiden **päästöt puhdistetaan** suodattamalla ja viivästäväällä **ennen kuin ne johdetaan mereen**. Päästöt **pyritään pitämään niin alhaisina kuin käytännön toimenpiteinä on mahdollista**. Nestemäiset radioaktiivisten aineiden päästöt **johdetaan** voimalaitoksen jäähdytysveden mukana mereen.

Nyt STUK kuitenkin ottaa kantaa *moraaliseen* oikeutukseen, viittaamalla laitosten velvollisuuteen pitää päästöt ”niin alhaalla kuin käytännön toimenpiteinä on mahdollista” (30). ”Käytännöllisyys” on tässä kuitenkin etusijalla.

5.3.8 *Environmentalistinen diskurssityyppi*

Environmentalismi on ideologia ja sosiaalinen liike, joka pohjautuu ympäristön suojeluun ja parantamiseen. [...] Environmentalismi pyrkii tasapainottelemaan ihmisyden ja luonnonympäristön välillä. (Wikipedia, Environmentalismi.)

Environmentalismi on usein yhteen sovellettavissa lukuisiin, vallitseviin poliittisiin muotoihin ja se saattaa edistää ekologisen kriisin teknokraattisia, (eli teknologian ja sen osaajien asemaa edistäviä) ratkaisuja. (Louhimaa 2002, 233-234.)

Environmentalistista diskurssityyppiä esiintyy Fortumin ja STUK:n viestinnässä. Ekologistiseen diskurssityyppiin verrattuna Fortum ja STUK ottavat ympäristön huomioon, kuitenkin teknologisten ja taloudellisten pyrkimysten puitteissa. Greenpeacella esiintyy environmentalismin sijaan ekologismia, eli se pitää ympäristönsuojelua pikemminkin itseisarvona kuin yhtenä muuttujana kokonaisuudessa.

Kasvihuoneilmiö yhdistetään usein ydinvoimakeskusteluun. Ydinvoiman kannattajille ydinvoiman käyttö on hyvä tapa vähentää kasvihuonekaasupäästöjä, kun taas vastapuoli ei pidä sitä tarpeeksi merkittävänä (Windisch 2008, 94). Fortum markkinoi ydinvoimaa hiilidioksidipäästöttömänä energiamuotona eli *rationalisoi* ydinvoimaa sen hyödyllä (31). Samalla yhtiö korostaa omaa ilmastomyönteisyyttään, teknologiaosaamistaan ja turvallisuuskulttuuriaan. Sanoma henkii environmentalistisia arvoja, mutta pyrkimys on kuitenkin pörssiyhtiöllä aina lopulta taloudellinen. Korostamalla hiilidioksidipäästöttömyyttä se ohjaa huomiota ydinvoiman ehdottomaan hyötyyn, pois sen riskeistä, ja luo samalla *moraalisen* oikeutuksen ydinvoimalle.

Esimerkki 31: Ydinvoimalla on tärkeä rooli Fortumin ilmastomyönteisessä energiatuotannossa, sillä sähköntuotanto ydinvoimalla **ei aiheuta ympäristöön lainkaan kasvihuonepäästöjä**. Loviisan ydinvoimalaitoksen sähköntuotannolla **vältetään vuosittain noin 6 miljoonan tonnin hiilidioksidipäästöt** ilmakehään. Ydinvoimalaitoksen käyttö vaatii teknistä osaamista ja tarkkoja turvallisuusmääritelmiä sekä valvontaa.

Fortum viittaa hyvin vähän ydinvoiman todellisiin päästöihin. Seuraavassa esimerkissä (32) se kuitenkin tuo ne esille, kutsuen ympäristövaikutuksia ja

mahdollisia haittoja ”tekijöiksi”, eikä esimerkiksi ”haitoiksi” – mikä olisi moraalinen kannanotto. Fortum antaa kuitenkin *moraalisen* oikeutuksen itselleen sillä, että se tekee ”jatkuvaa kehitystyötä” näiden ympäristötekijöiden vähentämiseksi.

Esimerkki 32: Ympäristön kannalta **merkittävimmät ympäristötekijät** ovat mereen johdettavan jäähdytysnesteen lämpö määrän sekä päästöjen ja jätteiden määrä. **Näiden vähentämiseksi tehdään jatkuvaa kehitystyötä.**

Myös STUK:n viestinnässä näkyy ympäristöhuoli, kuten seuraavassa esimerkissä (33) voidaan nähdä. STUK *moralisoi* environmentalistisiin arvoihin nojautuen venäläisten turvallisuusjärjestelyjä. Myös kansainvälisen solidarismien diskurssi näkyy tekstin alussa, mutta lopun ”seuraukset olisivat paikallisia” kääntää katseen kuitenkin suomalaisten omaan napaan.

Esimerkki 33: Kuolan niemimaalla sijaitsee valtava ydinkäyttöisten alusten keskittymä. Osa näistä aluksista on poistettu käytöstä. Aluksista peräisin olevan käytetyn polttoaineen ja muun radioaktiivisen jätteen **varastointi- ja huoltojärjestelyt ovat erittäin puutteelliset.** Mahdollisen onnettomuuden **seuraukset olisivat kuitenkin paikallisia.**

5.3.9 Positivistinen diskurssityyppi

Positivismi on varsinaisesti 1800-luvulla syntynyt filosofinen suuntaus, jonka mukaan todellista tietoa on vain tieteellinen tieto, jollaista voidaan synnyttää ainoastaan päätymällä positiiviseen lopputulokseen tieteellisten teorioiden pätevydestä tiukkaa tieteellistä menetelmää hyödyntämällä. Tämän vuoksi positivismi pyrki rajoittumaan välittömiin havaintoihin, tehden mahdollisimman vähän käsitteellisiä oletuksia. (Wikipedia, Positivismi.) Nykysuomen sanakirjan määritelmän mukaan *positivismi on filosofinen oppi, joka tahtoo nojautua yksinomaan todettuihin tosiasioihin hylkäämällä metafyyssilliset spekulatiot sekä*

samalla myös varsinaisen kokemuksen rajojen yli menevät yleistyksset ja syiden etsimiset.

Positivistinen ideologia näkyy Fortumin ja STUK:n viestinnässä, joilla legitimaatio nojaa vahvasti juuri tieteelliseen tutkimukseen ja teknologiaan. Greenpeace sen sijaan pitää tiedettä epäluotettavana, eikä siten usko tutkimustuloksiin turvallisuuden varmistajana.

Fortum *normalisoi* ydinreaktorien teknologiaa niiden ”luonnollisella vakaudella” (34), yleistämällä reaktorien teknologisen turvallisuuden. Se käyttää myös *rationalisointia* viestimällä, että reaktorit ovat teknologisilta ja perusominaisuuksiltaan ”täysin hallittavissa”.

Esimerkki 34: Kevytvesireaktorit ovat perusominaisuuksiltaan yksinkertaisia ja **luonnostaan vakaita**. Niiden **luontaiset turvallisuusominaisuudet**, jotka perustuvat tehon kasvua hillitseviin fysikaalisiin takaisinkytkentöihin, yhdessä reaktorien perussuunnittelun kanssa tekevät reaktorien **tehon hallitsemattoman kasvun mahdottomaksi**.

Fortum luottaa tutkimukseen siinä määrin, että se käyttää sitä *auktoriteettina* turvallisuusperusteluissaan – jopa miljoonien vuosien päähän ulottuvissa ennusteissa (35). Samalla se *rationalisoi*, että ydinjätteiden loppusijoitus on turvallista, koska suojakapseli säilyy kaikissa tilanteissa tiiviinä.

Esimerkki 35: Kuparinen ulkokuori **suojaa** kapselia pohjaveden syövyttävältä vaikutukselta. Syvässä kallioperässä pohjavesi on **tutkimusten mukaan** hapetonta ja siksi sen kyky syövyttää kuparia on heikko. Suojakapseli **säilyy tiiviinä** loppusijoitusolosuhteissa jopa miljoonia vuosia.

STUK *normalisoi* päästöjä kuvaamalla sitä ”päästötapahtumana” – jonkinlaisena normaalina käytäntönä (36). Se antaa *moraalisen* oikeutuksen päästöille sillä, että ympäristöstä kerätään jatkuvasti näytteitä.

Esimerkki 36: Ennen **päästötapahumaa** radioaktiiviset aineet mitataan jatkuvatoimisilla säteilymittareilla. **Päästettävästä ilmasta kerätään myös jatkuvia näytteitä** tarkempia päästötutkimuksia varten.

Positivistinen ideologia näkyy vahvasti myös seuraavassa esimerkissä (37). Turvallisuus *rationalisoidaan* analyysien ja kokeiden perustella.

Esimerkki 37: Reaktorin sammuttaminen ja saattaminen turvalliseen tilaan onnettomuuden tai käyttöhäiriön yhteydessä edellyttää turvajärjestelmien toimintaa. Turvajärjestelmien suunnittelu ja mitoitus **perustuu laskennallisiin onnettomuusanalyysiin ja kokeelliseen tietoon.**

6 PÄÄTELMIÄ ANALYYSISTA

Analyysini antaa tässä vaiheessa mahdollisuuden vastata tutkimuskysymyksiin ja toisessa luvussa kuvaamani ilmiön herättämiin väittämiin. Kertaan ensin tutkimuskysymykseni ja väitteeni, jonka jälkeen pohdin analyysin herättämiä huomioita.

Tutkimuskysymykseni jakautuivat kolmeen osaan: (1) millaisia ideologioita riskikeskustelun osapuolten viestinnässä vaikuttaa, (2) miten riskikeskustelun osapuolet legitimoivat tai illegitimoivat ydinvoimaan liittyviä turvallisuus- ja ympäristöriskejä, ja (3) mikä on legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä.

Toisessa luvussa kuvaamani riskien legitimoinnin ilmiö viestinnässä toi esille joukon väitteitä, joita on syytä peilata analyysiin. Nämä väitteet olivat: (1) organisaation toiminnan tarkoitus ja toimintaa ohjaava ideologinen arvopohja ovat riskin legitimoinnin ja illegitimoinnin tarpeen perimmäinen syy ja tausta, (2) toiminnan tarkoitus ja ideologinen arvopohja ohjaavat organisaation toiminnan ja viestinnän tavoitteita, jotka puolestaan luovat ne tavat, jolla riskiviestintää toteutetaan esimerkiksi legitimointistrategioiden. Väitteisiin palaan käsiteltyäni ensin tutkimuskysymyksiä analyysin valossa.

En määritellyt ydinvoiman riskiviestinnän teemojen selvittämistä varsinaiseksi tutkimuskysymykseksi, mutta se oli kuitenkin ensimmäinen askel kolmivaiheisessa analyysissä. Tämän vuoksi on hyvä analysoida myös temaattisen analyysin tulosten merkityksiä.

Temaattisessa analyysissä käy esille ensinnäkin se, että jokainen viestijä painottaa hieman eri asioita oman strategiansa mukaisesti. Greenpeace on valinnut strategiakseen vastakkainasettelun, vahvan ydinvoimaa ja sen riskejä vastustavan, tunteisiin vetoavan argumentoinnin ja ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta

parempien energiaratkaisuiden peräänkuuluttamisen. Greenpeace kiinnittää huomiota riskeihin, ei turvallisuuden edistämiseen ydinvoiman puitteissa.

Fortumin näkökulma ydinvoiman turvallisuuteen on päinvastainen kuin Greenpeaceella. Yhtiö rakentaa viestinnällisesti vastuullista yrityskuvaa korostaessaan ydinvoiman hiilidioksidipäästöttömyyttä, edullisuutta ja energiantuotannon vakautta. Fortumin viestinnässä korostuu siten ekologisuuspuhe ja turvallisuuspuhe riskipuheen sijaan.

STUK korostaa viestinnässään omaa asemaansa ja osaamistaan, mikä on merkittävä tekijä ydinvoiman turvallisuuskuvan kannalta. STUK:n olemassaolo on kuitenkin jo sinällään viesti siitä, että ydinvoimaan sisältyy merkittäviä riskejä. STUK:lla on merkittävä asema ja vastuu ydinvoiman turvallisuudessa, joten sen on lunastettava luottamus ja uskottavuus myös viestinnän keinoin. STUK ei valitse puoltaan puhumalla joko riskeistä tai turvallisuudesta, vaan puhuu molemmista.

Temaattisessa analyysissä kävi ilmi myös se, että organisaatioiden aikaorientaatio on erilainen. Greenpeace on viestinnällisesti hyvin tulevaisuusorientoitunut, mikä johtunee organisaation pitkän linjan tavoitteista. Esimerkiksi tässä hetkessä pitäytyvään Fortumiin verrattuna Greenpeace ajaa selvemmin ydinvoimapolitiikkaa turvallisuusviestinnässään. Koska energiaratkaisut vaativat pitkäaikaista vaikuttamistyötä ja poliittiset päätökset energiaratkaisuista tapahtuvat äärimmäisen hitaasti, luo Greenpeace enemmän tulevaisuusvisioita kuin kaksi muuta organisaatiota. Fortumin viestintä on suunnattu kenties ensisijaisesti analyytikoille ja sijoittajille, jolloin aikajänne on lähempänä lähitulevaisuutta. STUK on kolmikosta eniten menneisydessä, sillä sen viestintä on eniten raportoivaa – STUK kertoo runsaasti esimerkiksi turvallisuustoimista, tutkimuksesta ja kehityksestä. STUK:n tehtävänä ja tavoitteena ei myöskään ole edistää poliittisia tavoitteita, mikä tekee viestinnän aikaorientaatiosta erilaisen. Sen sijaan STUK:n tehtävänä on ainoastaan valvoa ja edistää turvallisuutta, ja se

vaikuttaa suoraan politiikkaan ainoastaan tarjoamalla asiantuntijuuttaan poliittisten päättäjien käyttöön.

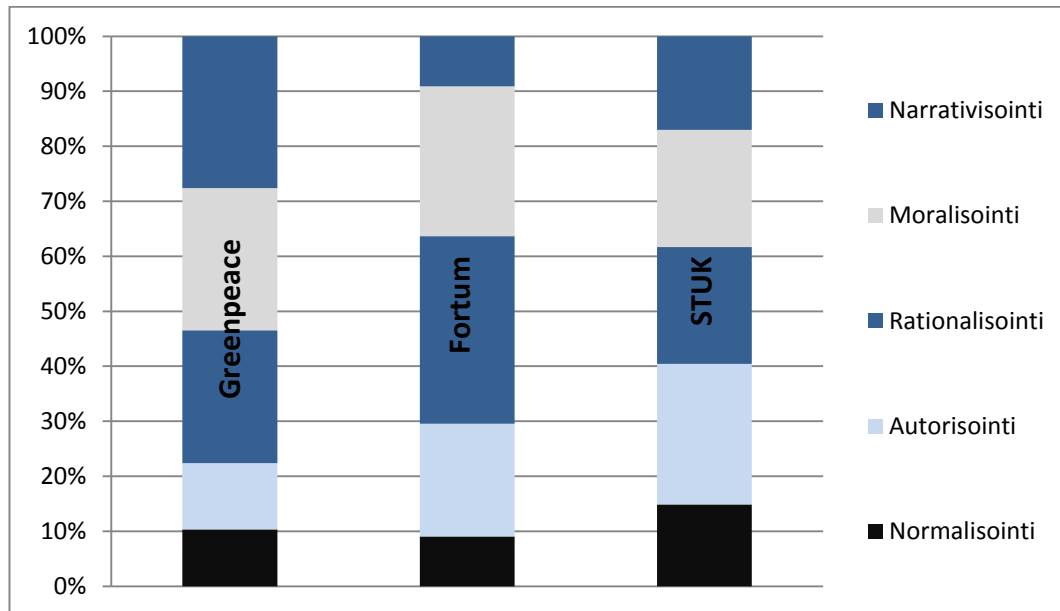
Analyysini toinen osa, ideologisia ryhmiä tunnistava diskurssianalyysi, vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: millaisia ideologioita riskikeskustelun osapuolten viestinnässä vaikuttaa. Tulokset kertovat eittämättä sen, että ydinvoimateollisuuden ympärillä käytävä riskikeskustelu on ideologisesti hyvin rikasta ja monipuolista. Tämä on toisaalta hyvä uutinen – riskikeskustelussa pääsee esille monet erilaiset arvot, ja ydinvoiman riskejä arvioidaan monesta näkökulmasta. Toisaalta keskustelun moniarvoisuus tekee yhteiskunnallisesta päätöksenteosta haastavampaa. Analyysini kertoo ennen kaikkea sen, että organisaatioilla, jotka arkielämässä usein ymmärretään jopa toistensa vastustajina, onkin monella tapaa yhteisiä ideologisia tavoitteita – esimerkiksi kaikki kolme organisaatiota ajavat sekä humanistisia että kansainvälisen solidarismien tavoitteita. Tämän seikan ymmärtäminen voi auttaa organisaatioiden välisissä keskusteluissa.

Analyysini kolmas osa, tekstianalyysi, vastaa toiseen tutkimuskysymykseen: miten riskikeskustelun osapuolet legitimoivat tai illegitimoivat ydinvoimaan liittyviä turvallisuus- ja ympäristöriskejä. Lyhyt vastaus kysymykseen analyysini perusteella olisi: pääsääntöisesti viidellä tavalla, joita legitimaatiostrategiat kuvaavat. Analyysini siis osoittaa, että Van Leeuwen & Wodakin (1999) ja Vaaran ym. (2006) esittämät mallit soveltuvat myös riskien legitimointiin ja illegitimointiin.

Vastausta tutkimuskysymykseen voidaan kuitenkin syventää analysoimalla legitimaatiostrategioiden suhteellista esiintymistä aineistoissa. Tunnistin kaiken kaikkiaan yhteensä 149 näytettä viidestä legitimaatiostrategiasta, ja näytteet jakautuivat aineistojen kesken suhteellisen tasaisesti. Luvuista ei kuitenkaan ole mielekästä tehdä sellaisenaan johtopäätöksiä, sillä alkuperäiset tekstiaineistot olivat hieman erikokoiset. Sen sijaan prosentuaalinen vertailu legitimaatiostrategioiden jakautumisesta voi avata kiinnostavia näkökulmia.

Seuraavassa kuviossa on vedetty yhteen legitimaatiostrategioiden suhteellinen esiintyminen koko aineistossa.

Kuva 4: Legitimaatiostrategioiden suhteellinen esiintyminen

Yhteenvedo osoittaa, että kaikkia strategioita ilmenee jokaisessa aineistossa. Suosituin strategia on rationalisointi, ja suhteellisesti eniten sitä käyttää Fortum. Fortum siis nojautuu argumentaatiossaan eniten tosiasioihin, hyötyihin ja tuottoihin, mikä on pörssiyritykselle viestinnällisesti luonteva tapa lähestyä asiaa. Toinen huomattava piikki on Greenpeacen suhteellisesti eniten hyödyntämä narrativisointi, mikä kertoo Greenpeacen tavasta rakentaa legitimoivia ja illegitimoivia rakenteita tarinoiden ja kielikuvien kautta. Tämä lähestymistapa on Greenpeacelle ominainen luultavasti siksi, että narrativisoinnin avulla se pystyy tavoittamaan ihmiset tunnetasolla ja toisaalta luomaan tarinoiden avulla visioita ideologiaansa vastaavasta tulevaisuudesta.

Diagrammi kertoo niin ikään, että vahvimmin autorisoinnin strategiaan nojaa STUK, mikä kertoo STUK:n vahvasta tarpeesta korostaa omaa ja kansainvälisten organisaatioiden, sopimusten ja yhteistyökumppaneiden asemaa ja asiantuntemusta. Kenties odottamattomasti tuloksissa on se, kuinka paljon

narrativisointia STUK käyttää. Yllättävyyttä voidaan perustella sillä, että STUK:n narrativisointi ei ole yhtä silmiin pistävää kuin Greenpeacella, vaikkakin se on ilmeistä etenkin Fortumiin verrattuna. STUK:n narrativisointi näkyy esimerkiksi siinä, kuinka se kertoo erilaisista turvallisuustoimista, niiden tekijöistä ja kunniakkaasta tarkoituksesta, ja tulee samalla luoneeksi legitimoivia tarinoita hyvistä teoista ja niiden tekijöistä.

Suhteellisia osuuksia legitimaatiostrategioiden esiintymisessä on kiinnostavaa tarkastella myös diskurssityypeittäin. Taulukossa 3 nähdään Greenpeacen legitimaatiostrategioiden tarkempi jakautuminen. Lukuihin on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti. Legitimaatiostrategioiden jakautuminen kertoo nimittäin ennen kaikkea siitä, kuinka vahvana tietty diskurssityyppi – eli ideologia – esiintyy kyseisessä aineistossa. Tämä johtuu siitä, että aineistonäytteet on ensin jaoteltu diskurssityyppihin, jonka jälkeen näytteet on analysoitu tekstitasolla. Tällöin myös eniten aineistonäytteitä sisältävä diskurssityyppi sisältää todennäköisesti eniten legitimaatiostrategiahavaintoja. Kuten taulukosta voidaan nähdä, Greenpeacella korostuvat erityisesti humanistinen ja kansainvälisen solidarismien diskurssi. Tulos kertoo siitä, että Greenpeace on valinnut ydinvoimakampanjoinnissaan argumenttien painopisteeksi ihmisen. Vaikka Greenpeace on ympäristöjärjestö, osoittaa analyysi järjestön ajavan ydinvoima-asiassa ensisijaisesti *ihmisen ja ihmisen elinympäristön* asiaa, ei niinkään luonnon asiaa itseisarvoisesti.

Taulukko 2: Greenpeace – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin

	Normalisointi		Autorisointi		Rationalisointi		Moralisointi		Narrativisointi		Yhteensä
Neoliberaali	0	0 %	1	13 %	1	13 %	3	38 %	3	38 %	8
Nationalistinen	0	0 %	0	0 %	1	20 %	1	20 %	3	60 %	5
Humanistinen	4	25 %	1	6 %	4	25 %	5	31 %	2	13 %	16
Kv-solidarismi	2	14 %	2	14 %	4	29 %	3	21 %	3	21 %	14
Ekologistinen	0	0 %	1	13 %	3	38 %	2	25 %	2	25 %	8
Populistinen	0	0 %	2	29 %	1	14 %	1	14 %	3	43 %	7
	6	10 %	7	12 %	14	24 %	15	26 %	16	28 %	58

Taulukko antaa johdatusta siihen, miten tietyn ideologian piirissä legitimoidaan tai illegitimoidaan. On huomattava, että Greenpeacen aineistossa neoliberaali diskurssi esiintyy lähestulkoon aina illegitimoinnin yhteydessä – Greenpeace ei siis kannata neoliberalismia, vaan käyttää argumentteja neoliberalismia vastaan. Kaiken kaikkiaan järjestö hyödyntää eniten moralisoinnin ja narrativisoinnin strategioita. Näiden strategioiden runsain hyödyntäminen kertoo kenties siitä, että järjestön sidosryhmät eivät odota samanlaista asiatyyliä, jota pörssiyrityltä ja viranomaiselta odotetaan. Greenpeace on vapaampi hyödyntämään moralisointia ja narrativisointia, jotka luovat tekstistä usein tunteisiin vetoavampaa.

Fortumin aineistossa korostuvat environmentalistinen ja positivistinen diskurssityyppi. Environmentalistinen argumentointitapa kertonee Fortumin markkinoinnin tavoitteista – ympäristöasioiden huomioiminen on pörssiyritylle asia, jolla tavoitellaan lopulta taloudellista hyötyä. Tätä voidaan perustella sillä, että pörssiyrityksen tarkoitus on tuottaa ensisijaisesti omistajilleen lisäarvoa, ja jokaisen teon – myös viestinnän – tavoitteena on lopulta tämän tarkoituksen palveleminen. Positivistisen ideologian korostuminen kertoo siitä, että Fortum perustaa argumentointinsa vahvasti tieteelliseen tietoon. Vertailuna voidaan käyttää Greenpeacea, joka ei perustele asioita lainkaan positivistisesta näkökulmasta, vaan päinvastoin tarkastelee asioita vahvemmin arvojen ja tunteen pohjalta.

Taulukko 3: Fortum – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin

	Normalisointi		Autorisointi		Rationalisointi		Moralisointi		Narrativisointi		Yhteensä
Neoliberaali	0	0 %	0	0 %	2	100 %	0	0 %	0	0 %	2
Humanistinen	0	0 %	1	14 %	3	43 %	2	29 %	1	14 %	7
Kv-solidarist.	0	0 %	1	33 %	0	0 %	1	33 %	1	33 %	3
Oikeusposit.	0	0 %	2	50 %	0	0 %	2	50 %	0	0 %	4
Environment.	2	20 %	0	0 %	3	30 %	5	50 %	0	0 %	10
Positivistinen	2	11 %	5	28 %	7	39 %	2	11 %	2	11 %	18
	4	9 %	9	20 %	15	34 %	12	27 %	4	9 %	44

Kiinnostava huomio on kuitenkin se, että juuri pörssiyrityksille ominaiseksi mielletty neoliberaali diskurssi on Fortumin turvallisuusviestinnässä lopulta erittäin marginaalinen. Sitä esiintyy kuitenkin hieman rationalisoinnin yhteydessä, Fortumin perustellessa toimintaa taloudellisilla näkökohdilla. Vaikka neoliberaali ideologia on vähäistä Fortumin verkkosivujen turvallisuusosiossa, korostuu se todennäköisesti Fortumin muussa viestinnässä. Myös kansainvälisen solidarismien diskurssityyppi on yksi kapeimmin esiintyvistä ideologisista diskursseista. Tämä kertonee Fortumin Suomi-keskeisyydestä kansainvälisistä taloudellisista kasvupyrkimyksistä huolimatta.

STUK:n viestinnässä korostuu humanistinen ja oikeuspositivistinen ideologia. Humanistisen ideologian korostuminen on ymmärrettävää siksi, että STUK:n viestinnässä ydinturvallisuutta koskeva osio käsittelee erityisen paljon ihmisten turvallisuuden edistämistä, turvallisuusohjeistusta ja turvajärjestelmien ja -toimien tavoitteita, jolloin ihmisenäkökulma ja turvallisuuspyrkimys korostuvat. Oikeuspositivistisen ideologian korostuminen on ymmärrettävää siksi, että valtion viranomaisena se odotetusti perustelee asioita nojaten lakiin, sääntöihin ja sopimuksiin.

Taulukko 4: STUK – Legitimaatiostrategioiden jakautuminen diskurssityypeittäin

	Normalisointi		Autorisointi		Rationalisointi		Moralisointi		Narrativisointi		Yhteensä
Humanistinen	2	17 %	2	17 %	4	33 %	1	8 %	3	25 %	12
Kv-solidarist.	0	0 %	3	50 %	1	17 %	1	17 %	1	17 %	6
Oikeusposit.	3	30 %	5	50 %	1	10 %	1	10 %	0	0 %	10
Environment.	1	25 %	0	0 %	0	0 %	3	75 %	0	0 %	4
Positivistinen	1	20 %	1	20 %	2	40 %	1	20 %	0	0 %	5
Nationalistinen	0	0 %	0	0 %	2	50 %	0	0 %	2	50 %	4
Populistinen	0	0 %	1	17 %	0	0 %	3	50 %	2	33 %	6
	7	15 %	12	26 %	10	21 %	10	21 %	8	17 %	47

STUK hyödyntää melko tasaisesti kaikkia legitimaatiostrategioita. Eniten STUK käyttää kuitenkin autorisoinnin, rationalisoinnin ja moralisoinnin strategioita. Autorisoinnin korostuminen ja oikeuspositivistinen sääntöihin ja lakeihin

nojaaminen kulkevat lähestulkoon käsi kädessä. Rationalisointi on samoin hyvin ymmärrettävä legitimoinnin tapa viranomaiselle, sillä viranomaisen olettaakin tuovan esille erilaisten toimien hyötyjä. Moralisointi nousee sen sijaan hieman yllättäen näin vahvaksi strategiaksi STUK:lla, sillä viranomaisen ei usein odoteta ottavan kantaa moraaliseen oikeutukseen. Moralisoinnin strategian hyödyntäminen kuitenkin kertoo kenties siitä, että se perustelee toimia hyvin monipuolisesti, ottamalla myös jonkin verran kantaa siihen, mikä on eettisesti oikein. Strategia esiintyy esimerkiksi silloin, kun STUK kertoo aiemmin tapahtuneista onnettomuuksista ja niiden vaikutuksista ihmiseen, kansainvälisen yhteistyön tarpeellisuudesta sekä tiedottamisen lisäämisen syistä.

Muita merkillepantavia huomioita STUK:n aineistossa on nationalistisessa diskurssityypissä korostuva rationalisointi narrativisoinnin rinnalla. Narrativisoinnin korostuminen on ymmärrettävää sikäli, että nationalistista ideologiaa viestitään usein tunneretorisesti, johon narrativisointi sopii hyvin. Rationalisoinnin korostuminen nationalistisessa diskurssissa viittaisi siihen, että STUK korostaa viestinnässään suomalaista osaamista ja jopa nostaa sen ikään kuin kansalliseksi ylpeyden aiheeksi.

Aineiston kolmella ydinvoiman intressiryhmällä on paitsi edellä osoitettuja ideologisia eroavaisuuksia, myös yllättävän paljon ideologista yhtäläisyyttä viestinnässään. Vaikka intressiorganisaatioiden tehtävät ja toiminnan tarkoitus ovat erilaiset, pyrkivät ne ideologiatasolla yllättävän samansuuntaisiin tavoitteisiin: minimoimaan ympäristö- ja turvallisuusriskejä, tuottamaan suomalaiselle yhteiskunnalle hyvää ja kantamaan kansainvälisen vastuun. Organisaation keinot näihin tavoitteisiin vain eroavat, mikä näkyy niiden viestinnässä ja sen toteutustavoissa.

Kolmatta tutkimuskysymystä siitä, mikä on legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä, tulee pohtia sekä luvussa kaksi kuvaamani ilmiön että analyysin valossa. Legitimaatiostrategioilla on merkitystä niin organisaatioille itselleen kuin laajemmin yhteiskunnallisesti. Organisaation on hyvä ymmärtää, mistä

riskiviestintä rakentuu ja mitä tietyt valinnat tarkoittavat tavoitteiden ja pyrkimysten kannalta. Legitimaatiostrategiat ovat lopulta osa argumentointia, ja tämän erityisosaamisella voidaan saavuttaa pitkällä aikavälillä taloudellisiakin hyötyjä. Toisaalta yhteiskuntatieteilijälle riskiviestinnän legitimaatiostrategioiden ymmärrys yhteiskunnan ilmiönä voi olla silmiä avaavaa, sillä se tarjoaa hyvän lähestymistavan moniin yhteiskunnallisiin keskusteluihin.

Legitimaatiostrategioiden merkityksen ymmärtäminen voi siis tuoda hyötyjä paitsi tieteellisessä merkityksessä, myös käytännöllisessä mielessä esimerkiksi riskisten alojen yritysten viestinnän suunnittelussa. Käytännössä riskiviestinnällä ja legitimaatiostrategioilla voidaan nähdä esimerkiksi taloudellinen merkitys. Se, mihin arvoihin ja millaiseen argumentointiin viestintä perustuu, voi vaikuttaa epäsuorasti maineen ja uskottavuuden kautta tai suoraan huomioarvon kautta rahoitukseen.

Greenpeacen rahoitus koostuu pääasiassa lahjoituksista. Järjestön tulee tavoittaa jatkuvasti uusia lahjoittajia ja samalla säilyttää vanhat tukijat. Yhteys lahjoittajiin tapahtuu viestinnän välityksellä, ja verkkosivujen merkitys on siinä olennainen. Greenpeacen viestinnän tyyli ja argumentointi kuitenkin jakaa näkemyksiä – osa ei pidä sitä uskottavana. Toisenlainen viestintätyyli saattaisikin olla Greenpeacelle joissain maissa taloudellisesti tuottoisampi, sillä asiallisempi lähestymistapa saattaisi houkutella laajemman lahjoittajakunnan. Sen sijaan, että Greenpeace keskittyy sanomaan ydinvoimalle ”ei”, voisi se edistää tavoitteitaan tehokkaammin sanomalla painokkaammin uusiutuville energiamuodoille ”kyllä”.

Myös Fortumille viestintä on ennen kaikkea uskottavuuskysymys. Fortumin viestintä tavoittaa potentiaaliset ja nykyiset sijoittajat, analyytikot ja median, jotka arvioivat yhtiön kykyä tuottaa sijoittajille ja yhteiskunnalle vaurautta ja toisaalta mahdollisia turvallisuusriskeihin liittyviä taloudellisia riskejä. Staattinen turvallisuusviestintä verkkosivuilla ei ole sijoittajille ja analyytikoille ensisijainen informaationlähde, mutta sen merkitystä ei voida silti väheksyä. Jos riski- ja turvallisuusinformaatiota ei olisi lainkaan, heräisi rahoittajien parissa epäily

yhtiön luotettavuudesta. Yhtiön välittämä riski- ja turvallisuustieto on merkityksellinen myös silloin, kun tehdään poliittisia päätöksiä lainsäädännöstä, ydinvoimaluvista ja sääntelyistä.

Niin ikään STUK:lle viestintä on uskottavuuskysymys. Valtion laitoksena viestinnällä ei ole STUK:n rahoitukseen yhtä suoraa yhteyttä kuin Greenpeacen ja Fortumin tapauksessa. Voidaan kuitenkin pohtia STUK:n epäsuoempaa viestinnän vaikutusta rahoitukseen – tai rahoituksen vaikutusta viestintään. Kuten on aiemmin todettu, STUK saa rahoitusta julkisoikeudellisista suorituksista, joihin liittyy poliittinen tahtotila. Myös elinkeinoelämän, säätiöiden ja rahastojen rahoituspäätöksiin sekä pieniin kotitalouksilta tuleviin tuloihin viestinnällä voi olla merkitystä. STUK:n rahoitus myös tuo varmasti tiettyjä viestinnällisiä velvoitteita. STUK korostaa viranomaisaseman vaatimaa puolueettomuutta, mutta täysin puolueetonta rahoitusta, johon viestinnällä ei olisi merkitystä, on tuskin olemassakaan.

Kun mietitään riskiviestinnän merkitystä laajemmin yhteiskunnassa, nousee esille kysymys viestinnän vaikutuksesta etenkin energian hintojen muodostumiseen. Voidaankin ajatella, että viestintä ohjaa kuluttajien käyttäytymistä ja valintoja, jotka vaikuttavat lopulta eri energiamuotojen hintatasoon. Tällöin riskiviestinnän ja legitimaatiostrategioiden merkitys sekä niiden osaamisen tärkeys nousevat entisestään. Tämän argumentin tarkempi avaaminen vaatisi kuitenkin kenties kokonaan oman tutkimuksensa sekä syvällisempää energiamarkkinoiden tuntemusta.

Analyysin päätelmien lopuksi on syytä arvioida alussa kuvaamaani ilmiötä – riskien legitimoitua viestinnässä – analyysini valossa. Ensimmäinen väitteeni oli, että organisaation toiminnan tarkoitus ja toimintaa ohjaava ideologinen arvopohja ovat riskin legitimoinnin ja illegitimoinnin taustalla. Tämä pitää analyysini perusteella paikkansa. Analyysini osoittaa, että ensinnäkin toiminnan tarkoitus todella vaikuttaa siihen, miten organisaatio suhtautuu riskiin. Toisaalta organisaation ideologiat vaikuttavat siihen, millaiseksi riskin uhka organisaation

viestinnässä lopulta rakentuu. Riski voi näyttäytyä viestinnässä pelottavana mörkönä tai hallittavissa olevana välttämättömänä pahana. Analyysistä ei kuitenkaan voi päätellä suoraan, että tiettyjä legitimaatiostrategioita käytetään tiettyjen ideologioiden tukena, sillä eri organisaatioilla ilmeni erilaisia painotuksia strategioiden käytössä.

Analyysin perusteella voidaan päätellä, että ideologiat eivät ole suurin legitimaatiostrategioiden käyttöä suuntaava tekijä. Sen sijaan organisaation toiminnan tavoitteet ja niiden ohjaamat viestinnän tavoitteet suuntaavat vahvimmin legitimaatiostrategioita. Legitimaatiostrategioita ei siis ohjata aivan toisessa luvussa esittämäni pyramidin pohjalta asti, vaan ylemmät lokerot ohjaavat niiden käyttöä merkittävämmiin. Kun organisaatio tavoittelee esimerkiksi ihmisten suurempaa tietoisuutta ydinvoiman riskeistä, se rakentaa viestinnän tavoitteet sen mukaisesti. Esimerkiksi Greenpeace tavoittelee viestinnällään suurta tunnereaktiota, järjen ääntä, auktoriteetin pelkoa jne. – mikä puolestaan ohjaa järjestöä hyödyntämään argumenteissa legitimaatiostrategioiden mukaisia kielellisiä keinoja. Fortum ja STUK puolestaan tavoittelevat viestinnällään esimerkiksi uskottavuutta ja luotettavuutta, mikä ohjaa organisaatioita rakentamaan toisenlaisia argumentteja toisenlaisia legitimaatiostrategioita hyödyntäen. Voidaankin todeta, että riskin legitimoinnin ilmiö viestinnässä perustuu toki toiminnan tarkoitukseen ja organisaation ideologioihin, mutta itse legitimaatiostrategiat perustuvat vahvemmin toiminnan ja viestinnän tavoitteisiin.

Lopulta tulen analyysissä siihen vaiheeseen, että voin arvioida organisaatioiden riskiviestinnän merkitystä riskien ympärillä käytävässä keskustelussa ja diskurssien ylläpitäjänä ja vahvistajana. Vaikka ihmiset eivät arjessa tiedä analysoivansa juuri legitimaatiostrategioita, on niillä silti nähtävä merkittävä vaikutus ennen kaikkea siihen, miten teksteihin suhtaudutaan. Ihmiset ovat yleensä kriittisiä lukijoita, ja arvioivat argumentteja omien kokemustensa ja näkemystensä pohjalta. Näin ollen legitimaatiostrategioilla tuskin voidaan sinällään huijata tai uskotella ketään uskomaan argumentteihin, mutta niiden vaikutusta erityisesti tunnereaktioihin ei voida kiistää. Legitimaatiostrategioilla

onkin kenties suurin merkitys juuri siihen, millä tavalla tekstiin suhtaudutaan. Ne tukevat tekstien ideologisia viestejä, vahvistavat riskidiskursseja ja luovat riskikeskusteluun sille ominaista dynamiikkaa.

7 LOPUKSI

Tutkielmani tieteellinen päämäärä on ollut avata diskurssianalyttisin keinoin ydinvoimakeskustelua Suomessa. Aineistona olen käyttänyt kolmen ydinvoiman intressiryhmän – Fortumin, Greenpeacen ja STUK:n verkkoviestintää ydinvoiman ympäristö- ja turvallisuusriskeistä ja turvallisuudesta. Käytännöllinen päämääräni on ollut tehdä ymmärrettävämmäksi sitä, millaiseen ajatteluun ja argumentointiin eri osapuolten viestintä perustuu ja mikä rooli eri organisaatioilla on riskien ympärillä käytävässä arvokeskustelussa.

Ydinvoimakeskustelua on aiemmin tutkittu paljon teema-analyysina, riskikäsitteen muodostumisen näkökulmasta ja medianäkökulmasta. Ydinvoimateollisuuden intressiorganisaatioiden riskiviestintää ei kuitenkaan tietääkseni ole aiemmin tutkittu diskurssianalyttisin menetelmin. Legitimaatiostrategioita ydinvoimaan liittyen on tutkinut ainoastaan Windisch (2008), huomion kohteenaan kuitenkin poliittiset tekstit. Legitimaatiostrategioita muissa konteksteissa on tutkinut esimerkiksi Suchman (1995); Yagciouglu ja Cem-Deger (2001); Vaara ym. (2006) sekä Van Leeuwen (2007). Ydinvoimakeskustelua, legitimaatiostrategioita, riskiviestintää ja diskurssien ideologisuutta on kutakin tutkittu aiemminkin, mutta näitä kaikkia komponentteja yhdistävää tutkimusta ei kuitenkaan ole aiemmin tehty. Tutkielmani edustaa näin ollen uskomukseni mukaan ainutlaatuista ja tuoretta näkökulmaa ydinvoimakeskusteluun ja riskiviestintään.

Tutkimusongelmani on ollut kolmiosainen: millaisia ideologioita riskikeskustelun osapuolten viestinnässä vaikuttaa, miten riskikeskustelun osapuolet legitimoivat tai illegitimoivat ydinvoimaan liittyviä turvallisuus- ja ympäristöriskejä, sekä mikä on legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä. Tämän lisäksi olen vastannut joukkoon väitteitä, jotka kiteytyivät luvussa kaksi esittämäni kuvioon, jossa kuvasin sitä, mihin riskien legitimointi viestinnässä perustuu.

Teoreettinen viitekehyseni on perustunut diskurssiteorian ja tekstilähtöisen kriittisen diskurssianalyysin perinteisiin (esim. Phillips & Hardy 2002; Fairclough 2003; Metsämuuronen 2006; Foucault 2010) sekä legitimaatioteoriaan (esim. Suchman 1995; Fairclough 2003; Vaara ym. 2006; Van Leeuwen 2007; Reyes 2011). Menetelmänä olen hyödyntänyt pääasiassa Vaaran ym. (2006) kolmijakoista analyysimallia, joka rakentui temaattisesta analyysistä, interdiskursiivisesta analyysivaiheesta ja tekstianalyysistä.

Temaattisessa analyysissä tunnistin ydinvoiman ympäristö- ja turvallisuusriskien viestinnässä kahdeksan keskeistä teemaa. Teemat käsittelivät turvallisuusjärjestelmiä, riskien realiteetteja, päästöjä ja jätteitä, tulevaisuutta ja organisaation tavoitteita, ilmastonmuutosta, osaamista, vastuuta, valvontaa ja päätöksentekoa sekä ydinaseita. Nämä teemat ovat hyvin lähellä Windischin (2008) näkemyksiä ydinvoimakeskustelun teemoista.

Toisessa, eli interdiskursiivisessa analyysivaiheessa ryhmittelin aineiston diskurssityyppeihin, jotka edustivat tunnistettavissa olevia ideologioita. Nämä ideologiat olivat neoliberaali, nationalistinen, humanistinen, kansainvälisen solidarismien-, ekologistinen, populistinen, oikeuspositivistinen, environmentalistinen ja positivistinen diskurssityyppi. Siten tutkielmani laajensi Vaaran ym. (2006) tuloksia diskurssien ideologisuudesta, mikä on tietenkin ymmärrettävää tarkasteltaessa eri aineistoa.

Kolmannessa vaiheessa siirryin analysoimaan eri diskurssityypeissä esiintyviä legitimaatiostrategioita. Hyödynsin Van Leeuwen & Wodakin (1999), Vaaran ym. (2006) ja Van Leeuwenin (2007) määritelmiä legitimaatiostrategioista, joista Vaaran ym. malli vastasi parhaiten oman tutkimukseni tarpeisiin. Tunnistin viisi strategiaa, jotka olivat normalisointi, autorisointi, rationalisointi, moralisointi ja narrativisointi. Kokemukseni ja tulokseni osoittavat, että malli on käytännöllinen, kattava ja yleistettävissä myös riskiviestintään.

Aineisto-, teoria- ja menetelmävalintani olivat mielestäni onnistuneet. Legitimaatioteoria ja legitimaatiostrategioiden tunnistaminen diskurssianalyttisesti osoittautuivat hyvin käytännölliseksi lähestymistavaksi. Toisaalta ne antoivat hyvän teoreettisen työkalun lähestyä ilmiötä, jossa yhteiskunnallinen, sosiaalinen ja poliittinen konteksti ovat tärkeitä ja olennaiset huomioida kokonaisvaltaisen näkemyksen saamiseksi. Olen myös kolmivaiheiseen menetelmävalintaani erittäin tyytyväinen, sillä se on tarjonnut kokonaisvaltaisen mutta silti syvällisen tavan lähestyä aineistoa. Toisaalta ideologioiden ja diskurssien tunnistaminen on myös paljon tulkitsijasta kiinni (Beaugrande 1999, 270), mikä antaa analyysin tekijälle suuren vapauden tutkimustulosten muodostamisessa ja tulkinnassa.

Aineistona kolmikantainen intressiryhmämateriaali oli kattava ja antoi laajan kuvan ydinvoima-alan viestintäkulttuurista ja siellä vallitsevista ideologioista. Pro gradun kokoiseen tutkimukseen olisi toisaalta riittänyt työnsarkaa yhdessäkin aineistossa, jolloin aineistoa olisi voinut tarkastella entistä syvällisemmin.

Kriittiseen diskurssianalyysiin kuuluu myös analysoijan oma reflektio sosiaalisesta asemastaan ongelmaan nähden (Fairclough 2003, 209-210; Wodak 2012, 627). Oma asemani ydinvoimaan ja sen riskeihin nähden on sosiaalisesti puolueeton. Kiinnostus aiheeseen syntyi keskusteluista esimieheni Antti Ruuskasen kanssa, jolla on pitkä ura ydinvoima-alalla ja paljon kokemusta siihen liittyvissä viestinnällisissä kysymyksissä. Olen pyrkinyt koko prosessin ajan suhtautumaan mahdollisimman puolueettomasti ja arvoneutraalisti aineistoon. Voin kuitenkin todeta oppineeni paljon ydinvoimakeskustelusta ja ydinvoimaa koskevaan päätöksentekoon liittyvistä asioista, ja tämän oppimatkan aikana henkilökohtainen suhtautumiseni ydinvoiman riskiviestintään on kehittynyt kriittisemmäksi.

Tutkimusprosessini osoitti myös sen, että ideologiat että legitimaatiostrategiat eivät aina ole yksiselitteisesti osoitettavissa, vaan etenkin ideologioiden tunnistamisessa analysoijan omalla yhteiskunnan tuntemuksella ja tietotasolla on

merkitystä. Legitimaatiostrategiat puolestaan ilmenevät tekstissä monikerroksisina ja ristikkäisinä, mikä vaatii analyysoijalta järjestelmällisyyttä ja huomiokykyä. Tutkielmani edetessä yleissivistykseni ja analyysitaitoni ovat jatkuvasti kehittyneet.

Jatkotutkimuksena suosittelen tutkimaan sitä, miten rahoitus ja rahoituspotentiaali vaikuttavat organisaatioiden viestintään ja sen tavoitteisiin. Sitä, millä tavalla rahoittajien vaikutus näkyy viestinnässä, olisi hyvä tutkia tarkemminkin. Jatkotutkimuskysymyksenä voisikin olla esimerkiksi, vaikuttaako Suomen energiapoliittinen linja STUK:n viestinnän taustalla. Kysymys olisi kiinnostava niin viestinnän kuin politiikan tutkijoille. Viestinnän tutkijalta tämä vaatisi kuitenkin tiedollisesti tavallista syvempää energiapoliittista tuntemusta.

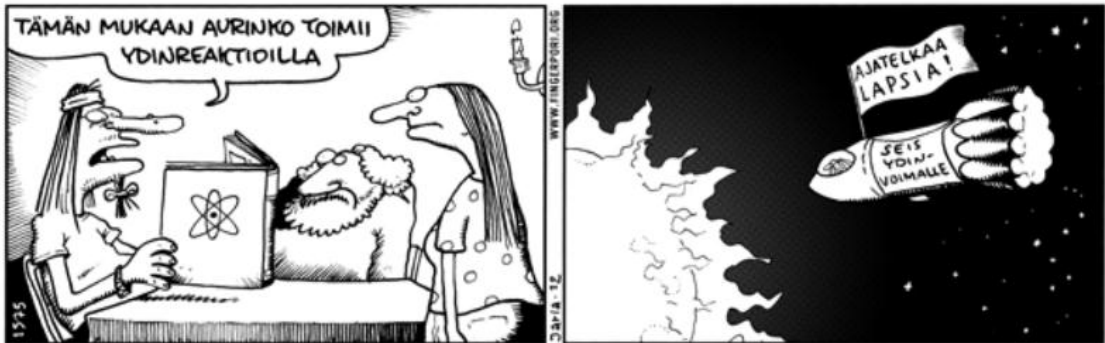
Jatkotutkimuksen kannalta olisi myös hyvä laajentaa tutkimusta muihin aineistoihin. Pelkästään ydinvoimayhtiöiden vertailu keskenään voisi olla kiinnostavaa etenkin yhtiöille itselleen. Lisäksi erilaiset aineistot – erityisesti sosiaalisen median keskustelut – toisivat ajankohtaisen medianäkökulman tutkimukseen. Sosiaalisen median merkitys riskikeskustelulle olisi tuore ja siksi tärkeä näkökulma. Myös ydinvoiman mediakeskustelussa on tutkimusaukko. Vaikka ydinvoimakeskustelua on tutkittu paljon mediakontekstissa, on legitimaatiostrategia-lähestymistapa sielläkin jäänyt aiemmin puuttumaan.

Riskiviestinnän osapuolten rooleja tulisi edelleen tarkentaa (Gutteling & Wiegman 1996, 26). Tutkielmani on tuonut tähän tarpeeseen vastauksia, mutta määrittelyä voisi edelleen jatkaa monella tapaa. Hyvä tutkimuksen kohde olisi esimerkiksi se, millä tavalla organisaatiot kokevat oman roolinsa riskiviestinnässä, ja miten se toisaalta vastaa todellisuutta – eli riskiviestinnän toteutumista. Toisaalta olisi hyvä verrata näitä tuloksia siihen, miten ihmiset kokevat eri organisaatioiden roolin ja vastuun riskiviestinnässä.

Olen tutkielmassani vahvistanut käsitystä siitä, kuinka ideologiat vaikuttavat diskurssien taustalla ja kuinka ne suuntaavat riskien legitimointia viestinnässä.

Asiaa voidaan katsoa myös toisesta suunnasta, jolloin legitimaatiostrategiat nähdään ideologioiden rakennusosina. Legitimaatiostrategiat vaikuttavat tällöin olennaisesti siihen, millaisena riski tekstissä esiintyy, jolloin legitimaatiostrategioiden merkitys riskiviestinnässä voidaan kiistatta osoittaa. Analyysini on osoittanut myös sen, että organisaatioiden edustamat ja viestimät ideologiat eivät ole mustavalkoisia, vaan päällekkäisiä ja ristikkäisiä.

Legitimaatiostrategioiden teoreettinen ymmärtäminen voi olla viestinnän tutkimusta tuntemattomille vaikeaa. Legitimaatiostrategiat ovat kuitenkin nähtävissä kaikkialla arkisessa elämässämme. Päätän yhteenvetoni Helsingin Sanomissa 6.4.2012 esitettyyn Fingerpori-sarjakuvaan, joka esittää helposti omaksuttavassa muodossa sen, kuinka aktivistit illegitimoivat ydinvoiman riskiä sisällyttämällä viestintäänsä moralisoinnin legitimaatiostrategian.

Fingerpori, Helsingin Sanomat 6.4.2012

8 LÄHTEET

Abkowitz Mark D. 2002. Environmental Risk Communication: What Is It and How Can It Work? *Environmental Risk Communication Summit Proceedings*. August 2002, 1–15.

Allan, Stuart & Anderson, Alison & Petersen, Alan 2010. Framing risk: nanotechnologies in the news. *Journal of risk research*, vol. 13 no. 1. January 2010, 29–44.

Argona 2008. Arenas for risk governance. Assumptions and considerations underlying current approaches in nuclear waste management. *European commission Community research 2008*.

Bakir, Vian 2010. Media and risk: old and new research directions. *Journal of risk research*, vol 13 no 1. January 2010, 5–18.

Beaugrande (De) Robert 1999. Discourse Studies and the Ideology of Liberalism. *Discourse Studies* 1999 1: 259-295.

Beck, Ulrich 1990. *Riski yhteiskunnan vastamyryt*. Suomentanut Heikki Lempa. Jyväskylä, Gummerus. Saksankielinen alkuteos 1988.

Castelló, Enric 2010. Framing news on risk industries: Local journalism and conditioning factors. *Journalism* 11(4), 463–480.

Fairclough, Norman 2003. *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge, 2003.

Fischhoff, Baruch 1995. Risk Perception and Communication Unplugged: Twenty Years of Process. *Risk Analysis*, Vol. 15, No. 2. 1995.

Foucault, Michel 2010. *Sanat ja asiat: eräs ihmistieteiden arkeologia*. Suomentanut Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus, 2010. Ranskan-kielinen alkuteos 1966.

Gamson, William A. & Modigliani, Andre 1989. Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology*, Vol. 95, No. 1, 1-37.

Gutteling Jan M. & Wiegman, Oene 1996. *Exploring risk communication*. Dordrecht: Kluwer, 1996.

Halskov Jensen, Elisabeth 2004. *Risk, responsibility and political action: Media discourse on environmental crises in Spain*, työpäperi Köpenhaminan kauppakorkeakoulussa.

Hirsto, Heidi 2010. *Vastuutonta puhetta? Esseitä talouden merkityksellistämisestä*. Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu 2010.

Jore, Sissel H. & Njå, Ove 2010. Risk of Terrorism: A Scientifically Valid Phenomenon or a Wild Guess? The Impact of Different Approaches to Risk Assessment. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, Vol 4 (2): 197 – 216

Kalliokoski, Jyrki 1999. Johdanto. Teoksessa *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, toim. Jyrki Kalliokoski. Helsingin yliopisto, Helsinki, 8-36.

Kalliokoski, Jyrki 1999. Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. Teoksessa *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, toim. Jyrki Kalliokoski. Helsingin yliopisto, Helsinki, 37-97.

Karvonen, Erkki 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa: imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus, 1999.

Lehtonen, Jaakko 2009. *Ettei pahin tapahtuisi: riski- ja kriisiviestinnän perusteet*. Helsinki: Mainostajien liitto, 2009.

Lofstedt, Ragnar 2006. How can we Make Food Risk Communication Better: Where are we and Where are we Going? *Journal of Risk Research*, Vol. 9, No. 8, 869–890. December 2006.

Louhimaa, Eila 2002. *Luonnon sosiaalinen konstruointi, ympäristödiskurssit ja ympäristöön orientoiva kasvatus. Tutkimus institutionaalisen ympäristökasvatuksen yhteiskunnallisista rakenne-ehdoista ja kulttuuristen mahdollisuuksien kentistä*. Oulun yliopisto 2002.

Metsämuuronen, Jari 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp, 2006.

Mustaparta, Eila 1999. Juna, jolla ei ole paluuvuoroa. EY-metaforat poliitikkojen retoriikassa. Teoksessa *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, toim. Jyrki Kalliokoski. Helsingin yliopisto, Helsinki, 168-183.

Nykysuomen Sanakirja. Lyhentämätön kansanpainos. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1992.

OECD 2002. OECD guidance document on risk communication for chemical risk management. *OECD Environment, health and safety publications series on risk management* No 16, Paris 2002.

OECD 2003. Emerging risks in the 21st century. *An OECD international futures project*. September 2003.

Peters, Richard & Covello, Vincent & McCallum, David 1997. The Determinants of Trust and Credibility in Environmental Risk Communication: An Empirical Study. *Risk Analysis*. 1997; 17(1): 43-54.

Phillips, Nelson & Hardy, Cynthia 2002. *Discourse analysis: investigating processes of social construction*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2002.

Rautio, Pekka 2011. ”Ei havaittavaa haittaa...” – Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden tiedottamisen politisoituminen Suomessa. *Media & Viestintä* 2/2011, 4–19.

Reckwitz, Andreas 2002. Toward a Theory of Social Practices A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory* 5(2): 243–263.

Reyes, Antonio 2001. Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions. *Discourse Society* 2011 22: 781.

Rönkä, Anu-Liisa 2011. Matkapuhelinsäteily mediassa – terveystriskikeskustelun kehysanalyysi. *Media & Viestintä* 34 (2011):2, 4-19.

Sande, Torvald 1987. Risk in industry. Teoksessa *Risk and decisions*, toim. Singleton, W.T. & Hovden, Jan. John Wiley & Sons, Chichester.

Sándor, Agnes 2010. Automatic Detection of Discourse Indicating Emerging Risk. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*. Vol 4 (2): 171 – 179.

Singleton, W.T. & Hovden, Jan 1987. Discussion: Risk and Behaviour. Teoksessa *Risk and decisions*, toim. Singleton, W.T. & Hovden, Jan. John Wiley & Sons, Chichester.

Sjöberg, Lennart 2000. Factors in Risk Perception. *Risk Analysis*, Vol 20, No. 1, 2000.

Slovic, Paul 1997. Trust, emotion, sex, politics, and science. Surveying the risk-assessment battlefield. Teoksessa *Environment, ethics, and behavior*, toim. Bazerman, Max & Messick, David & Tenbrunsel, Ann & Wade-Benzoni, Kimberly. The New Lexington Press, San Fransisco.

Smillie, L. & Blisset, A. 2010. A model for developing risk communication strategy. *Journal of Risk Research*, Vol. 13, No. 1. January 2010, 115–134.

Smith, Catherine F. & Kain, Donna 2010. Making Sense of Hurricanes: Public Discourse and Perceived Risk of Extreme Weather. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, Vol 4 (2): 180 – 196.

Suchman, Mark 1995. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches. *Academy of Management Journal*, Vol. 20, No. 3, 571 - 610.

Suomalaisten energia-asenteet 2009. PGraphics 2010. Yhdyskuntatutkimus Oy.

Tilling, Matthew 2004. Refinements to Legitimacy Theory in Social and Environmental Accounting. *Commerce research paper series No. 04-6*. Flinders University, South Australia.

Vaara, Eero & Tienari, Janne & Laurila, Juha 2006. Pulp and Paper Fiction. On the Discursive Legitimation of Global Industrial Restructuring. *Organization Studies*, Vol 27(6), 789–810.

Van Leeuwen, Theo 2007. Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication* 2007 1:91–112.

Van Leeuwen, Theo. & Wodak Ruth. 1999. Legitimizing immigration control: A discourse-historical analysis. *Discourse Studies*, Vol 1: 83.

Windisch, Uli 2008. Daily political communication and argumentation in direct democracy: advocates and opponents of nuclear energy. *Discourse & Society* 2008/19, 85–98.

Wodak, Ruth 2012. Complex texts: Analysing, understanding, explaining and interpreting. *Discourse Studies* 2011 13: 623–633.

Yagcioglu, Semiramis & Cem-Deger, Aysen 2001. Logos or mythos: (De)legitimation strategies in confrontational discourses of sociocultural ethos. *Discourse Society* 2001 12: 817–852.

Verkkolähteet:

A-Studio: Talk, jakso 10/17. *YLE-Areena* 29.3.2012. Ympäristöministeri Ville Niinistö, elinkeinoministeri Jyri Häkämies, Luonto-Liiton pääsihteeri Leo Stranius ja Energiateollisuus ry:n toimitusjohtaja Juha Naukkarinen.

<http://areena-beta.yle.fi/ng/areena/tv/1464200>

Fingerpori, Helsingin Sanomat 6.4.2012. <http://www.hs.fi/fingerpori/1329103754638>

Finlex – Valtion säädöstietopankki. <http://www.finlex.fi/fi/>, 28.3.2012.

Fortum. <http://www.fortum.com/countries/fi/pages/default.aspx>.

Greenpeace. <http://www.greenpeace.org/finland/fi/>.

Häkämies, Jyri 2012. Ydinjätepääöksissä turvallisuus ykköskriteeri. *Elinkeinoministeri Jyri Häkämiehen haastattelu MTV3:n Katsomossa 14.3.2012.*

<http://www.katsomo.fi/?progId=113034>

Kekki, Tero: Vaikuttajaviestintä. Markkinointiviestinnän Toimistojen Liitto MTL.

<http://www.mtl.fi/vaikuttajaviestinta>, 3.2.2012.

Säteilylaki 27.3.1991/592. Finlex: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910592>.

Säteilyturvakeskus. <http://www.stuk.fi/>.

Säteilyturvakeskus: Tilinpäätös ja toimintakertomus 2010.

http://www.stuk.fi/stuk/fi_FI/suunnittelujaseuranta/_files/85260730557464702/default/tilinpaatos-ja-toimintakertomus-2010.pdf

Taloussanommat 6.5.2010. <http://www.taloussanommat.fi/politiikka/2010/05/06/hallitus-hyvakysi-ydinvoimaluvat/20106567/12>.

TVO, Teollisuuden Voima. Sidosryhmä- ja lähialueyhteistyö.

<http://www.tvo.fi/www/page/3543/>, 23.1.2012.

Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.tem.fi/>, 3.2.2012.

Wikipedia, humanismi. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Humanismi>, 15.2.2012.

Wikipedia, oikeuspositivismi. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Oikeuspositivismi>, 15.2.2012.

Wikipedia, populismi. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Populismi>, 15.2.2012.

Wikipedia, positivismi. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Positivismi>, 15.2.2012.

Wikipedia, solidaarisuus. http://fi.wikipedia.org/wiki/Solidaarisuus_%28liike%29,
15.2.2012.

Wikipedia, uusliberalismi. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Uusliberalismi>, 15.2.2012.

Ydinenergia-asetus 12.2.1988/161. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1988/19880161>

Ydinenergialaki 11.12.1987/990. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870990>

Ydinvastuulaki 8.6.1972/484. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720484>